

De **W** *van Willem*

Kroniek van een Brigade

door H. J. NEUMAN

Schrick niet: ick wreeck geen quaet
maer dwing tot goet.
Straf is mijn handt:
maer lieflyck mijn gemoedt.

(Spinhuis-rijm, Hooft).

Jan Henning

TEN GELEIDE

Reeds geruimen tijd bestonden plannen om een boekwerk met vele illustraties uit te geven ten behoeve van alle militairen, die gedurende hun verblijf in de Oost behoord hebben tot de "W"-Brigade. Tal van malen werden deze plannen getorpedeerd door de vele acties, in het laatste jaar gevoerd, en de slechte verbindingen met de grote steden. Bovendien moest worden uitgezien naar een voor elke beurs bereikbare kroniek.

Kolonel der Infanterie KNIL J. Breemouwer
Commandant "W" Brigade.

Het gedenkboek is er tenslotte dan toch gekomen en ik ben er van overtuigd, dat elke lezer, die het voorrecht had één der beschreven gebeurtenissen mee te maken, tot in lengte van dagen naar dit boekwerk zal grijpen, als hij een enkele maal met heimwee terugdenkt aan het schone Insulinde.

Veel heeft er zich in deze gewesten afgespeeld, dikwerf tot diep in het hart grijpend, maar desondanks hebben wij allen zonder uitzondering dit land leren bewonderen en liefhebben, een land dat voor de meesten onzer zo volkomen onbekend was. Het is voor velen onzer een

ontzettend harde tijd geweest, doch wij werden gestaald en gehard. Nederland dient trots te zijn op deze zonen, die de naam van de "W" Brigade onder alle omstandigheden hoog hielden.

Moge deze geschiedenis van onze Brigade uw mooie boekenkast of eenvoudige boekenplank blijven sieren en gedenk steeds met trots uw tijd, bij de "W" Brigade doorgebracht. En vergeet vooral hen niet, die het hoogste offer brachten, uw Kameraden, uw Wapenbroeders, die eens met u er op uittrokken voor de goede zaak, voor Orde en Vrede.

Purwokerto, 30 November 1949.
De Commandant van de "W" Brigade

J. BREEMOUER
Kolonel der Inf. KNIL.

Waaruit zich de geachte lezer het décor van onze geschiedenis kan opbouwen — Wedloop om de rubber — „Vaarwel, tot beter dagen” — Chinese mopjes — Eerste berichten omtrent een blanke lotus — Treffende plechtigheid — Laatste nieuws omtrent de mais.

In de gedenkwaardige dagen na de capitulatie van het Keizerlijk Japanse Leger vielen er zo enkele dingen voor, die stuk voor stuk en in vereniging alleszins geschikt waren om de eenvoudige burger met verbijstering te slaan. In Nederland, waar men zich om de Rijksdelen aan de evenaar nooit bijzonder druk had gemaakt, kreeg men na de schokkende gebeurtenissen van de schone Mei maand 1940 genoeg te stellen met het prettig bezig houden van de Duitse gasten, om ook Indië nog met de nodige oplettendheid te kunnen omringen. De man of de vrouw, die in de laatste oorlogswinter het bouwvallige karretje brandhout langs 's Heren zèer glibberige wegen schoof, of een heuse kaàs over het Katerveer bij Zwolle smokkelde, die kon zich waarachtig niet voorstellen, wat voor lol die lui van de illegale blaadjes konden beleven aan artikeltjes over „de toekomstige structuur van het Koninkrijk” en soortgelijke fraaïgheden méér.

En de Europese Nederlanders, die bij de inval der Japanners — anders dan de meeste Engelsen en Amerikanen, die tijdig de benen hadden genomen — gebleven waren in Indonesië, dat zij als hun tehuis beschouwden, gingen in Maart 1942 de verschrikkingen van een tropisch concentratiekamp tegemoet met weinig anders of meer in hun herinnering dan een gerieflijk huis in de „Europese” villawijk, de laatste omvang der tantièmes of — de ambtenaren — hun jongste positie in de nieuwe B. B. L. (Bezoldiging Burgerlijke Landsdienaren). Zij waren bekommerd om de nieuwe auto en hun bungalow in de bergen. Maar wat wist de doorsnee Nederlander van hetgeen er roerde onder de Indonesiërs, onder de Chinezen? Welke voorstelling kon hij zich vormen van de toestanden, die hij terug zou vinden, indien hij verhongering, mishandeling, dysenterie en beri-beri te boven kwam? De grote bevolkingsgroep der Indische Nederlanders, met uitzondering van de militairen en van vele ambtenaren, bleef buiten de kampen. Maar zij leden weldra de bitterste armoede. De Japanners voelden zich helemaal niet geroepen om aan hen salarissen of pensioenen uit te betalen en omdat de Indische Nederlanders over het algemeen weinig kapitaalcrachtig waren, moesten zij leven van de opbrengst van linnengoed en huisraad.

De Gouverneur-Generaal, jhr. mr. A. W. L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer, had bij de nadering van de Japanse dreiging niet nagelaten om de Nederlandse Regering enkele waardevolle gezichtspunten onder het oog te brengen. Wanneer Indië gedurende geruime tijd bezet zal worden, dan moet men niet denken, dat de gevoelens van de Indonesische bevolking ten opzichte van een Japanse bezetting precies zo zullen zijn, als de reactie van de Nederlanders in Europa tegenover de Duitse troepen, zo redeneerde jhr. Tjarda ongeveer. En hij voegde daaraan nog toe: "Men kan niet verwachten een Inheemse bevolking terug te vinden na de bevrijding, die tegenover het Nederlandse gezag precies zo staat als vóór de overweldiging". De overweldiging scheen reeds onvermijdelijk.

Niemand was er, die ernstig van mening was, dat het Nederlandse militaire apparaat de Japanse zondvloed zou kunnen keren, indien deze losbarstte. Sedert 1930 ondernam de „Nanyo Kohatsu" met steun van de Japanse regering pogingen tot economische penetratie en er zijn later verhalen genoeg losgekomen om de vraag te stellen, of deze penetratie inderdaad alleen maar "economisch" was. Dr. H. J. van Mook leidde van Nederlandse zijde de te Batavia gevoerde besprekingen met een Japanse handelsdelegatie in 1940-'41 en wees uiteindelijk de nogal vergaande Japanse voorstellen resoluut van de hand. Zelf schrijft hij hierover:

"Terwijl Indië wachtte op een aanval, kon het slechts proberen om zijn bewapening en zijn productie van essentieel materieel te vergroten. Voor het eerste was het afhankelijk van anderen; voor het tweede deed het zijn uiterste best. In 1939 werd geëxporteerd 378.000 ton rubber; dit werd in 1940 vermeerderd tot 545.000 ton; in 1941 werd het voordien onvertroffen record van 1940 wederom verhoogd tot 645.000 ton. Een steeds toenemend percentage ging naar de Verenigde Staten om dat land in staat te stellen, zijn oorlogsproductie uit te breiden en voorraden op te bouwen. Hetzelfde gold voor tin, waarvan de productie steeg van 31.500 ton in 1939 tot 44.500 ton in 1940 en 52.000 ton in 1941. De productie van vliegtuigen van hoog octaangehalte werd aangevangen in April '40 en snel uitgebreid. De inspanning werd gehandhaafd tot het eind en de interinsulaire schepen bleven, niettegenstaande verschrikkelijke verliezen, waardevolle vrachten wegvoeren, vrijwel in het gezicht van de voorhoede der Japanse invasie."

En deze invasie liet niet langer op zich wachten dan tot 9 December 1941, wjl de Nederlands-Indische Regering de eerste was geweest om de oorlog te verklaren aan een mogendheid, welke drie dagen tevoren de weinig-Keizerlijke streek had

uitgehaald om de Amerikaanse marine-basis Pearl Harbour in formele vredetijd aan te vallen. Terstond openden Nederlandse duikboten de jacht op Japanse convoien en deden dat zeer verdienstelijk. De Nederlands-Indische luchtmacht offerde zich op bij de verdediging van Singapore en de Nederlandse vloot was ten onder gegaan in een laatste wanhopige poging om Japanse landingen op Java te voorkomen. Het Nederlands-Indisch leger was niet in staat ernstige tegenstand te bieden. Op 8 Maart om 17.30 uur capituleerde de geallieerde strijdmacht op Java, welke voornamelijk uit KNIL bestond, onvoorwaardelijk. En de NIROM te Batavia sloot met de woorden: "..... vaarwel, tot beter dagen."

In Noord-Sumatra werd onder leiding van generaal Overaker en kolonel Gosenson een guerrilla-strijd geleverd, lang nadat het Japanse persbureau Domei had uitgemaakt, dat het hele gebied veroverd was. Beide officieren zijn tenslotte door de Japanners geëxecuteerd. Iets dergelijks was het geval op Celebes (met steun van de bevolking) en op Timor, waar vandaan ongeveer 8 maanden na de capitulatie een kleine groep guerrillastrijders met hulp van buiten naar Australië wist te ontkomen. Overal op Java ontstonden vrij kort na de capitulatie organisaties, bestaande uit Europeanen, Ambonnesen en Menadonezen, met het doel om bij een eventuele geallieerde invasie de bevolking te verhinderen om te gaan plunderen, zoals gebeurd was na de capitulatie van het KNIL. Practisch al deze organisaties werden verraden en de betrokkenen vaak na gruwelijke martelingen ter dood gebracht of op andere wijze zwaar gestraft. Vele honderden Europeanen, Indonesiërs en Chinezen werden valselijk beschuldigd en vermoord. Geen middel is wellicht zo doeltreffend gebleken om een Indische "perkara" tot oplossing te brengen als de aanwezigheid van een even argwanende als meedogenloze geheime politie In het eerste jaar werden vele pogingen gedaan tot georganiseerd verzet, welke door gebrek aan leiding en steun mislukten. In de loop van '43 vielen de meeste deelnemers aan dergelijke bewegingen in handen van de Kempeitai. De belangrijkste Indonesische verzetsacties waren de opstand der Dajaks op West-Borneo en de oproeren te Blitar en Tasikmalaja op Java. De Japanse represailles tegen de bevolking van Blitar en op West-Borneo zijn te vergelijken met die van de Duitsers in Putten. Het verzet was grotendeels gebroken, de Nederlanders in kampen samengebracht of — de krijgsgevangenen — te werk gesteld aan spoorlijnen (Burma, Siam, Sumatra) en in mijnen (Japan), hetgeen duizenden het leven kostten. De scheiding tussen blank en bruin, die in de geest al zo lang had bestaan, werd nu een practisch feit en de oorzaken ener toekomstige verbijstering werden door bilik-wanden en prikkeldraad aan het Nederlandse oog onttrokken En daarom is het goed om er in vogelvlucht nog eens langs te gaan.

Wat de Japanners tijdens de Nederlands-Japanse besprekingen te Batavia niet hadden kunnen bereiken, dat speelden zij thans, tenminste voor een deel, met machtsmiddelen klaar. Het militaire régime, dat ingevoerd werd, was er geheel op gericht Indië en de Indonesiërs volledig dienstbaar te maken aan de Japanse oorlogvoering. En als dat goedschiks niet ging, dan was er de Kempeitai nog. Reeds medio Maart 1942 begon een intensieve propaganda, uitgaande van een vereniging met de schone naam "Pergerakan Tiga A" oftewel de Drie-A-beweging welke naam afgeleid was van drie strijdleuzen "Nippon Pemimpin Asia" (Japan is de leider van Azië), "Nippon Pelindoeng Asia" (Japan is de beschermer van Azië) en "Nippon Tjahaja Asia" (Japan is het licht van Azië). Heimelijk maakten vele Indonesiërs en Chinezen zich vrolijk om deze naïeve propaganda. Zo fabriceerde men op eigen houtje andere 3 A gezegden, zoals: "Amerika Ambil Asia" (Amerika pikt Azië in) of "Awat Armada Amerika" (Pas op voor de Amerikaanse vloot). In den beginne spiegelde de Jappen aan Indonesië de onafhankelijkheid voor, doch vrij spoedig kwamen ze daarvan terug, omdat ze heel goed inzagen, dat ze er alleen maar bij te verliezen hadden.

Dankbaar maakten de Japanners gebruik van de teleurstelling, welke het falen van het Nederlands-Indische leger bij het grootste deel van de inheemse bevolking had gewekt. Batavia was gevallen en daarmee scheen het ontzag voor het blanke bestuur verdwenen. Respect voor degenen, die de blanke hadden kunnen verslaan, kwam er voor in de plaats. En later angst, grote angst voor de gele heersers, met hun harde vuist en de taaie roede.

Talrijke militaire of semi-militaire organisaties (Heiho, Seinendan, Keibodan) werden opgericht om de jeugd het oorlogshandwerk te leren en de opleiding was van meet af aan gericht op guerrillastrijd bij eventuele geallieerde landingen. Op sommige plaatsen (Nieuw-Guinea, Borneo, Burma) hebben zij ook daadwerkelijk tegen de geallieerden gevochten. De geïnterneerden in Indië hebben aan de wijze, waarop b.v. vele dezer Heiho's zich gedroegen, kunnen vaststellen, dat de Japanners niet slechts gevoelens van haat jegens de Nederlanders hebben aangekweekt. Zij hebben ter ondermijning van de positie der Nederlanders, als Westerlingen in deze Oosterse maatschappij, iets gedaan wat veel verderfelijker is: zij hebben de Indonesiërs geleerd de Nederlanders te verachten. In de interneringskampen lieten de Japs de toepassing van lichamelijke straffen, zowel bij mannen als bij vrouwen, bij voorkeur door Heiho's geschieden. Vele Indonesiërs werden ingelijfd in Arbeidsbataljons (Romusha's) en als dwangarbeiders gedeporteerd naar Siam en elders. Trouwens ook de Heiho's vormden een soort dienstplichtigen, waarvoor elke kampong een bepaald aantal recruten moest leveren. Ze liepen zich het vuur doorgaans niet

uit de sloffen. Veel méér last bezorgden na de capitulatie van Japan de vrijwilligers. Vele der fanatiekste extremisten zijn nl. afkomstig uit de "Peta" en het is speciaal via deze organisatie, dat een zeer funeste propagandistische invloed op de Indonesische jeugd is uitgegaan. Zo was Soedirman, de latere commandant van de TNI, eerst Peta-officier en later bevelhebber van een TKR-divisie te Purwokerto. Peta is de afkorting van een nogal onhandelbare corpsnaam: Soekara Tentara Pembela Tanah Air, hetgeen te beduiden heeft: "het Vrijwilligersleger van Beschermers van het Vaderland".

Op de eerste periode van Japannisering volgde de organisatie van alle Indonesiërs in een nieuwe politieke corporatie, de Djawa Hokokai, en deze liet geen middel onbeproefd om de Indonesiërs onder de Japanse krijgsbanier te verenigen. De hand- en spandiensten, welke ir. Soekarno en vele andere republikeinse prominenten daarbij hebben verleend, werden door sommige republikeinse leiders verontschuldigd met de verklaring, dat ir. Soekarno c.s. op die wijze, nl. door "legale" samenwerking met de Japanners, in staat waren veel goeds voor de vrijmaking van het Indonesische volk te doen. Dr. Ratulangi, die later een poosje republikeins gouverneur van Celebes is geweest, drukte dit in een artikel op 17 Maart '46 in een nationalistisch dagblad te Bombay op de volgende poëtische wijze uit:

"De Indonesische vrijheidsstrijd is te vergelijken met een lotus, die uit de modder in het vuile water van een vijver naar boven komt".

Men kan het Nederland niet erg kwalijk nemen, dat het er, met de voorbeelden van een Mussert en een Quisling voor ogen, aanvankelijk moeilijk toe kon komen om deze "witte waterlelie" lief te hebben, gelijk Frederik van Eeden dat eertijds deed. "Wij gaan Soekarno halen" stond er op de treinen geschreven, waarmee de eerste Oorlogsvrijwilligers uit Nederland vertrokken. En wat al gruwelijke surprises volgden, ten antwoord op de gezongen vraag: "En wat doen we met Soekarno, als hij komt" De geschiedenis zou leren, dat al deze uitlatingen meer oprecht dan reëel waren. Niet alle republikeinen waren bovendien, wat de Zuid-Afrikaanse nationalist van Smuts zeiden: "de empaaier se handyman".

De economische politiek der Japanners werd in het algemeen gekenmerkt door de opstelling van grote plannen, slechte coördinatie en (dikwijls) amateurisme. Veel schade werd o.a. toegebracht door onoordeelkundig kappen van thee- en rubberondernemingen. Bovenal waren zij bedacht op het maken van buit. Klaarblijkelijk met het oog op een mogelijke geallieerde aanval voerden zij in alle gebieden het beginsel der zelfvoorziening in. Algemeen worden de gevolgen van de bezetting voor de Indische economie, zo niet noodlottig, dan toch zeer schadelijk geacht. Men schat het aantal van aan ondervoeding

gestorven Indonesiërs op 4 miljoen. Dit is echter een volkomen greep in het duister. In het laatste bezettingsjaar stegen de prijzen tot ongeveer het tienvoud en méér van voor de oorlog. In deze toestand werd aan de Indonesiërs wederom en nu heel wat concreter de onafhankelijkheid in het vooruitzicht gesteld en naarmate de geallieerde zegepraal sneller naderde, zetten de Jappen er meer haast achter. Het is de moeite waard om de beschrijving te lezen, die een correspondent van Domei gaf van de plechtigheid, die op 11 Augustus 1945 — vier dagen voor de Japanse capitulatie — plaats had in het hoofdkwartier van het "Japanse Leger in de Zuidelijke Gebiedsdelen" te Saigon, waar maarschalk Graaf Terauchi de jongste voornemens van de Keizerlijke Japanse Regering ten aanzien van Indonesië bekend maakte:

"De kamer, waar de plechtigheid zou plaats vinden, was slechts met een wit gordijn versierd en er heerste een gewijde sfeer. Om 12.00 uur stonden Soekarno, Hatta en dr. Radjiman Wediodiningrat (vroeger hofarts van de Soesoehoenan), die om 09.00 uur per vliegtuig waren gearriveerd, voor den opperbevelhebber. Soekarno droeg de Ster van het Heilig Juweel tweede klasse, Hatta dezelfde (Japanse) onderscheiding in de derde klasse en Radjiman was op Indonesische wijze gekleed. De opperbevelhebber legde tegenover het drietal heren, die in dat ceremonieel vertrek voor hem stonden, een verklaring af t. a. v. de bedoeling van Japan om Indonesië onafhankelijk te maken en om het Indonesische volk nog vastberadener te stemmen in het ten uitvoer leggen van zijn plichten bij den opbouw van de nieuwe staat. Vervolgens beantwoordde Soekarno de toespraak van den opperbevelhebber en legde een vaste belofte af om te doen, wat deze van hem gevraagd had".

Op 14 Augustus, daags 'vóór de Japanse capitulatie, kwam het gezelschap per vliegtuig wederom in Batavia terug, waar het werd begroet door verschillende Japanse legerautoriteiten en hoge vertegenwoordigers van het Japanse militaire bestuur. En Soekarno, de eerste "toekang bitjara" der Republiek, riep nog op het vliegveld Kemajoran met pathos o. m. uit: "Als ik vroeger zei, dat de onafhankelijkheid van Indonesië zal komen vóórdát de djagoeng(mais) vrucht draagt, kan ik thans zeggen: de onafhankelijkheid zal komen vóórdát de djagoeng bloeit". Terauchi en hij hadden afgesproken, dat de uitroeping van de onafhankelijkheid in de laatste week van Augustus zou geschieden, maar toen zich daags na hun aankomst het nieuws der Japanse capitulatie verspreidde, talmde Soekarno en Hatta niet langer: op 17 Augustus van het jaar 1945 riepen zij de onafhankelijke Republiek Indonesië uit De misère was begonnen, omdat een handjevol Indonesiërs, die wij gaarne gingen betitelen als "rebellens" en "collaborateurs", had genomen wat Nederland slechts veel later aan geheel Indonesië had

willen toestaan. Wij spraken van de republiek als van "een Japanse tijdbom", maar nog op de laatste bladzijde van dit boek moet haar naam genoemd worden.

HOOFDSTUK II.

Proeve van Legeropbouw — Droom en werkelijkheid — Diplomatie van de lange baan — Handleiding voor toekomstige republikeinen — Beatrix-parade in Batavia.

De moeilijkheid in Indonesië is altijd geweest, dat we het nooit alleen voor het zeggen hadden. De periode, waarin we ongestoord ons eigen gangetje konden gaan, was definitief afgesloten, nadat we de tegenstand van Singapore tevergeefs hadden helpen rekken en Australië voor een invasie hadden behoeft. De duivel en zijn bejaarde mama gingen zich bemoeien met de affaires, die wij met een opmerkelijke zin voor traditie "onze" affaires bleven noemen, en dat bleek al zeer duidelijk, toen wij er aan gingen denken om weer eens iets als een gewapende macht op de been te brengen. "Als Duitsland eenmaal gekregen heeft wat we het al zo lang gunnen", dacht de Nederlandse regering in Londen, "dan hebben we een flinke militaire macht nodig, en die zal moeten bestaan uit een expeditieleger, een aantal gezagsbataljons en een mariniersbrigade". In de laatste maanden van 1942 en de eerste vier maanden van 1943 werden de plannen daarvoor gemaakt. Men zou dus zeggen, dat de tijd van voorbereiding lang genoeg was. Per slot van rekening heeft het Derde Rijk onze minister van Oorlog respijt gegeven tot Mei '45. Maar desniettemin staande beschikte het Koninkrijk der Nederlanden eind '45 slechts over een geoefende mariniersbrigade van 4500 man en voor de rest over weinig geoefende en matig gedisciplineerde losse bataljons infanterie. En daarvoor waren nu de Combined Chiefs of Staff in het verre Washington aansprakelijk.

De Nederlandse Regeringsvertegenwoordiger bij dit college verscheen op 8 December 1943 voor de heren met een nota, waarin de plannen stonden voor oprichting van een Expeditionnaire Macht, te vormen uit drie divisies. Hij vertelde er bij, dat zijn Regering het een prettig idee zou vinden, wanneer bewapening, opleiding enz. Amerikaans zouden worden, ofschoon het natuurlijk best te billijken was, indien de Combined Chiefs of Staff, als gevolg van veranderde omstandigheden en in verband met voorgenomen operatiën, van oordeel waren, dat een Britse opleiding, bewapening enz. de voorkeur zou verdienen. De Regeringsvertegenwoordiger mocht bij de onderhandelingen niet laten blijken, dat hij het één liever wilde dan het andere. Zuiver militaire argumenten moesten de doorslag maar geven, had de Regering zo gedacht.

Op 4 Februari 1944 gaven de C. C. S. hun beslissing. Ze

hadden nota genomen, onthulden ze, van het Nederlandse standpunt, dat opleiding en bewapening van het Nederlandse legercorps wellicht het beste Amerikaans zouden kunnen zijn. Maar daar waren ze het toch niet helemaal mee eens. Uitrusting zou vermoedelijk wel beschikbaar gesteld kunnen worden uit restantjes en buitgemaakte voorraden na afloop van de oorlog in Europa. Maar met de scheepvaartsituatie stond het er niet rooskleurig voor. Zodat de C. C. S., het een met het ander in overweging nemend, de zorg voor de vorming en de uitrusting toewezen aan de Britse autoriteiten. Die moesten alle bijzonderheden dan verder maar rechtstreeks regelen met de Nederlandse overheid. Voor wat betreft de gezagsbataljons had de Stafcommissie uitgewerkt, dat die alleen binnen een redelijke termijn gevormd konden worden, indien vroegere dienstplichtigen werden opgeroepen, een gedeeltelijk hermobilisatie van de Koninklijke Landmacht dus. De vijftien bataljons zouden in Nederland worden gevormd en voorzien van uitrusting en bewapening, welke de Britse Regering beschikbaar zou stellen. Daarna zouden deze troepen als operationele eenheden op transport worden gesteld naar een gebied in de tropen, dat niet al te ver uit de buurt van Nederlands-Indië was gelegen, zo mogelijk N. O. Australië. Hier zouden ze dan in een dépôt worden ondergebracht en onder medewerking van KNIL-instructeurs een aanvullende training ontvangen, die ongeveer twee maanden zou duren. Theoretisch konden we dus bijna al slag leveren, maar in de praktijk mochten we nog geen patroon de onze noemen.

De toenmalige minister van Koloniën, dr. H. J. van Mook, had nog een particulier plannetje uitgewerkt, en buiten al deze schone projecten om, polste hij in begin 1944 de Australische regering, of deze, behalve tot het beschikbaar stellen van een kamp, wellicht ook bereid was om kleding, uitrusting en bewapening aan Nederlandse recruten te verschaffen. Hij wilde nl. ongeoeffende recruten naar Australië sturen en ze daar onder leiding van Nederlands-Indische autoriteiten vormen tot militaire eenheden. Nou, de Australiërs zeiden, dat ze dat best vonden, mits de Engelse Chef van de Generale Staf geen bezwaar maakte.

Dr. van Mook stuurde in deze zin een telegrammetje naar Londen en de Nederlandse Ambassadeur bond de zaak aan bij het Britse Ministerie van Buitenlandse Zaken. Edoch, de zaak kreeg geen voortgang en toen rees het plan om de Nederlandse minister-president, prof. mr. P. S. Gerbrandy, dan maar eens op bezoek te laten gaan bij generaal Ismay, Chef van de Staf van Minister Churchill. Dat gebeurde begin October 1944. De generaal was meer voorkomend dan toeschietelijk en toen de plaats van opleiding der troepen ter sprake kwam, bracht hij als zijn mening naar voren, dat ongeoeffende recruten weinig kans maakten op transportgelegenheid. Prof. Gerbrandy liet een memorandum naast zijn theekopje achter en verdween naar

het Holland House, waar hij 5 October 1944 schriftelijk antwoord kreeg van de generaal. In deze brief stond onder meer:

"De Chiefs of Staff hebben kennis genomen van Uw inzicht, dat de laatste training van deze bataljons in Australië zou moeten plaats hebben. Zij stellen daar echter tegenover, dat het voorbarig zou zijn om daar nu al over te beslissen en stellen voor, dat deze kwestie later opnieuw in overweging wordt genomen, wanneer de operaties in het Verre Oosten verder zijn voortgeschreden en de geallieerde strategie voor de nederlaag van Japan zich ontwikkeld heeft".

Minister Gerbrandy heeft daar stellig de leerzame conclusie uit kunnen trekken, dat de Britse Opperste Oorlogsraad ook in October 1944 het hoofd nog koel wist te houden en een goed-Hollands advies ter harte nam "Haast u langzaam". Maar het blijft ten zeerste de vraag, of onze voortvarende professor wel het volle genoegen smaakte van de trots, die men gemeenlijk in zich voelt opkomen, wanneer men nationale wijsheden gemeengoed ziet worden van grote mogendheden. Hij zag, hoe Nederland slechts gedeeltelijk werd bevrijd, en dat de verwarde staat der gemeentelijke administratiën het oproepen van dienstplichtigen onuitvoerbaar maakte. Zodoende ging men over tot het werven van vrijwilligers, dus ten dele van geheel ongeoeffende manschappen. De schrik sloeg onze regering helemaal om het hart, toen generaal Eisenhower eensklaps liet weten, dat hij ten behoeve van de voortzetting van de Oorlog in Europa onverwijd mankracht uit bevrijd Nederland nodig had. We lieten in Washington enigszins onsteld informeren, of dat allemaal nou zo maar mocht. Ja zeker, antwoordden de Combined Chiefs of Staff, in beginsel kan SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force) de beschikbare Nederlandse "manpower" naar eigen inzicht benutten.

In arren moede kwam men toen met de SHAEF overeen, dat uit het bevrijde Zuiden des lands 4000 man bestemd zouden worden voor de Gezagsbataljons Indië. Maar aan het vervoer van deze mensen naar Engeland en Australië mocht de SHAEF, dan wel het Britse Departement van Oorlog slechts medewerking verlenen, als de Combined Chiefs of Staff in Washington zeiden, dat het toegestaan was. De Nederlandse regering gaf telegrafisch opdracht aan haar vertegenwoordiger bij laatstgenoemd college, in Januari 1945, om de nodige stappen te ondernemen. Maar de C. C. S. bleken de tijd wel te hebben. Op 24 Februari 1945 maakte de Nederlandse regering de zaak toen maar direct aanhangig bij de Britse. Zij verzocht medewerking voor kleding en onderbrenging in Engelse "transit-camps" en verder transport naar Australië van 4000 man Gezagsbataljons Indië, 1000 man Luchtstrijdkrachten Indië en 600 man Nica-personeel, in totaal 5600 man, allen te recrutereren uit het bevrijde Zuiden des Lands, waaromtrent overeenstemming was bereikt met de SHAEF. De verscheping zou

geschieden in maandelijksse contingenten van ongeveer 1400 man, eerste transport ongeveer 15 April.

Het Britse ministerie liet al op 7 Maart weten, dat het in beginsel die medewerking wel wilde verlenen, maar de uitvoering werd wederom afhankelijk gesteld van de machtiging van de Combined Chiefs of Staff in Washington. De Nederlandse regering raapte op 13 Maart nogmaals alle moed samen, die haar de ervaring met dit college gelaten had, en verzocht de C. C. S. om een spoedige beslissing in dezen. Het geluk is met de stoutmoedigen: op 16 April 1945, d. w. z. daags nadat het eerste transport had moeten vertrekken, gaven de C. C. S. toestemming voor het vervoer van Nederland naar Australië van ongeveer 5600 man. Voor wie evenwel al gejuicht mocht hebben, stond er aan het eind van het fiat de sombere opmerking, dat scheepsruimte voor dit transport afhankelijk was van andere behoeften van hogere prioriteit en dat zij derhalve waarschijnlijk slechts beschikbaar zou komen na het einde van de oorlog in Europa

Zoals te begrijpen valt, was er na het einde van de strijd in Europa (5 Mei 1945) helemaal niets meer te krijgen, nieuwe Nederlandse vertogen gingen te Washington verloren in het feestgedruis van VE-day en toen bovendien de Australische havenarbeiders de door dr. Van Mook in zijn telegram van 6 Maart 1944 vermelde belofte der Australische Regering met hun veto troffen, was een stadium bereikt, waarin de uitvoering der reeds in 1943 ontworpen legerplannen vrijwel hopeloos scheen.

Zo kwam dan op 14 Augustus 1945 het nieuws van de Japanse capitulatie. De diplomatieke telegrafische verbinding Tokio-Moskou-Washington was al bijna een vol etmaal geblokkeerd geweest in afwachting van het Keizerlijke besluit. In het holst van de nacht verscheen de Britse minister-president Clement Attlee voor de microfoon van de BBC en deelde mee, dat de Tenno Heika het hoofd in de schoot had gelegd. Onnodig te zeggen, dat Engeland terstond feest begon te vieren. Maar ook in Nederland heerste grote vreugde, want men achtte zich nu als door een wonder ontslagen van de zware plicht om de Rijksdelen aan de evenaar mee te helpen ontrukken aan de verbeterden Japs. Journalisten polsten vooraanstaande lieden naar hun opinie. "Nou zullen we wel gauw weer tabak krijgen", filosofeerde een kolonel van het MG in Leeuwarden En een pas benoemde burgemeester legde zijn strategische overtuiging neer in de mededeling, dat ons dit een slok op een borrel scheelde!

Het is waar, minister-president Schermerhorn had er in zijn programmarede van 27 Juni 1945 de nadruk op gelegd, dat Nederland nog steeds in oorlog was. Hij zeide o. m.:

Zo waren de convooirijders op het traject Batavia — Bandoeng, in die avontuurlijke maanden vóór de Eerste Actie.

"Het kabinet acht het een nationale zaak, er voor te zorgen, dat ons aandeel in de bevrijdingsstrijd zo groot mogelijk zij".

Maar we zagen zojuist reeds waar het toe leidt, wanneer men als berooid natie afhankelijk wordt van zijn bondgenoten, zolang die andere dingen aan hun hoofd hebben

Op 17 Juli 1945 had de minister van Overzeese Gebiedsdelen (zo heette voortaan een departement, welks achterdeur nog gesierd werd door het opschrift Ministerie van Koloniën), prof. Logemann, nog een beroep gedaan voor de radio op de gehele vrije wereld om Nederland in staat te stellen zich te kwijten van zijn eerste plicht: Indië te bevrijden. — "Nederland gaat geen kolonie heroveren", aldus minister Logemann, "het trekt uit ter bevrijding van het miljoenen volk der Indonesiërs, dat het als deelgenoot in het Koninkrijk van Koningin Wilhelmina wil ontvangen". De "bevrijding van Indonesië" werd als een nationale feestdag gevierd

Minister-president Schermerhorn verscheen wederom voor de radio en herdacht allen, die, door het offer van hun leven, voor het Koninkrijk der Nederlanden de weg hadden geopend naar een nieuwe toekomst. Hij bracht hulde aan Gouverneur-Generaal jhr. mr. A. W. L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer en verklaarde, dat de regering ogenblikkelijk maatregelen zou treffen om een schip te zenden, ten einde de Gouverneur-Generaal, indien zijn gezondheid dit toeliet, met ere terug te voeren naar de plaats, die hij op 7 Maart 1942 moest verlaten: de troon van Buitenzorg.

"De Nederlanders en Indonesiërs hebben tesamen geleden en gestreden, zij zullen ook tesamen dit land tot rust en vrede en bovenal tot meerdere welvaart brengen".

Een milde zomerwind streek over het geteisterde Nederland, stemde bijna ieder welwillend ten opzichte van de vrijheid en haar stoutmoedige paladijnen en verleidde de hoogste functionarissen in den lande tot de schoonste allegoriën en de liefelijkste voorspellingen. En was er eens iemand, wien het al te gortig werd, hem snoerde men de mond met een gangbare aanhaling — o, olijke volkshumor — uit het "Zwitsers": "Wo alles liebt kann Karl nicht hassen". Ha, ha, dat kon zo'n Nurks dan maar in zijn zak steken

Jhr. Tjarda werd reeds op 19 Augustus bevrijd uit een interneringskamp in Mandsjoerije Op zijn verzoek werd hem de 16e October eervol ontslag verleend wegens verschil van inzicht tussen hem en de regering inzake het Indische beleid.

Middelerwijl grepen er in het Verre Oosten merkwaardige dingen plaats. Ten tijde van de Japanse capitulatie was er een

nieuwe verdeling der verantwoordelijkheid tot stand gekomen tussen het Amerikaanse en Britse opperbevel. Volgens deze nieuwe regeling zou geheel Z. O. Azië en daarmee dus ook Indonesië vallen binnen de sfeer van het commando van Lord Louis Mountbatten (zulks onder opperbevel van Mc. Arthur), en dat was een heel gebied. Zo groot zelfs, dat de Britse admiraal geen troepen genoeg had om overal het gezag van de Japanners over te nemen. En dat werd de bron van veel narigheid.

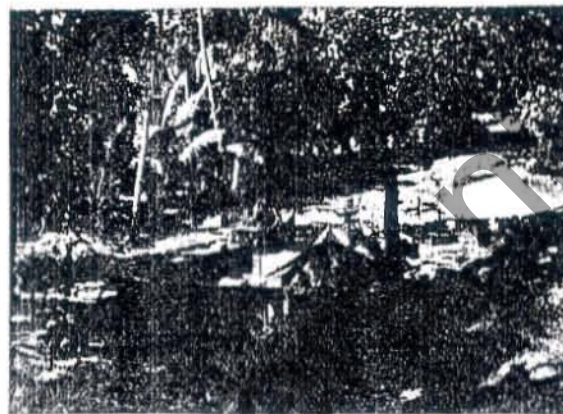
Generaal Mc. Arthur had bevel gegeven, dat de feitelijke overname van het gezag, de bezetting dus, overal werd uitgesteld tot na de ondertekening van de capitulatie (2 Sept. 1945). Het duurde zelfs nog tot 12 September voor en aler te Singapore de formele overgave plaats had van de Japanse troepen in Z. O. Azië. En eerst op 29 September arriveerden de eerste geallieerde (Britse en Brits-Indische) troepen op Java, onder bevel van generaal Christison.

Voor ieder, die van zins is om een republiek op poten te zetten, zijn de dagen tussen de capitulatie der bezetters en de intocht der bevrijders goud waard. Lord Louis Mountbatten had de Japanners uitdrukkelijk verantwoordelijk gesteld voor de orde en de rust in Indonesië en hun kortweg verboden enig gezag over te dragen aan wie dan ook. Maar de verbindingen waren niet zo heel best en van het Japanse gezag was bitter weinig overgebleven. Soekarno legde enige dagen later de volgende verklaring af tegenover het "Centraal Nationaal Comité":

"Aangezien de status-quo uitgeroepen was en het Japanse militaire bestuur slechts tot taak gekregen had voor de rust en de openbare orde te waken, konden, wat de overgang van het gezag aangaat, onze ontmoetingen met de (Japanse) autoriteiten slechts een persoonlijk karakter dragen. Het resultaat was een gentlemen agreement, die o. a. inhield, dat het gezag op de Kantoren en bij de Diensten zo mogelijk aan Indonesische krachten zou worden overgedragen."

Uit deze verklaring van ir. Soekarno blijkt duidelijk, dat het Japanse leger, het Japanse militaire bestuur, zich officieel en theoretisch aan het bevel van de geallieerde opperbevelhebber hield, doch dat praktisch en onderhands alles werd gedaan om de Indonesische nationalistten het gezag in handen te geven en hen in de vorming van het republikeinse bestuursapparaat te helpen.

Op 6 Sept. 1945 was door verschillende buitenlandse radiostations bekend gemaakt, dat admiraal Mountbatten geprotes-

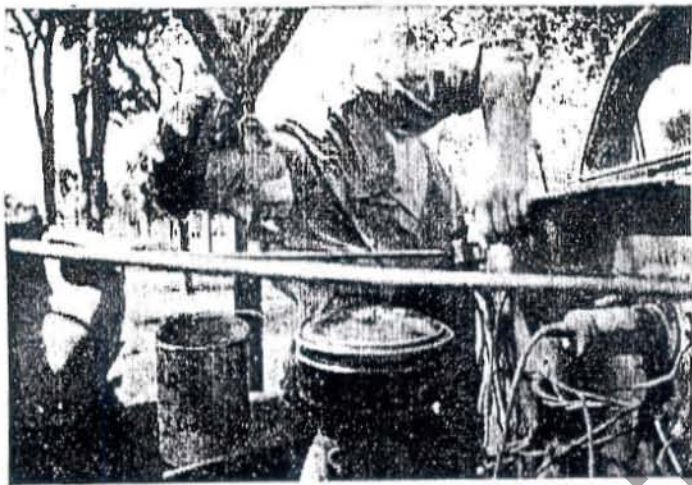

Kebon Baroe, benzine depot van de "W" Brigade langs de convooiweg naar Bandoeng.

teerd had tegen de vorming van de Indonesische republiek, terwijl de overgave-besprekingen in zijn gebied nog aan de gang waren en daarom had hij de Japanse opperbevelhebber op Java bevolen de beweging te ontbinden en de leiders der republiek te arresteren om hen later aan de geallieerden uit te leveren. Wel werden op Japans bevel de roodwitte vlaggen van de openbare gebouwen verwijderd en — onsterfelijk verhaal — enkele speldjes in de rood-witte kleuren van de revers der dragers gerukt en in hun diverse neuzen geprikt, maar daar bleef het dan ook bij. Op dezelfde dag (6 Sept.) maakte de Japanse opperbevelhebber op Java bekend, dat ingevolge een bevel van Mountbatten alle geïnterneerden in hun kampen moesten blijven, dan wel — wanneer ze die reeds verlaten hadden — daarheen moesten terug keren. Geleidelijk werden het bestuursapparaat en de nutsbedrijven door de Indonesiërs van de Japanners overgenomen en een groot deel van de Japanse bewapening viel in handen van de republikeinse strijdorganisaties.

Van een tamelijke afstand moesten de Nederlanders toezien, hoe generaal Christison contact zocht met de republikeinse leiders. Op 1 October had hij een bespreking met Soekarno. Zijn troepenmacht was aanvankelijk slechts gering en haar taak bleef beperkt tot het bevrijden van geallieerde krijgsgevangenen en geïnterneerden en het ontwapenen en wegvoeren der Japanse troepen. Reeds dadelijk kwam de afkeer aan de dag bij het Britse militaire commando om zich te mengen in de groeiende tegenstelling tussen de republiek en de Nederlandse autoriteiten. Wel werd aandrang uitgeoefend om tot een vergelijk te komen. Generaal Christison sprak over de regering — Soekarno als over het "de facto gouvernement van Nederlands Oost-Indië" en gaf te kennen, dat de bezetting door Britse troepen zich zou beperken tot kleine sectoren, met name Batavia, Semarang, Soerabaja, Medan en Padang. "Ik mag niet verder het binnenland in gaan", aldus deze leeuw van Albion, "zelfs niet in het belang der menselijkheid".

Anderzijds verklaarde de opperbevelhebber van Z. O. Azië, Mountbatten, in een te Singapore uitgegeven communiqué, dat de Engelse troepen naar Indonesië waren gekomen om de Japanse overgave in ontvangst te nemen en om het recht en de orde te handhaven tot het ogenblik, "waarop de wettige regering van Nederlands-Indië weer in functie treedt". De Engelse premier Attlee voegde daaraan in het Lagerhuis toe: "Engeland wil niet onnodig betrokken worden in de interne zaken van niet-Britse gebieden. Wij hebben echter onze verplichtingen jegens onze geallieerden. De bedoeling is de Engelse troepen terug te trekken, zodra de omstandigheden dit toelaten". En op een desbetreffende vraag antwoordde de minister van staat Noël Baker op 15 October 1945, dat Engeland "natuurlijk" geen ander gezag dan het Nederlandse erkende.

Nooit weet de chauffeur op welk hachelijk moment hem de zorger worden vergolden, die hij aan zijn wagen besteedt.

Een fraaie kans om die erkenning te bewijzen kregen de Britse troepen in Batavia op 31 Januari 1946, toen Prinses Beatrix, verjaarde. En daar liep dan de 21th Indian Division parade ter ere van een Nederlands vorstenkind. Eerst de Ghurka's, dan de Mahratta's en de Punjabi's en tenslotte een detachement van de meest vreemdsoortige kerels, waarvoor het publiek in een spontaan applaus uitbarstte: de latere Andjing Nica van Infanterie V

Een Brigade in de windselen — De eerste schreden van het Kennemer Bataljon — Haagse valken vliegen uit — De wieg van Willem stond in de rode klei — Priok aan den einder.

Het staat op alle gedenkplaten en in een hele serie krijgsgeschiedkundige publicaties, dat op 15 Februari 1946 de "W"Brigade werd opgericht. We zullen het dus zo maar laten en niet over kleinigheden vallen. Maar in gemoede: waaruit bestond op die dag de "W"Brigade? Een staf was er niet, behalve op papier, dat geduldig is, zoals ge weet. Van de kleine 200 man, die een spitsvondig theoreticus voldoende hadden geacht voor alle noodzakelijke functies, wandelden er op Malakka vier officieren rond, benevens een goede handvol administratief personeel. De kolonel der Infanterie KNIL H. A. Reemer had de zorgen van een krijgsgevangenenkamp op Java verwisseld voor die van een Brigade-commando in oprichting. De majoor van de Generale Staf T. Willer zou hem terzijde staan als Chef Staf en verder waren er twee reserve luitenants van het KNIL, t. w. W. P. Cochrane en Ch. J. Kips. Men kent dat genre foto's wel: van de vijf of zes kaalhoofdige heren, die destijds in de "opkamer" van de "Rode Leeuw" de plaatselijke fanfare of de gewestelijke kiesvereniging hebben gegrondvest. Met hun vijven of zessen schenken ze u de overtuiging, dat ook in de waardige kalmte van het burgermansbrein grootse plannen kunnen rijpen. De oprichting, waar we het nu over hebben, had de schijn van de romantiek tegen en daarom is het jammer, dat er geen foto's van zijn.

In de eerste plaats was daar het toneel van handeling: een voormalig Japans vliegveld, door blanke en bruine krijgsgevangenen aangelegd in het hartje van Malakka, het kamp Chaah. Eigenlijk was het niet anders dan een onmetelijke lap vette rode klei, slechts aan de verre horizon omringd door oliëpalm plantages. Maar die klei of die mergel was dan ook mandje voor mandje uitgegraven in de heuvels, mijlen ver uit de omtrek vandaan. Als de zon scheen, was het een gloeiende hel, en als het regende, spoelden steevast de tenten weg. Geen water, geen licht, geen stoel om op te zitten, alleen maar een kali, op een half uur afstand, waarin de liefhebbers hun huishoudelijke bezigheden verrichtten. Meer dan 100 mijl van Singapore: het kamp Chaah, waar op 15 Februari 1946 in enorme rijen tenten drie bataljons waren ondergebracht. En dat waren, om maar meteen precies te zijn: de twee Lichte Infanteriebataljons 1-4 R. I. en 2-4 R. I. en het IV-de Bataljon Stoot-

troepen. Uit de voorgaande hoofdstukken heeft de opmerkzame lezer al begrepen, dat die bataljons daar op een bijzondere wijze verzeild moesten zijn geraakt en daarom gaan we — met permissie — in het kort een beetje bataljonsgeschiedenis bedrijven.

2-4 R.I. was voornamelijk afkomstig uit de gelederen van hen, die de dageraad der bevrijding in Haarlem en omgeving, als leden van het verzet, hadden begroet en het sierde zich derhalve met de naam van "Kennemer-bataljon". Waarmee overigens niet gezegd wil zijn, dat er niet net zo goed mensen uit de gewesten Amsterdam, Veluwe en Utrecht bij zaten, maar ja, door zoiets laat je je bij het zoeken naar een naam niet van de wijs brengen. "Kennemer-bataljon" dus, en daarmee basta. Zo waren we, in die dagen De oprichting van het Bataljon werd pas op 17 September 1945 geautoriseerd, maar in Juni ging er al een compagnie kwartiermakers naar Noordwijkerhout om de legering voor te bereiden in het gebouwen-complex "Sancta Maria". Men moet er niets symbolisch van denken, dat het een krankzinnigengesticht was, want er werd daar onder leiding van een Engels trainingsteam duchtig geoefend. En het ganse bataljon bewaart de meest lieflijke herinneringen aan de verpleegstertjes van gemelde inrichting! Het moest de Engelse Brigadier Knox, die een visite aan het Bataljon bracht, nochtans van het hart, dat de dames hun gasten niet veel huishoudelijk vernuft bijbrachten, want, zo merkte hij in opperste bevreemding op, wáár zijn de zoutvaatjes op de tafels in de manschappeneetzaal? De res. 1ste luitenant Ch. van Kammen, die tot bataljonscommandant was benoemd, moest ervaren, dat ons in dit leven de ridderlijkheid en de rappe leugen soms duur te staan komen, want nauwelijks had hij vriendelijk en beleefd geantwoord, dat de koks het zout altijd in het eten verwerkten, toen een blozende mess-bediende kwam toeschieten met een waarachtig peper- en zoutstel

Maar aan alles komt een einde en derhalve ook aan het verblijf van 2-4 R.I. op vaderlandsen bodem. Een afscheidsavond op 15 November, een bezoek van Prins Bernhard op 17 November en toen een triomfantelijke mars op 22 November 1945 door het goede Haarlem: het was uit met de gleufhoeden, de overals en de verpleegsters, de Kennemers waren gereed voor de overtocht naar Engeland. Drie dagen later werd de bataljons-commandant majoor en kregen tal van andere officieren hun benoeming of een bevordering. "Op naar Soekarno", "Op naar de zwarte vrouwen" stond er in kapitale letters op de wagons geschilderd, die het bataljon op 29 November in de middaguren naar Leiden voerden. De ironie van het noodlot heeft het vooral gemunt op leuzen, waarmee vurige jongelui de publieke vervoermiddelen van de Staat verluchten. We willen het nog niet eens hebben over het gedeelte van de trein, dat per vergissing tussen Haarlem en Amsterdam bleef staan, want er zijn heel wat tragischer manieren te verzinnen

Eerste Politie Actie: de "W" Brigade vervolgt haar opmars dwars door de kali Tjomal.

om de helft van een bataljon kwijt te raken. Maar Soekarno heeft de aankomst van 2-4 R. I. glorieus overleefd en de lotgevallen der zwarte vrouwen vallen buiten het bestek van dit boekje

Het is een kenschetsend staaltje van de trouweloosheid der romanschrijvers, dat zij bij tijd en wijle hun hoofdpersonen lafhartig in de steek laten, en het is derhalve met een bezwaard gemoed, dat wij 2-4 R. I. achterlaten in de grote, doormidden gezaagde wijnvaten van het Engelse kamp East-Hampsteadpark (Wokingham), die men betitelde als "huts". Onze wroeging wordt nog vermeerderd, doordat de mannen het bestierven van de koude, vermits de Engelsen niet toestonden, dat de kachel vóór 5 uur 's middags werd aangestoken. Pas toen ze al lang weer onder elkaar waren, die Engelsen, brachten ze verbetering in de toestand door de mijnen te nationaliseren. Maar hoe dan ook, wij gaan naar Den Haag. Daar werd nl. op 25 September van het jaar 1945 het bataljon 1-4 R. I. opgericht, uit ex-illegalen en oorlogsvrijwilligers, afkomstig uit het gewest Den Haag en de districten Leiden, Delft, Woerden, Boskoop, Nieuwveen en andere plaatsen. Maar lang van tevoren waren de Hagenaars al met de voorbereidingen begonnen. Hun eerste zorg bestond in het vermeerderen van de rantsoenen, want een volle maag houdt het moreel hoog. Met mondjesmaat werd er voorzien in kleding en schoeisel, zodat na verloop van tijd tenminste niemand zijn dienst meer op pantoffels behoefde te verrichten. Na onderling overleg werd voorts uitgemaakt, dat de Frederikskazerne omgeruild diende te worden voor een kampement in Voorschoten. Bren-carriers haalde men zelf uit Soest en met het meubilair wilde het ook uitstekend lukken. 1-4 R. I. deed zich, kortom, kennen als een bataljon met "savoir-vivre". Men aarzelde niet om het grote voorbeeld van de geallieerden na te volgen en de Rijn over te steken, al was het dan in volle vreedstijd en onder de rook van Katwijk Men heeft zijn verplichtingen, wanneer men tot een Haags bataljon behoort en 1-4 R. I. liep dus niet parade in het goede vaderland, maar op de boulevards van Ostende, met zijn in elkaar gebombardeerde bunkers en hotels, op 2 December 1945. Met de "Prince Charles" voer men naar Engeland en daar belandde 1-4 R. I. eveneens in het invastekamp East-Hampsteadpark bij de stad Reading, waar je met een taxi voor de somma van een shilling naar toe kon gaan, om hoeveelheden cake te verorberen, die alle Engelsen in de buurt met stomme verbazing sloegen.

Men heeft inmiddels begrepen, dat wij weer verenigd zijn met onze helden uit Kennemerland. De "huts" herbergden nu al een belangrijk deel van de toekomstige "W"Brigade. Midden in de doorgezaagde zeppelins van gegolfd plaatijzer, op een betonnen vloer, stond een potkachel, die door de Engelsen stelselmatig zonder voldoende brandstof werd gelaten. Den Haag schafte

raad en weldra stond onder ieder bed een gevulde ration-kist of kit-bag met de fijnste Engelse anthraciet.

De Kerstdagen braken aan. Grote kisten met versnaperingen werden binnengebracht en er werd een Kerstmaaltijd gegeven, die het schrijven van dit boek tot een weemoedige bezigheid maakt. De officieren sjouwden het eten aan, verdeelden het, maakten de gamellen schoon en knapten alle overige karweitjes op, die zo'n grote maaltijd tot een nachtmerrie voor huismoeders maken. Vele militairen ontvingen persoonlijke invitaties van de Engelse burgerij om de plumpudding en de kalkoen te komen keuren en dat was aan geen dovemens-oren gesproken! De laatste dagen van het bevrijdingsjaar waren tevens de laatste in Engeland. Prins Bernhard wipte nog even over om afscheid te nemen en toen, op 31 December 1945, scheepten beide bataljons zich in op de befaamde "Alcantara", een troepentransportschip van 23.000 ton.

Er zijn ogenblikken in het leven, waarop men zou wensen iemand anders te zijn en voor ons is dit het moment om spijt te betuigen over de omstandigheid, dat we geen boekhandelaar te Coblenz zijn, met name Baedeker, want dan zouden we voorwaar een schone reisbeschrijving laten volgen. Helaas, we zullen nu moeten volstaan met de koele mededeling, dat de "Alcantara" op 23 Januari 1946 op de rede van Singapore lag. Eigenlijk is dat onzin, want zo koel was het daar niet, en zeker niet, toen aan het licht kwam, dat men nog zes dagen moest wachten, alvorens er met de ontscheping een begin werd gemaakt. Met LST's werden de manschappen aan wal gebracht en daar wandelden zij in gemoedelijke groepjes naar het station, waar de heren touristen zouden instappen voor een tripje naar het binnenland. In het militaire leven is een succes doorgaans de goede afloop van een abuis. Hier liep het abuis minder goed af. Het vertrek van de trein was oorspronkelijk vastgesteld op half negen 's avonds, meende men te weten, maar het werd de volgende ochtend 8 uur. De nacht werd dus noodgedwongen doorgebracht op de stenen vloer van het stations-emplacement. De volgende morgen was het treintje vies en stoffig, maar de reis een vier uren lange bron van verrukkingen. Op ieder station — en dat waren er nogal wat — werden sigaretten geruild voor "bananen", ananas en andere heerlijkheden. Het eindpunt vormde Labis en vandaar voerde de reis per auto naar Chaah. En daarmee zijn we dus weer terug in hetzelfde oord, waar we dit hoofdstuk begonnen.

Op 16 Februari 1946 werd het commando over de "W"Brigade tijdens een sobere militaire plechtigheid aanvaard door kolonel Reemer en na afloop defileerden de aanwezige troepen. In een klein tentje werd van 's morgens 7 uur tot diep in de nacht onafgebroken gewerkt. De Brigade kon volledig worden bewapend en aangekleed en er kwam schot in de voedselvoorziening. Oefenprogramma's werden in elkaar gezet, en uitgewerkt, cur-

Historisch moment: 4 Augustus 1947 te 13.15 uur maakte een kleine patrouille van 2-4 R.I. op de Noordelijke kustweg bij Soebah contact met de voorhoede der "T" Brigade. Met een stevige handdruk bezegelen Majoor J. J. W. Berkhoudt en Lt. Kol. Van Welzenes (Commandant 2-6 R.I.) het ontzet van de stad Semarang.

sussen werden voorbereid en orde geschapen in de papieren, die als manna uit de hemel dwarrelden. In heel Malakka van Sungai Patani in het Noorden tot Singapore in het Zuiden, heerste koortsachtige activiteit van andere Brigades, die al een week of wat eerder waren opgericht uit de eerste vaderlandse troepen en uit de twee KNIL-bataljons, die zichzelf hadden opgericht, zodra de kriegsgevangenenkampen opengingen. Rijen tenten verzezen. In de treinen werd meer Nederlands gesproken dan welke andere taal ook. Er werd in hoog tempo gestunt, georganiseerd, versierd, overreed, gepraat en gepacteerd, maar het resultaat was dan ook, zoals onze grootmoeder-van-vaders-kant zou zeggen, dat Jantje in de broek en Klaasje in de rok kwam. Met welke huiselijke vergelijking we maar willen zeggen, dat er, ondanks de Combined Chiefs of Staff, ondanks de Australische havenarbeiders en ondanks duizend andere bezwaren, zes Nederlandse brigades klaar stonden, toen we Maart 1946 schreven.

Drie schepen zijn er, die hier verdienen te worden genoemd. Eerst het m. s. "Thedens", dat op 9 Maart het IV-de bataljon Stoottroepen uit de Brigade vandaan haalde en naar Menado bracht. Dan de "Nevassa", die op 23 Maart 1946 de kwartiermakers van "W" en "X" Brigade aan boord nam en wegvoerde met onbekende bestemming. En tenslotte de "Salween", die de Brigade-staf en de twee resterende bataljons zagen liggen, toen zij op 26 Maart 's morgens om 11 uur, voorafgegaan door een escorte Engelse militaire politie op motorrijwielen, het havengebied van Singapore werden binnengereden. Nu deden zich drie moeilijkheden tegelijk voor. In de eerste plaats was de legering aan boord niet voorbereid en het duurde daarom twee uren, voor en aler de eerste man aan boord mocht komen. Het tweede probleem was het volkomen ontbreken van koelie's, zodat de soldaten alle bagage en alle materialen en voorraden zelf moesten laden. En toen ze daarmee klaar waren, kwam de kapitein van de "Salween" tot de slotsom, dat hij toch eigenlijk al die benzine en die munitie maar beter niet kon vervoeren en daarom moesten de heren dat er maar weer uithalen. De rampspoeden van een reizend militair zijn velerlei. De munitie en de benzine werden met veel moeite uit de buik van het schip opgedolven en vervoerd naar een boot, die ongeveer een kilometer verderop lag, de "Samhain". De kapitein van die schuit stond belangstellend te kijken, hoe al die spullen bij hem werden binnengebracht en toen de militairen voor het laatst het zweet van hun aanschijn wisten, gaf hij minzaam te kennen, dat de benzine, de mortiergranaten en de handgranaten er maar weer uit moesten Een Engels majoor van het havenbedrijf gaf het advies om de boel dan maar te laten staan op de kade. Het enige, dat onze mensen evenwel van deviezen wisten, was, dat de dingen in Holland verduiveld schaars waren en dat ze o. m. gediend hadden om deze benzine en deze granaten aan te kopen. Na eindeloze conferenties werd tenslotte overeen gekomen, dat de Nederlandse liaison-officier voor nazending zou zorg dragen. De ramp-

spoeden van een reizend militair zijn velerlei De volgende morgen om 7 uur helde de "Salween" gevaarlijk naar bakboord over, toen iedereen wilde genieten van een schoon panorama: Singapore met zijn monumentale gebouwen, dat achter een waas van lichte ochtendnevel langzaam uit het oog verdween. De laatste reis over zee was begonnen.

's Middags daarna stonden de dekken vol met vreemdsoortig uitgedoste jongelui, hetgeen de uiterlijke kenmerken waren van een geslaagd Neptunusfeest. De groene zeep en de schoenpoets waren rijkelijk uitgesmeerd op de gezichten, die nu luisterend gewend waren naar de scheepsversterkers: de Brigade-commandant deelde mee, dat het doel van de reis nu bekend was en dat men de volgende dag Javaanse bodem zou betreden: Batavia.

HOOFDSTUK IV.

Aankomst te Batavia — De eerste klussies — Korte filosofie over het militaire succes — Margriet en Infanterie I bij de familie — Pech bij Pesing — Het drama van Tangerang.

"Wie zijn eigen heer kan zijn, verkope zich aan geen ander", sprak destijds Theophrastus Paracelsus en vanaf het moment van haar debarkering, op 30 Maart 1946, dacht de "W" Brigade daar precies zo over. Maar voorlopig waren onze mensen niet in de gelegenheid om het heft in eigen handen te nemen. In de stad Batavia bevond zich een afdeling van de 161-st Indian Brigade. Voorts lagen er de "U" Brigade en de "V" Brigade, die een maand eerder waren gearriveerd en voornamelijk de posten in het randgebied bezet hielden. Zuid van Batavia, te Polonia, Tjililitan, Pondok Gedeh, Kalibata, Pasarminggoe en Kebajoran lagen een paar compagnieën KNIL-troepen, die zich reeds vanaf October 1945 op het eiland Java bevonden. Alle Nederlandse troepen stonden rechtstreeks onder tactisch commando van de Britse Commandant van de 161-st Indian Brigade en daarmee was de kous af. Wel was er in Batavia nog een Nederlandse divisie-staf, nl. de "B" Divisie, maar die had alleen in administratief opzicht wat te vertellen over de Nederlandse troepen. Batavia vormde een schuchtere enclave in een gebied, dat volledig onder de contrôle stond van alles, wat zich onder de republikeinse vlag had geschaard. De Engelsen hadden het gebied, dat zij bezetten, strikt afgebakend, en daarbuiten mochten de geallieerde troepen geen voet zetten. Meester-Cornelis, Weltevreden en Tandjong Priok, alsmede een smalle strook tot Depok, dat ongeveer 25 km. ten Zuiden van Batavia lag, stonden onder geallieerd (Brits) toezicht.

Van dat alles had de Brigade geen weet, toen 's morgens vroeg de kustlijn van Java in zicht kwam, met op de achtergrond de wazige blauwe contouren van de St. Nicolaaspunt in Bantam en de merkwaardige toppen van Salak en Gedeh. Maar de realiteit begon tot de hoofden en harten door te dringen, toen de twee colonnes waarin de "W" Brigade van de troosteloze haven Priok naar Batavia werd gebracht, langs het stinkende Antjolkanaal reden. Brens en geweren waren geladen, korte instructies gonsden colonnecommandanten en manschappen nog in het hoofd, want in die dagen was het gevaar van beschietingen in die buurt geenszins denkbeeldig. Maar alles verliep toch zonder schokkende dingen en via de lange Goenoeng Sahari reed de "W" Brigade Batavia binnen. Het jeugdige vuur, waarmee 2-4 enkele maanden geleden het treintje naar Leiden had overdekt met onheilspellende leuzen, werd

T.N.I.-leden worden geëvacueerd uit de z.g. "pockets" in de buurt van Koningan. Tweede van links Onderluitenant Timmermans.

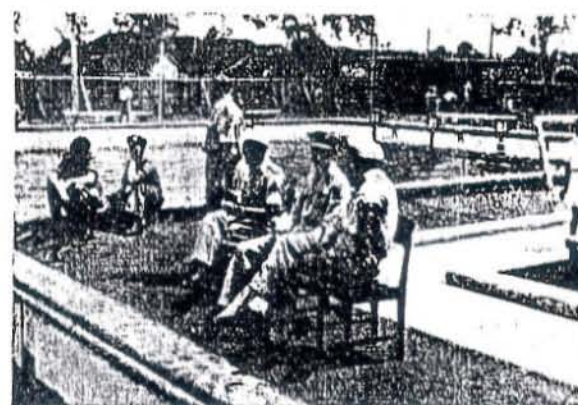
hier geëvacueerd door de ijver, waarmee de Engelse taal in niet minder pertinente samenstellingen op trams en treinen was uitgeklodderd: "Get out you Nica". "This is our country", "Even the atomic bomb cannot destroy our rights". Er

stonden wat Chinezen langs de weg en een enkele Indonesiër, maar van luidruchtigheden was alleen sprake, toen kleine jongetjes op Pasar Senen, waar de eerste colonne vaart moest minderen, de uitgestrooide sigaretten oprabbelden. De huizen zagen er verwaarloosd uit en de erven waren door onkruid overwoekerd.

De Brigadestaf werd tesamen met 2-4 R. I. ondergebracht in het voormalige kampement van de Pantser- en Luchtafweer op Tanah-Tinggi, aan de uiterste Noord-Oostgrens van de stad. Het zusterbataljon 1-4 R. I. kwam helemaal aan de andere kant terecht, nl. in de gebouwen van de voormalige gewerkschool op Meester Cornelis. De legendarische verhalen over het trommelvuur, dat door onthutste krijgslieden wordt afgegeven op vuurvliegen en vleermuizen, moeten hun oorsprong wel in deze tijd hebben. Uit de eerste rapporten van de onderscheiden wachtcommandanten zou een amusante bloemlezing zijn te maken. Ook het hart van de oorlogsvrijwilliger bonsde onstuimig, toen hij nog niet wist, dat het een kikker was, die daar in het nachtelijk duister door het gras schuifelde. De komst van de "W" Brigade betekende, dat er heel wat meer mannetjes beschikbaar kwamen voor allerlei wachtdiensten. En in het bijzonder van de "U" Brigade namen zij tal van objecten ter bewaking over, zoals de Glodok-gevangenis, de Soentersluis en de Struyswijkgevangenis. Maar langzamerhand werd ook een begin gemaakt met het voeren van zuiveringsoperaties. De acties werden nu voorbereid in een vleugel van het monumentale NKPM-gebouw op het Koningsplein, want voor een Brigadestaf bood het kamp op Tanah-Tinggi onvoldoende arm-slag. Kleine gedeelten van de stad werden afgezet en doorzocht. In deze tijd werd het commando over 2-4 R. I. overgenomen door de majoor KNIL P. H. van der Meer, omdat majoor Van

Kammen door ziekte ongeschikt was geworden voor de dienst te velde. Twee dagen nadat 1-4 R. I. onder majoor De Bijll Nachenius een inval had gedaan in het gebouw van de voormalige Landsdrukkerij, waar het republikeinse dagblad "Merdeka" gedrukt werd, en niets gevonden, behalve wat zetproeven, die als "belangrijke documenten" stonden omschreven in het Dagelijks Inlichtingenrapport, onderging de "W" Brigade op 4 Mei een belangrijke uitbreiding. Maar liefst twee bataljons gingen van de "U" Brigade naar de "W" Brigade over en wel 1-11 R. I. onder commando van majoor Baden en Infanterie I onder overste Mollinger. 1-11 R. I. was de gang gegaan van alle Lichte Infanterie-bataljons en de meeste mensen erin waren afkomstig uit Salland. Omdat het te Harderwijk werd gelegerd in de Prinses Margrietkazerne (de voormalige Frederikkazerne), voerde het de naam "Margriet" bataljon. Infanterie I was een KNIL-bataljon met een staat van dienst, waarin tal van roemruchte namen voorkwamen. De eerste compagnie landde met de Australiërs op Balikpapan, nadat zij eerst in de binnenlanden van Batak tegen de Jappen had gevochten. De tweede compagnie behoorde tot de Australische task-force, die op Tarakan landde. En de compagnieën 3 en 4 bestonden uit krijgsgevangenen, die zich op Tarakan bevonden en die zich terstond na hun bevrijding weer opgaven om de strijd voort te zetten. Het is wel aardig om te vermelden, dat de ondersteuningscompagnie uit Nederlandse oorlogsvrijwilligers bestond, die met recht de ere-naam "mannen van het eerste uur" konden dragen, want van alle Nederlandse oorlogsvrijwilligers waren zij dat inderdaad. Infanterie I vormde in de "W" Brigade altijd een illustre gezelschap, welks opmerkelijke kwaliteiten zich stellig niet tot het zuiver krijgskundige beperkten. Op het gebied van de

"haute couture" waren het de mannen van Infanterie I, die de later algemeene gangbare gevlekte "matjan" uniform invoerden. En misschien, dat we later nog eens gelegenheid zullen vinden om volle aandacht te wijden aan het sterke sociale besef, dat dit bataljon ken-

Het twee-jarig bestaan van de "W" Brigade werd op 16 Februari 1948 te Cheribon o. a. gevierd met zwemwedstrijden. De Commandant 7 December Divisie, Generaal Majoor Dürst Britt, ziet men hier tesamen met Kolonel Paulissen onder de belangstellenden. Staande: Luit. Kol. Pard.

merkte, en dat de voornaamste drijfveer werd tot het "prijs-regelend optreden" op de pasar van Semarang, na de eerste politieke actie

De aldus versterkte "W"Brigade kreeg in begin Mei "een vuiltje" op te knappen, zoals dat in de loop der historie is gaan heten. In het havengebied van Priok, waar reusachtige hoeveelheden levensmiddelen, kleding, wapens enz. waren opgeslagen, werd naar hartelust gestolen door kleine benden, die onder bescherming van de duisternis of van het geloken oog der Brits-Indische bewakers uit de moerassige gebieden ten Oosten van Tandjong Priok kwamen. Bovendien maakten ze de weg naar Batavia gedurig onveilig. De commandant "B"-Divisie kreeg toestemming van de Engelse troepencommandant om de "W"Brigade te belasten met een grondige zuivering van de kampongs Marunda-besar, Marunda-pulo, Marunda-kelapa, Lengkungong, Sungei-tirem, Ketapang, Asem, Kontjang en Semper. De opsomming van die namen moge niet zo bijster belangrijk schijnen, maar het waren toch de eerste objecten, die aan de "W"Brigade werden toevertrouwd en bovendien kan de ervaren strateeg er uit afleiden, dat er een addertje in het gras school. Wanneer nl. een aantal rampokkers kans zou zien om buiten het afgebakende patrouillegebied te vluchten, dan waren ze zo vrij als vogeltjes in de lucht. Kolonel Reemer nam zelf de leiding, de bataljonscommandanten gingen van tevoren per piper cub de lucht in, en men leende een batterij van de eerste Afdeling Veld. Het resultaat was bemoedigend. Bij de actie op 5 Mei sneuvelde 26 rampokkers en 39 werden er gevangen genomen. Tegen de verwachting van de vluchtelingen in bleven 1-4 en 2-4 in het kampongcomplex overnachten en toen een groep van 50 lieden erover dacht om de verlaten legerstede weer eens op te zoeken, kregen ze ineens vuur. Overigens was dat vuur niet zo erg best op tijd afgegeven, want alle vijftig zagen ze kans om voor de tweede keer het hazenpad te kiezen. Daags daarna werd ook het beruchte complex Kelumpang nog even onder handen genomen en dat leverde aan het eind van de dag een goede dertig gevangenen op. Drie man van 1-4 werden met de bewaking belast in kampong Semper. Hoe het gekomen is, weet nog niemand maar het hele bataljon zat al weer hoog en droog in Batavia, toen de bewakers, overeenkomstig de gegeven voorschriften, met hun dertig pietjes nog trouw in kampong Semper zaten te wachten. De schaduwen in de kampong werden langer en talrijker en de drie Hagenaars werden zich bewust, dat ze in een lastig parket verkeerden. Van slapen kwam niet veel en ook de slaperigheid was ras geweken, toen het clubje om 10 uur 's avonds plotseling werd aangevallen door een troep van dertig man. Het is een verblijdend verschijnsel, dat de gebreken der strategie doorgaans minder ernstige gevolgen hebben, dan de leerboeken en de aanwijzingen in vet kapitaal aangeven. De volgende morgen meldde onze knapen zich alle drie bij hun

onderdeel, zij het dan zonder gevangenen

Wie eind '47 of daaromtrent als nieuweling de eer genoot om te worden uitgenodigd voor een ritje van Batavia naar het Westen, naar Tangerang, die speurde eerst in het manshoge onkruid naar een fort van Coen, dat men hem trachtte te wijzen, vervolgens luisterde hij naar de uitleg, die hem gegeven werd over de vorm der Chinese graven, die hij aan zijn oog zag voorbijflitsen, en dan zou het hem zeer te stade zijn gekomen, indien hij zijn adem hoorbaar kon laten stokken, want hier, zo werd hem met ontzag verteld, hier in dit kleine plaatsje Pesing liep vroeger de frontlijn. Hij hobbelde voort over enkele dichtgegooide loopgraven en dacht er verder niet over na, dat hier de "W"Brigade had gelegen en dat hier de eerste zware verliezen werden geleden.

De schoonmaak van Batavia had in Mei '46 ongeveer haar beslag gekregen en toen werd het zaak om de beveiliging van de randgebieden ter hand te nemen. De "U"Brigade kreeg het Oosten toegewezen en de "W"Brigade ging zich bemoeien met de Westelijke toegangen tot Batavia, waar regelmatig infiltraties plaats hadden uit het zo slecht befaamde Bantam. In de namiddag van 18 Mei verloor een gedeelte van een verkenningsspatrouille het verband met de rest en het werd hevig aangevallen door een goed bewapende bende. Vier man keerden laat in de avond terug in het kampement, helemaal ontdaan en buiten staat om enige aanwijzing te geven. Een nachtelijke hulp-actie had geen succes. De volgende morgen trof men in de buurt van kampong Bodjong nog één soldaat aan, die zich de hele nacht in een sloot verborgen had gehouden voor de bende-leden, die met fakkels het terrein afzochten. En om twee uur 's middags vond men de plaats waar de verminkte lijen lagen van de zes overige leden van de patrouille, allen van 1-11 R. I. Dit was de eerste keer, dat de practijk een bloedige illustratie gaf op het VPTL. Maar tijd om daar lang bij stil te staan, was er niet. Het keurslijf rond Batavia was te eng en de stad moest lucht hebben. Op 28 Mei 1946, te twee uur 's middags, kwam het bevel van de Commandant "B"Divisie om onverwijld de stad Tangerang te bezetten, ongeveer 25 km ten Westen van Batavia gelegen. Twee uur later was de zaak in orde

De naam Tangerang zal niet alleen in de oren van de "W"-Brigade een bijzondere klank blijven behouden. Het belangrijke was nl. helemaal niet de bezetting van de stad, want daarover was tevoren tussen de Engelsen en het republikeinse leger, de T. R. I., een overeenkomst gesloten. Maar de naam Tangerang drong door tot in de wereldpers, omdat vóór de komst van 1-11 R. I. — en het is hier goed om er op te wijzen, dat de datum van overname door de Engelse commandant tenminste tweemaal is uitgesteld — een groot aantal Chinezen, dat wei-

gerde weg te trekken op gruwelijke wijze is vermoord. Enige honderden Chinezen, mannen, vrouwen en kinderen, ongeacht leeftijd of welstand, vielen in een vreselijk bloedbad ten offer aan de ingewikkelde tegenstellingen tussen hun landslieden en de Indonesiërs. Er werd verder op grote schaal geplunderd en gebrandschat. Helemaal te verwonderen valt het niet, dat deze gruweldaden juist in Tangerang werden gepleegd. Want anders dan elders in Indonesië waren de Chinezen hier land-eigenaar. Van nationalistische zijde is wel beweerd, dat er op het laatste ogenblik berichten binnen kwamen, dat er zich onder de Nederlandse troepen vele op wraak beluste Chinezen zouden bevinden, en dat tal van Chinezen in de betrokken streek geheime relaties onderhielden met de Nederlanders. Maar in wezen was het gebeurde een uitbarsting van oud zeer en telkens, wanneer in het verdere verloop van ons verhaal een gezagsverslapping voorkomt, zullen we de neiging tot herhaling bespeuren.

Een eenvoudige Brigade als de onze werd helemaal in de war gebracht door het onheilspellende gegons in de internationale bijenkorf. De Chinese regering, zo stond er in de kranten, had bij de Nederlandse ambassadeur een protest ingediend en min of meer de indruk gewekt, alsof alles de schuld was van de Nederlandse troepen. Maar luitenant Van Dijk dan, van de Militaire Politie? zei men onder elkaar. Die was met een stelletje van zijn mensen 26 km in republikeinse gebied binnengedrongen, ver over de Tjisedane heen, tot aan het vissersplaatsje Maoek, waar hij tot grote verbazing van de koene bewakers enige duizenden Chinezen ontzette. Andere operaties tot bevrijding van Chinezen werden eveneens met succes bekroond en zo liep het totaal in de twaalfduizend. Nam de wereldpers dáár dan geen notitie van? Het ging ermee, zoals met de tien goede huwelijken, die met elkaar minder belangstelling trekken dan het ene, dat een trouweloos einde neemt. Intussen had de Brigade de smaak van verre uitvallen te pakken gekregen en in dit verband waagde de commandant van de 8ste compagnie Infanterie I een stoot naar het 15 km buiten onze zône gelegen Balaredja, waar een commandopost van de T. R. I. moest zijn. In de namiddag van de 16e Juni 1946 overwon hij de tegenstand vlak voor het plaatsje en maakte een grote hoeveelheid munitie en wapens buit. Hij stuurde een laconiek telegram naar kolonel Reemer, waarin hij verzocht om alle beschikbare wagens van de Brigade te mobiliseren voor een karweitje in Balaredja. De chauffeurs hebben er de hele nacht hun plezier aan beleefd

Tijdens een zuiveringspatrouille in de buurt van Tjikadjang werden 500 Chinezen bevrijd uit Republikeinse internering. De Commandant 3e Inf. Brigade, Kolonel Lentz (links), en de Commandant "W"-Brigade, Luit. Kol. Paulissen, liepen allebei mee.

HOOFDSTUK V.

Een nieuwe taak, een nieuw gezicht — Imperiale troepen in de kampong — Tjiandjoer's welvaren — Als de kat van huis is — Verdere avonturen te Buitenzorg — Kerstmis zonder plumpudding.

Op 12 April 1946 werd na afloop van een bespreking, die minister-president Schermerhorn en lt. G. G. Van Mook met de Engelse regering hadden, een communiqué uitgegeven en daar stond o. m. in, dat overeenstemming was bereikt "nopens de nog noodzakelijke maatregelen tot liquidatie van de oorlog tegen Japan en de geleidelijke terugtrekking van Britse troepen en hun vervanging door Nederlandse strijdkrachten". We hebben al gezien, dat ook de "W"Brigade geleidelijk in de huid kroop, die door de Britten werd verlaten. De vergelijking gaat als de meesten van haar zusjes mank, omdat de Nederlanders de voorkeur gaven aan een heel wat ruimere maat. In dezelfde tijd, dat de "W"Brigade historie maakte in en om Tangerang, bezette de "U"Brigade Bekassi, dat ongeveer 20 km. ten Oosten van Batavia is gelegen, en Tjigombong, dat onder de rook van Buitenzorg ligt. Zo was dus een zône met een straal van 25 km. rondom Batavia geschapen, die rechtstreeks onder Nederlandse contrôle stond. En nu kwam er een geheel nieuwe taak in een nabij verschiet. Tot dusver was de convooiweg Tjiandjoer-Bandoeng beveiligd door Brits-Indiërs en Seaforth Highlanders, en die konden hun portie ruimschoots op aan de verraderlijke serpentine van 200 km. lengte, welke nochtans de enige verbinding over land vormde van Bandoeng met Batavia. Zwaar beschermde convooien legden het traject heen en terug tweemaal per week af. Veelal moesten ze zich vechtend een weg banen over Buitenzorg en Sukabumi; en er is eenmaal zo'n rampzalige stoet geweest, die vijf dagen heeft moeten rijden en schieten om in Bandoeng te komen

De beveiliging van de convooiweg Tjiandjoer-Bandoeng, dat was de opgave, waarmee op 14 Juni 1946 de "W"Brigade werd belast. En dat was heus wel iets, waarvoor men zich eens terdege schrap moest zetten. De nieuwe Brigadecommandant, de toenmalige overste (later kolonel) B. A. van Gulik van het KNIL, die op 15 Juni kolonel Reemer opvolgde, had tevoren het tin-eiland Banka bezet en dat was van een leien dakje gegaan. Maar nu moest ernaar gestreefd worden om op korte termijn een ganse Brigade in staat te stellen om zich in een bijzonder ongezellige streek geheel zelf te redden. Met de "U"Brigade werd van herstelwerkplaats gewisseld, zodat de 1e lt. Ponsen met zijn monteurs bij de "W"Brigade kwam. De IIIe Batterij

Veldartillerie en de Iste Veldcompagnie Genietroepen deden voorgoed hun intrede, resp. onder commando van de majoor der Artillerie KNIL Bijvoet en de kapitein der Genie KNIL Horstmeyer. De Iste Verbandplaatsafdeling onder bevel van de Dir. Off. van Gezondheid III KNIL Kothe en het Verplegingspeloton van de kapitein Tulken moeten voorts genoemd worden en ons laatste welkom in deze rij geldt het pantserpeloton onder commando van de 1e luitenant KNIL Kragt, die onder gemeenzame toevoeging van zijn welluidende voornaam "Pietje" bij hoog en laag een aparte reputatie verwierf. De kern van zijn peloton vormde de scoutear "Egel", die door de Ondersteuningscompagnie van Infanterie I bij eenzijdige beslissing was overgenomen van de T. K. R. (later T. R. I.) op Kramatdjati, 15 km. ten Zuiden van Batavia.

Tesamen met een groepje Verbindingspersoneel en enkele K. L. officieren, die de nog vacerende Staffuncties kwamen bekleden, maakte verder majoor (later overste) Huiting op 26 Mei 1946 zijn entree als plaatsvervangend Brigadecommandant.

Voordat AIII Veld op 27 November 1947 haar taak officieel overdroeg aan 3-12 R. V. A. inspecteerde de Brigade commandant, Luit. Kol. Paulissen, beide onderdelen te Tjilimoos.

Dit allemaal geschied en geboekstaafd zijnde, kon de Brigade gaan vliegen. We verwijlen namelijk bij een periode, waarin van tijd tot tijd volledige Brigades door de lucht werden verplaatst. Infanterie I, 1-11 R. I. en 1-4 R. I. vlogen op die manier naar Bandoeng om vandaar per auto verder te

gaan naar de over te nemen sectoren. De motorvoertuigen en het materieel gingen over de weg, evenals trouwens onze Kennemers, de Brigadestaf, de Artillerie, de Genie en de Pantserwagens. Nu waren er twee omstandigheden, die maakten, dat de zaak in eerste instantie snel voor elkaar was. In het overnemen van bewakingsobjecten en sectoren was de Brigade al lang geen klein kind meer en verder viel er van die Engelsen niet zo vreselijk veel over te nemen. Die hadden zich nl. stipt aan hun orders gehouden en daarin stond, dat uitsluitend de convooiweg beveiligd diende te worden. Op bepaalde punten langs de route hadden zij detachementen gelegerd, die alleen op

Dat Hagenaars ook goede atleten kunnen zijn, bewees Serg. Van Eyken (1-4 R.I.) tijdens de Sportwedstrijden te Koenigjan. De Bataljonscommandant, Luit. Kol. J. van der Berg, reikt hem drie eerste prijzen uit.

convooidagen in actie kwamen. Dan stuurden zij patrouilles uit over de weg en de allernaaste omgeving, ruimen versperringen en zochten naar mijnen. Overigens inspecteerden ze van tijd tot tijd de geduchte prikkeldraad-versperringen rondom hun bivak, speelden een potje rummy en klopten wachtjes tot in

het oneindige.

De Engelsen legden aldus tegenover de T.R.I. een merkwaardige inschikkelijkheid aan de dag. Niet alleen, dat ze zich overall langs de weg tevreden stelden met de accommodatie van schamele kamponghutjes, maar ze deden zelfs grootmoedig afstand van de wufte genoegens, die de metropool Tjiandjoer te bieden had. De convooiweg was in Noordelijke richting netjes buiten de stad om gelegd. Het Engelse Hoofdkwartier bevond zich ter hoogte van de driesprong ten Noorden van Tjiandjoer, waar de liefhebbers voor Bandoeng links af sloegen, en ook dat hoofdkwartier ging schuil onder de atap-huif van de nederigste hutjes. De Engelse ootmoed kende geen grenzen.

"Kruip maar in dié trog", zeggen de Zuid-Afrikaanders, "dan vreet jou die vark op". Iedere nacht werden de bivakken aangevallen en beschoten. Na het invallen van de duisternis heerste er praktisch altijd een alarmtoestand. Auto's reden op mijnen en toen een paar Engelse soldaten inkopen probeerden te doen in Tjiandjoer, werden ze door de T.R.I. de pasar afgeslagen. Weshalve men voortaan afzag van verse groenten en rijst en ten faveure van het zelfbeschikkingsrecht der volken, genoeg nam met voeding uit blik Pas toen hun vertrek aanstaande was, bezweek de opofferingsgezindheid van Engelsen en Brits-Indiërs, en pikten zij de inventaris van alle hutjes in. Zo was de situatie, toen de Brigadestaf in de namiddag van 27 Juni 1946 het bivak van de Engelsen overnam

Op het gerucht van de komst der Nederlanders waren overall langs de convooiweg, in de omgeving van Patjet, de aardige Europese villa's en bungalow's in brand gestoken. Het gloeiend rode bloemriet, dat anders deze omgeving tot zo'n kleurig lust-

oord maakt, omringde nu wat rokende puinen. De sawahs lagen overmeesterd door manshoog alang-alang en grillige onkruiden. De ganse streek was volkomen verlaten, de weg vernield en het scheen, alsof de welvaart van deze omgeving voorgoed was geschonden. Inmiddels waren uit Tjiandjoer berichten binnengekomen, dat de stad in vlammen dreigde op te gaan, en dat de Chinese bevolking naar de trant van Tangerang zou worden behandeld. Dat waren zaken, die de Brigadecommandant tot elke prijs wenste te voorkomen. De bedoeling was inderdaad om de stad te bezetten, maar dat zou pas gebeuren na aankomst van 1-11 R.I., dat op de 29ste Juni werd verwacht. En dan was de ramp natuurlijk al geschied. Nu was alleen het handjevol mensen beschikbaar, dat overbleef, nadat 2-4 R.I. alle Engelse bivaks van Patjet tot Tjiandjoer had overgenomen. De republikeinse bezetting van Tjiandjoer omvatte naar schatting duizend man. De "W" Brigade kon daar één peloton infanterie (30 man), 25 man van de Ondersteuningscompagnie en een paar bemande brencarriers tegen in het veld brengen. De Brigadecommandant bleef er niet lang over filosoferen, voegde 28 man militaire politie aan de schare toe, en gaf overste Van der Meer van 2-4 opdracht om met dit legertje terstond de Chinese wijk van Tjiandjoer te ontzetten. Krachtsverhouding: 89 tegen 1000

Kapitein Dieperink zou met het ene deel van de troepenmacht proberen door te dringen naar het benarde Chinese kamp en luitenant Van Dijk moest met zijn MP proberen om de voornaamste gebouwen onbeschadigd in handen te krijgen. De opening van de campagne was niet zo florissant, want al direct bij het binnenrukken van de stad kwam de troep onder zwaar vuur van sluipschutters, die zich overall achter huizen, aan de kampongranden en in de bomen hadden opgesteld. Desondanks vorderde kapitein Dieperink met zijn groep gestadig in de richting van zijn doel en men slaagde erin om de hele Chinese wijk te ontzetten. Maar daarmee was de affaire natuurlijk niet ten einde. Per slot van rekening (het groepje was maar klein), hadden onze mensen in 48 uur geen oog dicht gedaan, en was de tegenstander overmachtig in getalssterkte. Er moest over een korte afstand worden teruggetrokken en daar nam men een geconcentreerde linie in, die behouden bleef, tot versterking naderbij kwam. De tweede groep onder luitenant Van Dijk was er in geslaagd om de woning van de regent onbeschadigd in handen te krijgen, tegen het verlies van een carrier, die op een mijn liep. De M.P.-ers moesten toen ook een linie bezetten en die liep dwars door de tuin van de bupati. De tegenstanders bleven de hele nacht schieten uit de omliggende kampongs en van iets als nachtrust was geen sprake, evenmin trouwens als gedurende de volgende dag en nacht. Op 29 Juni daagde 1-11 R.I. op en toen was een compagnie voldoende om de hele stad schoon te vegen, de bedankjes van de Chinezen in ontvangst te nemen en de schade in oenschouw te nemen. Tjiandjoer als

"Toen ik na de Politionele Actie het bevel gaf: Gooi de verbindings open, hebben jullie dat prompt gedaan", en dankbaar drukte Kolonel Paulissen de hand van de detachementscommandant van de 16e Cie Legergenietroepen, welke de 100 meter lange brug over de kali Losari sloegen. Rechts: 1e Lt. N. W. van den Broek.

Hoofdstedelijke K. L.-ers konden het in Koeningan niet langer stellen zonder Kalverstraat

zodanig bleef gespaard en duizenden Chinezen ontkwamen een verschrikkelijk lot, enkele betreurenswaardige uitzonderingen daargelaten. De keerzijde van de médaille vertoonde enkele doden en gewonden onzerzijds. Tijdens hun terugtocht hadden de republikeinen kans gezien om de woning van de assistent-resident in brand te steken, evenals de sociëteit, de gevangenis en een schoolgebouw. Daags na de zuivering van de stad trokken 1-11 R. I., een gedeelte van 2-4 R. I. en de Brigadestaf het plaatsje binnen. De staf kwam onderdak in de regentswoning en de troepen konden in goede woningen ondergebracht worden. Een der heilzaamste perioden in de geschiedenis van de Brigade was daarmee ingeluid.

Men had er geen lange tijd voor nodig om te ontdekken, dat het beveiligingssysteem van de Engelsen meer last dan gemak bood en aldra ontplooiden de detachementen een steeds wijder patrouille-schema. De veiligheid op en om de convooiweg nam hand over hand toe. Infanterie, Genie en het pantserwapen gaven een prachtige demonstratie van wat broederlijke eensgezindheid vermag. Het grappigste was, dat de bevolking, die huis en haard in de steek had gelaten, uit angst voor de "andjing Nica", zich langzamerhand eens bedachtzaam op de kruin krabde en bij zichzelf een vergelijking maakte tussen de Nippons, de republikeinen en deze blanke soldaten. Goed, ze sloegen misschien wel eens wat ongekuiste taal uit, maar dat wortelde zo diep niet, en de lonkende nymphen, die ze boven hun klamboe's aan de muur prikten, schokten nog altijd minder het rechtzinnig gemoed, dan ze de lust tot imitatie wakker riepen. En wat uiteindelijk de doorslag gaf, was, dat de waaghalzen, die terugkeerden, al spoedig tekenen van voorspoed vertoonden, die niemand kon misverstaan. Na ongeveer een maand was de bevolking practisch in haar geheel weer terug.

Uiteraard legde dat extra lasten op de schouders van onze mensen, want nu kon men niet langer volstaan met het bedwingen van de uitingen der vijandelijke activiteit. De oorzaken van die activiteit moesten geneutraliseerd worden en dat waren de wegen, die uit de bergen naar de vlakte van Tjiandjoer en Tjiherang leidden. Van Oost naar West strekte de vlakte zich uit van de Tjitaroem tot aan Gekbrong en van Noord naar Zuid van Waroengdanas tot Tjibeber en het plan rijpte om dat hele gebied onder afdoende contrôle te stellen. Het begon met de opmars naar Kedemangan, zes km. ten noorden van de convooiweg, die van Tjiandjoer liep naar Tjirandjang, het Noordelijke toegangspunt tot de vlakte. Luitenant Bonvanie ging met een verkenningpatrouille van 3-1-11 R. I. eerst eens kijken. De opmarsweg was op schilderachtige wijze bestrooid met boomstammen en op regelmatige afstanden van elkaar waren verraderlijke hopen uit het wegdek gegraven. Daarenboven begonnen de snipers reeds vlak buiten Tjiandjoer te paffen en dat hielden ze vol tot in Kedemangan. Veel plezier hadden ze overigens niet van hun

steelse werkwijze, want ze bemerkten pas, dat de Hollanders nóg stiekemer waren geweest, toen ze al volledig omsingeld waren Een tweede verkenning werd uitgevoerd op 7 Juli, onder leiding van kapitein De Bruin, en toen gaf de T. R. I. "niet thuis". Zonder slag of stoot bezette een compagnie van 1-11 R. I. op 11 Juli 1946 deze eerste post in het nieuwe gebied. En vanaf dat moment nam de Brigade, als een zorgzame kloekhen, steeds nieuwe plaatsjes in de vlakte onder haar vleugels. Dat daarbij ook aan onze zijde kwalitatief soms gevoelige verliezen werden geleden, ligt voor de hand. Op 29 Juni was majoor v. d. Heuvel, die kort vóór de actie bij Tangerang het commando over Inf. I van overste Mollinger had overgenomen en die ook de stunt tegen Baleradja had geleid, bij de zuivering van kpg. Sadang aan de spits van zijn mensen gesneuveld (Kapitein Christan nam het commando waar tot aan de komst van de latere majoor Linck in October 1946). In de ochtend van de 16e Juli liep een Nederlands convoi, onder commando van de Brigade Transport Officier, nabij Tjipajoeng in een hinderlaag. De Engelsen bewaakten in theorie deze sector en bovendien was het ook nog convooiag en dan zetten ze immers altijd hun beste beentje voor. Maar toen de stoet de brug over de Tjiliwoeng passeerde, werden de wagens van zeer korte afstand beschoten met een in hinderlaag opgestelde zware mitrailleur. Een onder-officier en drie soldaten lieten daarbij het leven. En direct daarna bleek, dat ook dit ongeluk zoals de mensen zeggen, alweer niet alleen was gekomen, want even tevoren was in diezelfde omgeving, nauwelijks duizend meters van het Brits-Indische bivak Broedjoel, een jeep beschoten, waarbij lt. Van Rhoon van de Artillerie sneuvelde

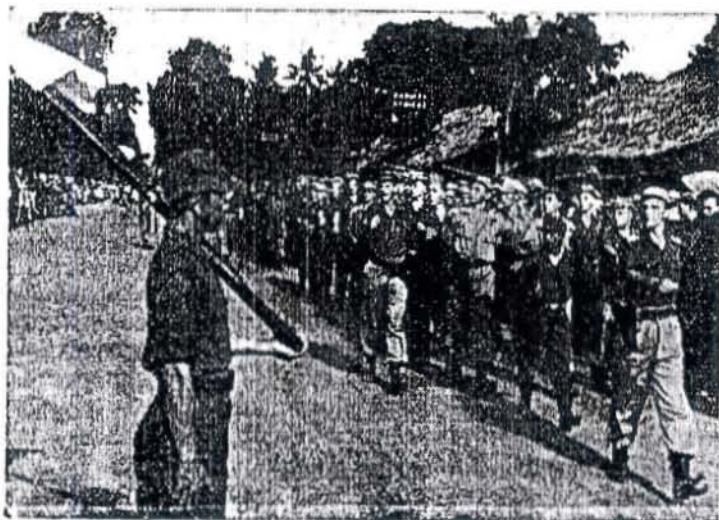
Desondanks had het grote werk onder deze droeve dingen niet te lijden. Ten Zuiden van Tjiandjoer breidde 1-11 R. I. de gecontroleerde zône gestadig uit. Op 21 Juli was onder de nieuwe bataljonscommandant, majoor Boers, een streep gehaald door de kwalijke voornemens van een aanzienlijke concentratie guerrilla's, door hun basis, Tjibeber, te bezetten. Een compagnie van 1-4, de IIIe Batterij Veldartillerie, de 1e Veldcompagnie Genietroepen en het peloton Pau droegen bij tot het welslagen van deze actie. En op nagenoeg dezelfde manier werd op 2 Augustus de bezetting van de vlakte van Tjiandjoer voltooid door de innamen van Gekbrong, halverwege tussen Tjiandjoer en Soekaboemi. Met het verstrijken van de Puasa nam ook de rust in het hele gebied zienderogen toe. Infanterie I had tussen 23 en 25 Juli de Padalarang-sector omgewisseld tegen het laatste stukje convooiweg, dat de Engelsen nog bezet hielden, van de Poentjak tot Tjiawi. Het bezette gebied werd nu geconsolideerd. Dag en nacht zwierven de patrouilles door het terrein. De angst voor beschietingen of mijnengevaar was geweken en het auto-verkeer nam iedere dag toe. Dagelijks reden gigantische convoien van AAT en MTD heen en weer tussen Batavia en Bandoeng. Eenzame jeeps snorden over de weg. En ook de civiele

instanties lieten zich niet lang verbeiden. De bestuursambtenaren, mensen van de NIRUB, vertegenwoordigers van de ondernemingsbonden, het Landbouwsyndicaat en vele anderen doken op en hun aanwezigheid schonk aan de mensen van de "W"Brigade de heimelijke trots van iets volbracht te hebben op het gebied van Orde en Vrede, dat er zijn mocht. Lurah's werden gekozen en geïnstalleerd, de distributie van kleding en voeding ter hand genomen. De scholen gingen open en de ondernemingen werden in bedrijf gesteld. Zo ver het oog reikte, boden de sawah's een welvarende aanblik. De tuinbouw rond Patjet en aan de overzijde van de Poentjak ontwikkelde zich snel. Het hele gebied van West-Java, dat door de Nederlandse troepen was bezet, at de rijst en de groente, die veilig wiesen onder de hoede van de "W"Brigade.

De Genie herschiep een haveloos karrepad van 200 km. lengte in een gladde asfaltbaan, die het mogelijk maakte om in 4½ uur per jeep van Batavia naar Bandoeng te rijden. Een deputatie van Chinezen uit Tjiandjoer bezocht, buigend en lachend de kabupaten, om de Brigadecommandant te vertellen hoezeer zij de verrichtingen der Nederlandse troepen op prijs stelden, en ze overhandigden de vertaalde copie van een enthousiaste brief, die de Chung Hua Tsung Hui ter plaatse geschreven had aan de Chinese consul te Batavia. Ach, wat schenen die dagen van Tangerang lang geleden Op Koninginnedag, 31 Augustus, werd er gedefileerd en gemarcheerd. Een bloemen-corsor, slamatans, sportfeesten en gezellige avonden kondigden aan, dat ook voor Jan Soldaat betere tijden aanstaande waren. De patrouille-activiteit verzwakte niet, maar er kon weer eens een bioscoopje af in dat genoegelijke Chinese theater, waar de plaatsen een dubbeltje, en de geluidstechniek een trommelvlies kostten. De Brigadecommandant ontzag zich niet om persoonlijk naar Batavia te rijden en daar de nieuwste films te contracteren voor Tjiandjoer. De kampementen werden bewoonbaar gemaakt, kleding en uitrusting aangevuld. De leestafels kwamen vol te liggen, de postvoorziening werd verbeterd en Welfare-artikelen werden tastbare werkelijkheid. De cabaretgezelschappen van Benny Vreden, Kitty Posthumus, Lou Bandy en vele andere waren welkome gasten. En uit Holland kwamen ook de eerste meisjes van de Mobiele Rode Kruisteamen aan, die op trucks naar hun poliklinieken reden waar de bevolking in dichte drommen wachtte, en die wuifden naar de jongens met de stoppelbaarden en de doorweekte hemden. Die hun haren hadden opgebonden met een reepje verbandlinnen en met injectienaald en zwachtel het werk voltooiden, waarvan de "W"Brigadiers bij toerbeurt mochten bijkomen in "De Rustende Strijder" te Bandoeng. Het werk van welvaart en vertrouwen, dat dit verblijf in het Tjiandjoerse tot een der schoonste maakte in de geschiedenis, die wij bezig zijn te verhalen.

In de eerste regelen van dit hoofdstuk werd melding gemaakt

van besprekingen tussen de Nederlandse en de Engelse regering, die ten doel hadden om garanties te verkrijgen, dat de Engelse troepen hun taak op Java tot het einde toe zouden voltooien. Eind October 1946 hielden de Engelsen het voor gezien. Reeds op 18 Juni 1946 heette de evacuatie der Japanners van de buiten Java en Sumatra gelegen eilanden (152.000 man) voltooid. Van de 132.000 op Java en Sumatra aanwezige Japanners waren er toen 103.000 geëvacueerd. Op 31 December 1946 waren er nog 13.500. En die zouden vóór 1 April 1947 geëvacueerd moeten zijn.

30 April 1948: Als een der hoogtepunten van de afscheidsfeesten, liep de "W" Brigade in Cheribon parade op de verjaardag van H. K. H. Prinses Juliana.

Ondertussen was na langdurige en moeitevolle besprekingen, waarbij achtereenvolgens de Engelse beroepsdiplomaten Sir Archibald Clark Kerr (Lord Inverchapel) en Lord Killearn hun bemiddeling verleenden, een wapenstilstand gesloten tussen Nederland en de republiek (14 October 1946). En een maand later (15 November) parafeerden partijen het befaamde basis-accord van Linggardjati. Commissies waren benoemd tot het uitwerken van een definitieve bestandsregeling en ook de grenzen van het "W" Brigade-vak werden nauwkeurig vastgesteld. Op 29 November vertrokken uit Batavia en Padang de laatste Britse en Brits-Indische soldaten van een leger, dat 92.000 man geteld had. Op dit tijdstip was het aantal Nederlandse bezettingstroepen toegenomen tot 91.000 man. Tussen 1 October 1945 en 19 October 1946 werden in militaire operaties door de Britse en Brits-Indische soldaten 5.808 Indonesiërs gedood en 17.183 gewond. De Britse verliezen waren 6000 doden, 1320 gewonden en 320 vermisten. In dit zelfde tijdvak werden door de Neder-

Juliana parade in Cheribon: het KNIL trekt voorbij.

landers 7.565 Indonesiërs gedood en 7.509 gevangen genomen (o. w. 551 gewonden). De Nederlandse verliezen bedroegen: 187 doden en 564 gewonden. Negentienduizend doden en meer, om van weerskanten de geneigdheid tot een vredelievende oplossing kracht bij te zetten

De stad Buitenzorg en omgeving was het laatste bolwerk der Engelsen aan de convooi-weg van Batavia naar Bandoeng en het was de bedoeling, dat Infanterie I de Britten zou komen vervangen.

Nu was er deze moeilijkheid, dat Buitenzorg in feite een republikeinse stad was. De Engelsen hadden er wel een bezetting gelegd, maar die hield zich uitsluitend bezig met het beschermen en evacueren van geïnterneerde Nederlanders en het afvoeren van de krijgsgevangen Japs. Het stadsbestuur en het beheer over alle vitale bedrijven was in handen gelaten van de republikeinen. En nu eisten de Britten van hun opvolgers, dat die zich eveneens aan dit status-quo spelletje zouden houden. Onnodig te zeggen, dat Buitenzorg een zwakke stee was in de verbinding Batavia-Bandoeng, maar nochtans hebben Infanterie I en 1-5 R.I. ("V" Brigade) sedert 24 October strikt de hand gehouden aan het overeengekomene. Het was wel eens wat merkwaardig, als een Nederlandse patrouille een patrouille republikeinse politie, met de rood-witte kokarde op de pet, passeerde, maar alles ging goed en zonder belangrijke incidenten droeg kolonel van Gulik op 6 November 1946 het commando over Buitenzorg over aan de Commandant van de Ie Infanterie Brigadegroep van de "7 December Divisie", die ruim een week eerder uit Nederland was aangekomen.

Het jaar schéerde met wijde passen naar zijn eind. Infanterie I bleef voorlopig ter beschikking van de Ie Infanterie Brigade en de 1ste Veldcompagnie Genietroepen, die bestemd was voor Medan, werd te Tjiandjoer afgelost door de 4e Veldcompagnie Genietroepen, pas uit het Vaderland aangekomen. Het bestand voldeed niet aan de verwachtingen. De maanden November, December en Januari gaven een opleving van republikeinse activiteit te zien. Contact met de republikeinse commandanten werd vrijwel nergens verkregen. Besprekingen tussen de Brigadecommandant en overste Jahja van de T. R. I. liepen op niets uit. Onze post bij de Bailey-brug van Tjimatjan werd geregeld met handgranaten bestookt. Ook Patjet kreeg er onder te lijden. Af en toe werden de posten 's nachts beschoten. Het pas bezette bivak te Tjiseureuh werd aan de tand gevoeld en ook bij Gekbrong werd het weer onrustig. Ten Westen van Tjikalongkoelon, dat op verzoek van de bevolking niet werd prijsgegeven, kregen de Nederlandse patrouilles dagelijks vuur uit automatische wapens, geweren en mortieren. De bevolking vertoonde reeds vlak buiten Tjiandjoer tekenen van angst en op tal van punten werden alleenrijdende auto's beschoten. Op de 1e December werd een zuiveringsoperatie uitgevoerd tegen de Oostelijke Tjikoendoelvallei onder commando van overste Boers en vijf dagen later deed Infanterie II iets dergelijks in de buurt van Tjimande Hilir en Masing, waarbij een brencarrier in de lucht vloog (twee doden 2-4 R. I.)

Zo naderden de Kerstdagen, die bij de meesten misschien voor het eerst afzonderlijk kwamen te staan van een tintelende vriesnacht, een paar stralende kinderogen en de ontroerende gestalte van een jonge moeder. Op vijf plaatsen viel de vijand fanatiek aan, op 23 December 1946 tussen 4 en 6 uur 's middags, en wel bij Tjiwalen, Tjiseureuh, Patjet, Toenggilis en de theeonderneming Gedeh. Op diezelfde vijf plaatsen werden ze afgeslagen, maar dat verhinderde niet, dat de Kerstnacht op de buitenposten in de alarmstelling werd doorgebracht. Waar was de kalkoen van vorig jaar? Met de terugkeer van de 6e Compagnie van Inf. I, op 27 December, keerde de rust weer zo'n beetje terug. De artillerie schoot het oude jaar uit, kort nadat ze bericht had ontvangen dat er ten Westen van Gekbrong grote eenheden van de tegenstander samenschoolden Een merkwaardig jaar was ten einde. En met een hoofd vol verbijstering, maar met een hart vol hoop werd het eerste glas geheven

Ideeën omtrent Linggardjati — Feestelijke verhuizing — De arendsblik van een Genie-officier — Commando-overdracht II — Organieke brandspuit.

Het is geen roemruchte bezigheid, wanneer men op zeker ogenblik gaat pralen met de voorspellingen, die men lange tijd geleden gedaan zou hebben, indien men de kennis had bezeten van thans. En in de grond van de zaak ware het ook een beetje onwaarsachtig. Dat het niet goed is gegaan met het accoord van Linggardjati, staat als een paal boven water. Uiterst rechts in Nederland en uiterst links in de republiek vielen het met grote heftigheid aan. "Indië in nood! Geen uur te verliezen", meenden oud-premier Gerbrandy, oud-minister Welter, meneer Belonje van het Batavia'se "Dagblad" en vele anderen, die zich tooiden met de kleuren groen en oranje. "Wat wij wensen, is 100% vrijheid, en niet de 75%, die Linggardjati ons toewerpt", riepen aan de andere kant de felle trawanten van Tan Malakka. Maar buitendien waren er ook zeer zeker in beide kampen — en stellig in het Nederlandse — grote groeperingen aan te wijzen, die in het basis-accoord een redelijke kans zagen om het geschil tot wederzijds genoeg op te lossen. Onze schets is niet volledig, als we bovendien geen melding maakten van dat deel van het thuisfront, dat in zijn brieven aan de soldaten

Een brenggroep van 4-6 R. I. houdt het terrein in de gaten tijdens een zuiveringsactie bij Pasarpraten (Belik).

overzee zijn opvattingen omtrent het probleem neerlegde in de bezorgde waarschuwing "om toch vooral uit te kijken voor Linke Jattie. Want die vent is voor geen haar te vertrouwen."

Hoop en verwachting kwamen nochtans niet met elkaar overeen en onophoudelijke schendingen van het bestand maakten strikte paraatheid tot gebiedende noodzaak. Op 31 Januari 1947 verklaarde generaal Spoor, dat het bestand niet werd nagekomen, maar dat het leger voort zou gaan de politiek van de regering te steunen. De Nederlandse troepen op Oost-Java werden de vijfde Februari 1947 gedwongen om in verband met de Sidoardjo-inundaties van republikeinse zijde, het plaatsje Krian en later ook Modjokerto te bezetten. Hoe gespannen de situatie toen reeds was, moge blijken uit de reactie van een republikeins blad: "Dit is de generale repetitie voor een koloniale oorlog tegen de republiek." Minder aandacht werd intussen besteed aan het gebied van de "W"Brigade, waar 2-4 R. I. om maar eens iets te noemen, op 13 Januari en 3 Februari, respectievelijk bij Tjibodas een hoofdkwartier van de Pesindo en bij Tjihondje een markas van het T. N. I.-Mobiel Bataljon Djokja opvolde. Alleen door dergelijke onverhoedse acties kon de rust bewaard blijven. In de tweede week van Februari werd tot dat doel een herdislocatie van de Brigade ten uitvoer gelegd. Het hele gebied werd verdeeld in een Oostelijke en een Westelijke sector, terwijl één bataljon, nl. 1-11 R. I., volledig werd vrijgemaakt voor verrassend optreden. Daarbij is het misschien goed om alvast te vermelden, dat er reeds vrij concrete plannen bestonden om de hele Brigade te concentreren in Bandoeng en Tjimahi. Op 26 Februari werd het Detachement Tjikendi 's middags om half vier beschoten met een mitrailleur en op 6 Maart werd in de buurt van het bivak Lcdji juist op tijd een zware vliegtuigbom aangetroffen. In het eerste kwartaal van '47 liep 1-11 R. I. 83 patrouilles en daarbij werd 15 maal contact met de tegenstander verkregen. Dat alles nam niet weg, dat er met het herstel van normale toestanden gestadige voortgang werd gemaakt. De splinternieuwe Vierde Genie Veldcompagnie ging verder met de verbetering van de grote weg Batavia - Bandoeng, tussen Tjiawi en Tjoegenang. Tal van kleine wegen en bruggen kregen eveneens een beurt en een Bailey-brug van zes velden werd geslagen bij Maaber-Maaber. Met één oor bleef de Brigade ondertussen luisteren naar het groot gerucht, dat aan weerszijden opging over de interpretatie van het Linggardjati accoord. De ene partij wenste de uitleg niet te aanvaarden, die de andere van het nogal vage staatsstuk beliefte te geven. Op 20 Maart trad de heer F. de Boer af als Commissaris-Generaal (als hoedanig hij, tesamen met prof. ir. W. Schermerhorn en Max van Poll de Nederlandse regering had vertegenwoordigd bij de onderhandelingen met de republiek), maar desniettemin staande deelde minister Jonkman de volgende dag mede, dat hij de Commissie-Generaal had gemachtigd om de (reeds eerder ge-

parafeerde) overeenkomst van Linggardjati te ondertekenen. Hetgeen op 25 Maart 1947 geschiedde.

Omstreeks diezelfde tijd was een begin gemaakt met de verplaatsing van de "W"Brigade, waar we het zo juist al even over hadden. In een toestand van betrekkelijke rust werd op 20 Maart 1947 het Tjiandjoerrayon overgedragen aan de IIIe Inf. Bde C - Div. 7 December. Infanterie I was al op 28 Februari begonnen om zich van Buitenzorg te verplaatsen naar Tjimahi. Het ging in een goede luim, want de Jannen hadden twee behoorlijke feestjes achter de rug: op 15 Februari bestond de Brigade een jaar en drie dagen later was de geboortedag van prinses Marijke. En toen men zich goed en wel in het gunstig gelegen Tjimahi had gevestigd, ontstond er nieuwe vreugde, omdat op 17 Maart niet minder dan zeven buitengewone bevorderingen werden bekend gemaakt voor het front van de troep.

Inmiddels waren ook de andere onderdelen in de koelere streken van het Bandoengse aangeland. De Kennemers boften nog in zoverre bij de overkomst van de vrouwen en kinderen van Infanterie I, doordat zij in kleine ploegjes verplaatst werden naar het villacomplex rondom Isola, de paleisachtige woning van de vroegere Aneta-directeur Beretty. Maar het aantal diergenen, die geloofden, dat dit luxueuze bivak lang als zodanig dienst zou doen, nam snel af. In de praktijk kwam er van de plechtig bezegelde samenwerking tussen Nederland en de republiek bitter weinig terecht. Medio Mei 1947 kwamen de ministers Beel en Jonkman een kijkje nemen in Indonesië en na hun terugkeer in het Vaderland, zei dr. Beel o. m.:

"Wij zijn er van overtuigd, dat men in de Malino-staten op de goede weg is. Wij betreuren het, dat wij ten aanzien van de houding der republiek met betrekking tot de uitvoering van Linggardjati een onbevredigende stand van zaken hebben aangetroffen".

Een gans en al loze bezigheid was het dus stellig niet, toen alle onderdelen van de "W"Brigade in snel tempo de geoefendheid der manschappen op hoger peil brachten. Tal van militairen volgden de specialistische cursussen aan de Instructieschool Prins Bernhard. Schietoefeningen waren niet meer van de lucht en de marsvaardigheid werd opgevoerd door geregelde marsen. In het bijzonder werden vele grote en kleine infanterie-oefeningen op touw gezet en daarbij werd volle aandacht besteed aan de samenwerking tussen land- en luchtmacht. Zo kon het ook gebeuren, dat de 1e lt. N./W. van den Broek van de 4e Genie Veld Cie, de latere Brigade Genieofficier, op de voorpagina's der Nederlandse bladen kwam te prijken. Reeds geruime tijd was er namelijk vruchteloos gezocht naar het wrak van de Dakota 972, die ergens op het traject Batavia-Bandoeng moest zijn neergestort. Bij een observatie-vlucht, die hij maakte boven de berg Boerangrang, zo vertelde de corre-

spondent van "Trouw", riep lt. van den Broek eensklaps: "Daar" en wees op een blinkend vliegtuigwrak, "Ik herken het registratienummer". Nu viel dat wel een beetje mee, want in de eerste plaats had lt. van den Broek een beter geheugen voor kaartcoördinaten en brug-afmetingen dan voor de registratienummers van de Dakotafabrieken, en in de tweede plaats moesten hulpexpedities van Inf. I en de 4e Genie Veld Cie drie moeizame en grotendeels vergeefse beklimmingen van de Boerangrang uitvoeren, voor en aleer zij op 12 April voldoende zekerheid hadden om de slachtoffers ter plaatse te begraven. Maar, zeggen de Italianen, al is het verhaal niet juist, het was toch goed verzonnen.

Behalve dergelijk spectaculair werk knapte de Genie overigens nog heel wat andere karweitjes op. De weg van Lembang naar de demarcatieline werd schoon gemaakt en in berijdbare staat gebracht. Mijnen werden geruimd ten Zuiden van Tjilampeni en bij het houthakkerskamp te Radlamandala. Twee Bailey-bruggen van vijf velden werden geslagen in de Grote Postweg tussen Bandoeng en Oedjoengbroeng, terwijl bij dit laatste plaatsje tevens een betonnen brug werd gebouwd. En ondertussen oefenden de Infanteriebataljons onverdroten verder. Op 27 April arriveerden twee compagnieën van 4-3 R. I. bij de "W" Brigade ten behoeve van voortgezette opleiding en oefening. Bovendien moesten vele wachten worden geleverd, o. m. het piket in de stad Bandoeng. Door het carrier-peloton werden doorlopend patrouilles gereden in het gebied ten N. O. van Padalarang. De detachementen Lembang, Tjikidang, Sterrewacht en Sitoe Lembang bekeken het gebied van hun post tot aan de demarcatieline met Argusogen. Alles werd gedaan om de uitrusting der onderdelen zo veel mogelijk op peil te brengen. Zo bouwde 1-4 met niets meer dan wat Haags vernuft een paar brencarriers om tot mortiercarriers. Op 6 en 8 Juni werden te Batoedjadjar respectievelijk gelegerd 2-4 R. V. A. (3-12 R. V. A.), afkomstig van de D-Divisie en bestemd voor aflossing van A-3 Veld, en 2-8 R. V. A. van de C-Divisie. Voor de tweede maal in deze geschiedenis werd op 10 Juni 1947 het Brigadecommando overgedragen, en wel door kolonel B. A. van Gulik aan kolonel J. W. van Marle. Vijf dagen daarna arriveerde de Brigade-Artillerie-Commandant, luit. kol. Paro, die in deze functie en als B.A.K.M. een aparte vermaardheid zou verwerven. De 36e HpVA meldde enige onrust onder het niet-Europese personeel. Een Javaans verpleger poogde uit te wijken naar republikeins territorium, maar in de buurt van Patjet werd hij in de kuif gepikt. Vijf Chinese militairen namen de kuiten, toen hun contract afgelopen was. In afwachting van de O. O. T. werd een chirurgische groep afgesplitst. Op de eerste zomerdag, die immers tevens de reputatie geniet van de langste in het hele jaar te zijn, keerde 4-3 R. I. terug naar het Basis-commando, en toen was de Brigade nagenoeg gereed voor nieuwe avonturen. Nagenoeg, want nog hebben we niet ver-

Toen de Marinierskapel der Koninklijke Marine een bezoek bracht aan Pekalongan, vergat zij ook het hospitaal niet. Aan het kozijn zitten sld. Wim Bleeker (Waarland), Nico Glorie (Castricum) en W. Schrijver (Bergen V. H.) genoegelijk te luisteren.

meld de 7e compagnie Aan- en Afvoertroepen, die op 26 Juni de brui gaf aan het convooi-rijden op Bandoeng en ingedeeld werd bij de "W"Brigade. Het was de Compagnie, die rodeo's zou bouwen op de kermisterreinen van Cheribon en Pekalongan en romantische zitjes aan het zeestrand, maar ook de Compagnie met het grootste rendement van alle zusterafdelingen op Java.

Op 27 Mei stelde de Commissie-Generaal aan de republikeinse delegatie een "ultimatieve" nota met bijlagen ter hand, waarin de Nederlandse voorstellen, o. m. betreffende een zeer spoedig te vormen interim-regering, regelingen op economisch gebied (deviezenfonds, terugkeer der eigenaren naar hun ondernemingen, voedingsmiddelenfonds en gemeenschappelijk douaneregime) en de binnenlandse veiligheid (gemeenschappelijke gendarmerie), concreet werden vastgesteld. De republiek trok eerst op 2 Juni de militaire verlopen in en maakte vervolgens op 9 Juni een antwoord publiek, dat heel slim was opgebouwd uit tegenvoorstellen, maar dat desondanks aan Nederlandse zijde algemeen onbevredigend werd geacht. De Commissie-Generaal wilde op 21 Juni de moed opgeven en verdere beslissingen overlaten aan de Nederlandse regering, maar toen merkten ze, dat Sjahrir op het laatste ogenblik nog concessies had willen doen. Edoch, ook deze nieuwe hoop bleek ijdel, toen Sjahrir op 26 Juni door de Masjumi, de Sajap Kiri ("Linkervleugel") en de P. N. I. uit het zadel werd gelicht. De Amerikanen en de Australiërs bemoeiden zich ermee. Amir Sjarifoeddin scheen de nieuwe man aan het republikeinse roer te zijn, en hij kwam op 15 Juli te Batavia aan voor hernieuwde besprekingen. Van Nederlandse zijde werd, naast de instelling van een directoraat voor binnenlandse veiligheid, de uitvaardiging geëist van een republikeinse order "staakt het vuren" op 16 Juli, één minuut voor middernacht. Volgens Nederlandse berichten nam Setyadjit deze voorstellen in eerste instantie aan, maar Sjarifoeddin krabbelde de volgende dag voor de radio weer terug. De afstand tussen Batavia en Djokja bleek voor de zoveelste maal langer dan men, hemelsbreed gemeten, zou zeggen. Het was de afstand tussen "ja" en "neen". Op 17 Juli probeerden nieuwe republikeinse voorstellen het Nederlandse standpunt te wijzigen, maar volgens Reuter gaven toen de consuls-generaal van Engeland, China, Frankrijk en Australië aan de republikeinse ministers Gani en Tamzil het advies om nu maar eerst te voldoen aan de Nederlandse eis tot staking der vijandelijkheden. Een Nederlands officier zei tegen Gani: "Wat zouden jullie nu toch eigenlijk willen beginnen. Als het nodig is, zijn wij binnen 24 uur in Djokja, en dan niet op een schoen en een slof, maar met onze carriers, onze mortieren en onze mitrailleurs."

"Vergeet u dan in ieder geval uw brandspuit niet", zei Gani en glimlachte.

Maar aan Nederlandse zijde glimlachte men niet meer. Men

had de lenigheid van geest en geweten verloren, die nodig was om nog langer serieus in te gaan op alle nuance-verschillen, chicanes en prestigekwesties.

In steden als Batavia, Semarang en Soerabaia, met hun uitpuilende bevolking, waar de Engelsen op onze kosten hun patrouille-gebied telkens opnieuw hadden ingekrompen, was de nood tot aan de lippen gestegen.

"Er komt een punt", zei dr. Beel in de avond van de 20ste Juli 1947, tijdens een bewogen radiotoespraak, "waar geduld ophoudt een deugd te zijn". Weshalve de Nederlandse regering de lt. Gouverneur-Generaal, dr. H. J. van Mook, had gemachtigd om met de hem ter beschikking staande strijdmacht tot politioneel optreden over te gaan.

Het welk van de lezer enig doorzettingsvermogen zal eisen — Een vertrouwelijk begin — Theorie en praktijk — De wijze wachtters — Hoed af voor Genie — Weerzien van oude bekenden — Bewogen adempauze — Sprong naar het Oosten — En een film tot besluit.

Minister Jonkman ontving Maandagmorgen, 21 Juli 1947, een aantal hoofdredacteuren van Nederlandse bladen voor een vertrouwelijke bespreking. De bewindsman zette uiteen, wat de aanleiding was geweest tot de militaire actie op Java, en betoogde verder, dat hier geen sprake was van een koloniale oorlog. "Men kan noch Dr. Van Mook, noch professor Schermerhorn; noch mij ervan verdenken, dat we bewonderaars zouden zijn van een dergelijk optreden. Het spelen van het Wilhelmus na de rede van Dr. Beel was een fout. Dit is geen tijd voor krijgsliederen. Men vermijde bij het oprukken der troepen een hoera-stemming". De hoofdredacteur van "Het Parool", Mr. van Heuven Goedhart, vroeg, of het de bedoeling was, dat de republikeinse regering van de tafel geveegd werd. De minister liet zijn stem dalen tot vertrouwelijke hoogte en zei: "Uit de benoeming tot Recomba van Mr. Unger en kolonel Abdoelkadir valt af te leiden, dat men de actie zo mogelijk wil beperken tot delen van Java. Een opmars naar Djokja is bij de vaststelling van het plan verworpen. U begrijpt, dat dit laatste zéér vertrouwelijk is. We willen slechts een onhoudbare toestand opheffen; laten zien, dat wij bij machte zijn te doen, wat de republikeinse regering niet kan. Dan wachten we af, om te zien, hoe de republiek zich ontwikkelt. Zij zou kunnen ontwaken uit haar noodlottige vergissing. Van een oprollen der republikeinse regering zal geen sprake zijn. In Batavia, dat meer dan een miljoen inwoners telt, zijn slechts een paar honderd mensen aangehouden. De arrestatie van Gani en Tamiel is veranderd in huisarrest". Mgr. Witlox van de "Maasbode" wilde weten, of de regering optimistisch was ten aanzien van de afloop. "Nou", zei de minister, "er is goede grond om de stelling te verdedigen, dat het weerstandsvermogen van de republiek meer schijn dan werkelijkheid is. Het is niet onmogelijk, dat de politionele actie beperkt kan worden gehouden".

Wat op dat ogenblik, ruimtelijk en tijdelijk, onmogelijk was, dat gaan wij nu presteren. Uit de propere werkkamer van de Haagse minister op 21 Juli 1947 springen we over naar de 20ste Juli in Sitoe Lembang, om eens te zien, hoe optimistisch Infanterie I zich hield in de stromende regen. Om half elf 's avonds was de vierde compagnie langs het pad Goenoeng Soenda afgemarcheerd naar Tjipantjar I. Dertien uren aan één stuk perste de compagnie zich voort, achter korporaal Tepy van de I. D., die als gids fungeerde, door het uitermate zware terrein, voor

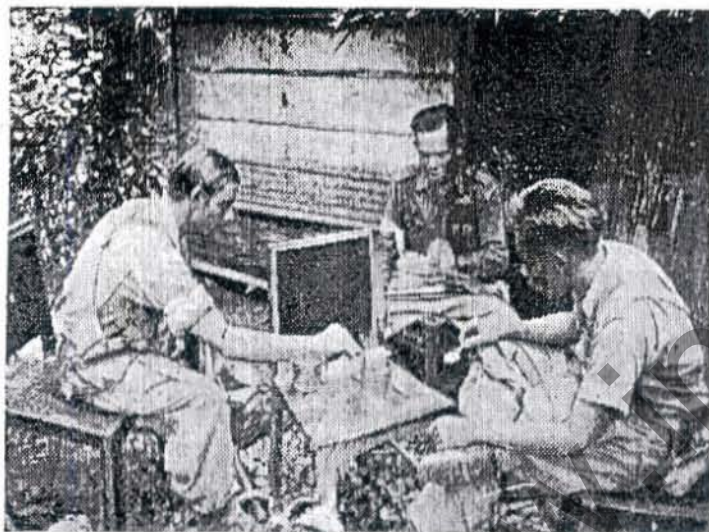
Namens de Commandant "W" Brigade wenst Majoor J. J. W. Bekkhaudt de administrateur van de Rubberonderneming "Boeavan", jhr. Van de Poll, geluk met de officiële heropening van het bedrijf.

een strategisch punt, waar bij de inval der Japanners fel om gevochten was. Na een inleidende artillerie-beschieting werd de opmars begonnen langs de verharde weg, die naar het Noorden liep. De tweede compagnie kreeg tot taak om in Westelijke richting, over de Tangkoeban Prahoe, een flankbeweging uit te voeren en Tjiater te bezetten. Te zelfder tijd zwenkte de vierde compagnie naar het Oosten en kwam ter hoogte van het plaatsje Dawoan op de verharde weg, waar lichte tegenstand werd ondervonden, hetgeen de wederpartij op drie doden en een mitrailleuropstelling kwam te staan. De frontgroep kreeg te kampen met veel malheur. Behalve dat er van tijd tot tijd snipervuur merkbaar was, bleek de weg veelvuldig te zijn ondermijnd en gecoupeerd, en regende het pijpenstelen. Pas om 12.30 uur werd Tjiater, tegen matige weerstand in, genomen, en omdat op dat moment alle contact met de Brigade en met de tweede compagnie verbroken was, besloot men aldaar zijn bivak op te slaan. Om zeven uur 's avonds kwam de tweede compagnie binnen en die kon toen het woord "berg" niet meer horen. De avond in Tjiater was verre van rustig. Van Goenoeng Sari werd automatisch en snipervuur ontvangen en dat gaf nogal wat zorgen, ook al in verband met de grote hoeveelheid mijnen, bommen en munitie, die in het plaatsje was aangetroffen. Gelukkig kwam het contact met de Brigadestaf toen weer tot stand en kon storend artillerievuur worden aangevraagd, ter beveiliging van het kantonnement en tot dat doel bleven een paar waarnemers van 2-8 RVA de hele nacht in Tjiater om de vuurbevelen te geven.

Inmiddels was Infanterie I 's morgens vroeg begonnen aan de halsbrekende toer van een afdaling langs natte heuvelflanken naar het gevechtsdoel Dajehkolot. Het mortierpeloton en het

en aleer ze Tjipantjar bereikte. Zo begon voor de "W"-Brigade de "Operatie Product". De volgende morgen om 6 uur precies gingen 1-11 R. I. en de rest van Infanterie I ernst maken met de opmars. Het was de opzet, dat 1-11 R. I. van Lembang zou oprukken naar Tjiater,

peloton van 36 HpVA moesten al vrij spoedig het contact met de hoofdmacht prijsgeven en ze kregen opdracht om onder dekking van één peloton in langzamer tempo en op eigen gelegenheid naar Dajeuhkolot te marcheren. Pas om 12.30 uur kwam de spits van het bataljon, al glijdend en springend, bij een ongenoemde kampong, iets ten Zuiden van Tjipantjar en het scheen, alsof het doel deze dag niet meer bereikt zou worden. De commandant van Infanterie I besloot evenwel met de tweede en de vierde compagnie en de bataljonsstaf alsnog te proberen om Dajeuhkolot te bezetten. Om 15.00 uur ging deze marsgroep op pad naar Ardjosari, maar het ging niet zo vlot, want de mannen waren zeer vermoeid en de kaarten bleken danig verouderd. Derhalve viel het besluit om dan maar de route Tjilemboe — Tjikoedjang — Tjidjai te volgen. Omstreeks half vier barstte een felle slagregen los, die de troep als het ware op de plaats nagelde. Het werd half zeven, voor en aleer de bataljonsstaf en de vierde compagnie Tjidjai bereikten en aldaar bivak betrokken. De tweede compagnie had het niet verder kunnen brengen dan tot Tjilemboe, omdat een ziekendrager van de HpVA van vermoeienis door de kniën was gegaan en op een

De inwendige mens wordt versterkt na afloop van een zwiervingsactie in de omstreken van Tjomal.

brancard moest worden meegevoerd. Gelukkig, dat de T. N. I. er niet op gerekend had, dat er ook een Nederlandse opmars ten Westen van de Tangkoeban Frahoe te duchten was, want anders zou de nacht niet zo rustig zijn verlopen. De 4e Genie Veldcompagnie ging ook 's nachts door met het werk, waar ze 's morgens vroeg aan begonnen was. Wegen werden schoongemaakt en hersteld, kali-overgangen geconsolideerd, een Baileybrug geslagen,

mijnen geruimd en artilleriestellingen aangelegd. Legeringsplaats, vermeldde het dagrapport: geen.

De Kennemers van 2-4 R. I. deden in de eerste phase van de operatie Product dienst als Brigadereserve en in die kwaliteit beveiligden ze de opmarsweg van 1-11 R. I. en leverden ze dekking voor de Brigadestaf en de nijvere genisten. A III Veld bracht zeven maal vuur uit en plaatste o. m. een voltreffer op een mortier en een groep van tien man. De zwarte portières van de nacht schoven toe achter de eerste actie-dag.

De volgende morgen om zeven uur begaf zich de eerste compagnie van 1-11 R. I. via de Westelijke route naar Segalaherang. De derde Compagnie koos de gulden weg van het midden naar diezelfde plaats en de rest wachtte tot half negen. Slechte radio-verbindingen verhinderden namelijk, dat er vóór dat tijdstip storingsvuur kon worden aangevraagd tegen Goenoeng Malang en Goenoeng Sari. Maar toen daarin eenmaal voorzien was ging het in Oostelijke richting naar Djalantjagak. Drie kilometer voor dat punt kwam er wat sniper-vuur, maar dat scheen geen stoornis op te leveren voor de gemoedsrust, waarin twee wachtposten van de T. N. I., luttele meters daar vandaan, een uiltje knapten. Het getuigt van een beminlijke wijsheid, wanneer men van tijd tot tijd zelfs de oorlog niet helemaal au sérieux neemt De mensen van 1-11 R. I. bespaarden zich minder moeite, maakten een mitrailleuropstelling onschadelijk, bezetten om 12.00 uur Djalantjagak en sleepten o. a. een vijandelijke vliegtuigmitrailleur, een telefooncentrale en vijfhonderd handgranaten in de wacht. Anderhalf uur eerder rukten de eerste en de derde compagnie Segalaherang binnen.

Infanterie I moest ervaren, dat de morgenstond in Ardjosari de mond niet gevuld had met goud, maar met kina-bast. Drie-een-halve ton lag er opgeslagen in de kininefabriek. Het bataljon trok zich samen op het aanvalsdoel van de vorige dag, Dajeuhkolot, en heropende vandaar te 14.00 uur de opmars naar Leles — Tjiherang. Er bestaat een Fries spreekwoord, en dat zegt, dat iemand die 's morgens laat is de hele dag laat blijft. Wegens de vertraging van de vorige dag moest nu het aanvalplan tegen Kalidjati worden uitgesteld tot dag D + 2. Van vijf uur tot kwart voor zes 's middags was een vliegtuig doende om, tot groot gejuich van de Jannen, compositions af te werpen. Een kleine fout in de regie evenwel was er oorzaak van, dat bij 1-11 R. I. de mortiergranaten, de koeliantsoenen en het paardenvoer terecht kwamen Gabah met kalk en zout en mortiergranaten, zullen de argeloze OVW-ers wel gedacht hebben, het is met dat eten de laatste tijd ook niet meer wat je noemt!

De Genie was nog altijd niet aan een legeringsplaats voor zich zelf toe en ruimde onverdroten explosieven, bommen en barricades, maakte een schootsveld voor een artillerie-opstelling, en sloeg

een schraagbrug van 14 m. en een Baileybrug van acht velden. Dan hadden de Hagenaars van 1-4 R. I. het voorlopig nog heel wat beter, want die verlieten pas op deze tweede dag per gemotoriseerde colonne Lembang, overschreden de demarcatielijn en legerden zich voor de nacht in de theefabriek Tjiater.

De derde dag van de actie begon het eerst voor Infanterie I, dat zich immers nog te kwijten had van zijn taak om het vliegveld Kalidjati te bezetten. Zes uur wezen de horloges, toen de polsen, waar ze omheen gespt waren, zich naar de grond strekten om de laatste bewapening en uitrusting op te pakken. Zonder schokkende gebeurtenissen marcheerde men tot in het rubberbos, dat ten N. W. van Tjinangling is gelegen. Volgens berichten van de bevolking zou Kalidjati verlaten zijn en daarom besloot de bataljonscommandant het aanvalsplan een beetje eenvoudiger te maken. De eerste en de vierde compagnie gingen gewoon even poolshoogte nemen en ze zagen al spoedig, dat de bevolking het bij het rechte eind had. Geen levende ziel was achtergebleven en de enige schade, die te constateren viel, was aangericht door actie van eigen vliegtuigen en niet door T. N. I. Volgens mededelingen van gevangenen, die later gemaakt werden, bevonden zich nog wel concentraties van de tegenpartij in de buurt van het kustplaatsje Pasirboengoer, en daarom werden de compagniescommandanten om tien uur 's avonds aangespoord tot verhoogde waakzaamheid. Een wacht van de eerste compagnie veraste 's nachts een vijandelijke patrouille en maakte een paar wapens buit, maar daar bleef het dan ook bij.

Een half uur later dan Inf. I had 1-11 R. I. zijn bivak verlaten en was opgerukt naar Soebang langs een weg, die op listige wijze was gegarneerd met vliegtuigbommen en coupures. Bovendien waren kort tevoren twee bruggen vernield door een vernielingsploeg, die, aldus inlichtingen, bestond uit gedeserteerde Brits-Indiërs en Jappen. En juist die vernielde bruggen gaven ons een handig aanknopingspunt met een belangrijke fase in deze gedenkwaardige historie. Want voor de eerste van die twee eindigde de rit, die het 6e Eskadron Pantserwagens 's morgens vroeg om half vijf had ingezet om zich van Bandoeng via Lembang, Tjiater en Djalantjagak onder het commando te begeven van Kolonel Van Marle. Op de weg naar Soebang ging het eskadron tot legering over, maar ondertussen was 1-11 R. I. om 12.00 uur Soebang binnengerukt, waar vrijwel alle belangrijke gebouwen in rokend puin waren herschapen. Drie compagniën van 1-4 R. I. waren de voorhoedes gevolgd tot Djalantjagak, waar ook 2-8 RVA en A III Veld de nacht passeerden. De rest van het bataljon werd ondergebracht in Segalaherang. Het verhaal dreigt bijster eentonig te worden, wanneer we vermelden, dat de 4e Genie Veld Cie deze dag een Baileybrug van zes velden, een houten brug van drie overspanningen en een kleine houten brug sloeg van vier meter, maar sorry, ze deden het nu eenmaal

Om door alle bomen het bos niet uit het oog te verliezen, moesten we hier eigenlijk even vertellen, dat de eerste aanvalsgolf, de actie Limburg, zoals deze fase heette, na drie à vier dagen zo'n beetje bedaarde en kalm uitliep tegen de Noordelijke kustlijn. Op 24 Juli gaf Infanterie I de vliegbasis Kalidjati, waar om 12 uur al twee Austers waren geland, over aan een compagnie van 1-4 R. I. onder commando van kapitein Hendriks en nam zelf het besluit om, behalve Soekamandi en Tjiasemhilir, ook Pasirboengoer te bezetten. Ondertussen was 1-11 R. I. vanaf half zes 's morgens verward in de problemen, die de inname van Pagaden Baroe bood. Vier of vijf kilometer voor het doel onderdond de rechterflank voor het eerst enige tegenstand, maar die werd gauw uit de weg geruimd en dat leverde zowaar nog een jeep en een luxe-auto als buit op. Ter hoogte van de brug voor Pagaden Baroe begon het spul opnieuw, maar desondanks kreeg 1-11 R. I. de brug onbeschadigd in handen. De laatste kilometers waren de moeilijkste. Daar moest zelfs een heuse nijptangbeweging worden uitgevoerd, die overigens zo goed lukte, dat het de tegenstanders op een verlies van enkele tientallen mensen kwam te staan. Om half twaalf was het pleit beslecht en rukte men het plaatsje binnen. De eerste compagnie duwde meteen een kilometer of vijf door, om de drie bruggen in de weg naar Pamanoekan te bewaren voor het nageslacht. Het zesde Eskadron kon nog niet veel beginnen, want de Genie had zowat de hele dag werk aan de vernielde bruggen voor Soebang en er zat niets anders op dan de omgeving maar wat te verkennen. Stormpioniers gingen naar voren om bommen in de rijweg te ruimen (zes knaapjes van 100 kg.) en bussen picrinezuur uit te graven. Adjudant Russchen reed met zijn mensen in de carriers van Inf. I tot bij de vernielde brug voor Tjiasalak en ging toen te voet verder om contact op te nemen met de loerah, die nog aanwezig was. Een verlaten drietonner-Chevrolet van het Brits-Indische leger stond het lijdelijk toe, dat men er de wielen onder vandaan haalde en ze voegde bij de vijf bommen, die de buit waren van deze verkenningstocht.

Het brengt altijd een zekere ortspanning teweeg, wanneer je op een gegeven ogenblik de voltooiing van een krijgsplan met eigen ogen kunt contrôleren. En voor de actie "Limburg" kwam dat moment op de vijfde dag van het politioneel optreden. De Genie had het mogelijk gemaakt, dat de pantserwagens 's morgens om vijf uur hun bivak verlieten en via Soebang naar Pagaden ronkten. Daar stond een compagnie van 1-11 R. I. klaar om verder mee te gaan, terwijl ook de Brigadecommandant en de Commandant 1-11 R. I. zich bij het gezelschap voegden. In een verrassend snel tempo rukte men aan op Pamanoekan, maar toen dit plaatsje bereikt werd, bleek, dat het kort tevoren bezet was door de 7 December Divisie. Dit was intussen van minder belang, want voor deze dag stond de regentschapsplaats Indramajoe op het lijstje. Onder leiding van de eskadronscommandant gingen de wagens, vergezeld van een peloton 1-11 R. I., met dezelfde vaart

Tijdens een zuiveringsoperatie van 3-11 R.I. in de roerige streek ten zuiden van Brebes komt de Brigade-commandant zich op de hoogte stellen. V.l.n.r. kapitein K. B. van Buren, majoor W. A. M. van der Ven en kolonel H. A. Luttwieler.

verder. Halverwege de stad beleefde een motorrijder in T. R. I. uniform de schrik van de dag, toen achter zijn rug de huzaar eerste klas van Heel uit de voorste jeep van de naderende colonne een brensalvo afgaf. Hij zag kans om weg te komen, maar dat ging met zo'n haast, dat de huzaren zich door een sportief schouwspel genoegzaam getroost konden voelen. Klaarblijkelijk was de vluchteling meer bedacht geweest op eigen redding dan op de weerbaarheid van Indramajoe, want de rood-witte vlaggen wapperden nog lustig, toen de spits van de Brigade daar om kwart voor elf binnenreed. De regent was met zijn volledig ambtenarencorps aanwezig, en de Nederlandse commandant trad onmiddellijk met hem in overleg. De politie werd in het bezit gelaten van haar persoonlijke bewapening en kreeg strenge orders om rampok en sabotage te voorkomen. Hoe verrassend de bezetting wel was, bewezen de schoorstenen van het energie-bedrijf, waaraan trage rook ontsnapte. Geheel Indramajoe en ook de omgeving was onbeschadigd. Twee Japanse brens, 22 geweren en ongeveer 8 ton springstoffen en handgranaten vormden de buit. Maar nog waren de huzaren niet aan hun laatste klussie voor vandaag toe. Om één uur 's middags reed adjudant Russchen met het tweede peloton pantserwagens, een peloton van 1-11 R. I. en de tweede sectie stormpioniers af in de richting Cheribon om daar contact te maken met de "W" Brigade, die daar intussen moest zijn aangekomen. Om zes uur 's avonds keerde de patrouille na volvoerde opdracht terug: het grote verband was nu voor allen voelbaar. Om vier uur kwam onder commando van lt. Stedehouder de gevechts- en goederentrein na, die wegens gebrek aan kaarten het spoor een beetje bijster was geworden en per abuis over Djatibarang Lor, door onbezet gebied was getoerd. Er was wat vuurcontact geweest met een republikeinse patrouille, maar verder liep alles vreedzaam af.

Infanterie I was nog altijd beziel met de voornemens van de vorige dag en zo rukten de Jannen op van Kalidjati, via Pasirboengoer en Soekamandi naar Tjiasemhilir, maar daar kwamen ook zij tot de ontdekking, dat 3-1 R. I. van de 7 December Divisie een beetje vroeger was opgestaan. Dat had zich daar nl. al keurig geïnstalleerd en derhalve besloot de Commandant van Infanterie I, na overleg met luit. kol. Blanken, om dan maar tot legering over te gaan in het Westelijk deel van de kampong. Om half vijf reed daar de Commandant "W" Brigade voor om te vertellen, dat hij de vorige avond om tien uur een bevel had laten uitgaan naar alle infanterie-onderdelen, dat ze moesten blijven op de plaats, waar ze zich bevonden. Een half uur later kwam dat bevel ook inderdaad, maar het betekende nu, dat Infanterie I de volgende dag een rustdag zou genieten niet op de vliegbasis Kalidjati, maar in een overgebleven stukje van de kampong Tjiasemhilir De Hagenaars in de achterhoede bezetten inmiddels Soebang, nadat 1-11 gedeeltelijk was doorgetrokken, en maakten contact met het civiel

bestuur en met de directie van de Britse P en T ondernemingsgronden. Een patrouille van 2-4 R. I. keerde wegens het late uur en de onbegaanbare weg onverrichterzake terug van een poging om contact op te nemen met 3-12 R. I. in Poerwakarta, maar daags daarna lukte dat beter in Wanajasa.

We zeiden het al: de eerste aanvalsgolf, de actie Limburg, liep kalm uit tegen de Noordelijke kustlijn. Maar daarmee was voor de Brigade geenszins een tijdstip gekomen, waarop ze zich op haar lauweren kon neergeven. De opmars van Bandoeng naar Indramajoe en Cheribon was uitgedraaid op een ontmoeting met de 7 December Divisie in het Westen en de "V" Brigade in het Oosten. Maar nu wachtte een zeker even belangrijke taak, die uitgevoerd zou worden onder de naam "Actie Rotterdam": het tot stand brengen van de verbinding te land met de "T" Brigade, die honderden kilometers verder Oostwaarts het bastion Semarang bezet hield. Vandaar, dat in de nu volgende dagen de gehele Brigade zich concentreerde in Tegal en Brebes, vanwaar de "V" Brigade naar het Zuiden was afgewend. Op de laatste dag van Juli waren alle bezette plaatsen in het Westen overgegeven aan de 7 December Divisie en lag de "W" Brigade in haar geheel gereed voor de sprong naar het Oosten: alle infanterie-onderdelen, de pantserwagens, de genie, de beide artillerie-onderdelen, de HpVA, de A. A. T., de Lichte Veldwerkplaats 53 en het Verzorgingspeloton. In Hoofdstuk IV hadden we reeds het een en ander op te merken over de omstandigheden, waarin het leven van een Chinees op Java kwalijk verzekerd is. Die omstandigheden deden zich ook voor tijdens de grootscheepse verplaatsingen, die aan de actie "Rotterdam" vooraf gingen. Een carrierpeloton van 1-11 R. I. werd uitgestuurd om de waarheid te controleren van een bericht, als zou in kampong Sedong een Indische familie om het leven zijn gebracht. Althans voor de helft bleek dat droeve werkelijkheid. Infanterie I, 1-11 R. I. en een batterij van A III Veld patrouilleerden naar Tjilimoes op het noodgeschrei van de Chinese bevolking. Omstreeks driehonderdvijftig Chinese vrouwen en mannen konden in veiligheid worden gebracht, maar niettemin hadden de bloeddorstige klanten van de Hizboellah toch al weer dertig slachtoffers gemaakt. In de suikerfabriek van Tandjong werd en passant nog een bom uit de machinekamer verwijderd. De breakdown van LTD 53 gaf een paar staaltjes vakbekwaamheid weg tijdens een patrouilletocht van 6 Esk [(o. K.)] Paw naar Tjilimoes en Koeningan. Te Soeradadi ontzette de eerste compagnie van 2-4 R. I. 110 Chinezen, en 500 van hun broeders en zusters werden per MTD convooi, huilend en bibberend, aangevoerd uit Leuwimoending, zodat 6 Esk Paw daar maar eens een kijkje ging nemen, evenals trouwens in Palimanan. Per trein ging een patrouille van 2-8 RAV uit Tegal naar het Z. om enkele wagons bommen en munitie op te halen. Te Djatibarang nam 1-11 R. I. de suikerfabriek onder zijn hoede voor de tijd, die nog restte, en 6 Esk [(o. K.)] Paw

begaf zich al in dezelfde commercie door omstreeks 20 ton gerampokte suiker op te sporen en over te geven aan het Verzorgingspeloton. Het wachten was echter op de tweede fase van de opmars en die begon op 1 Augustus.

Om zes uur 's morgens zette het bataljon 2-4 R. I., versterkt met een peloton pantserwagens van het 6e Eskadron en eenheden van de 4e Genie Velde, zich in beweging op en om de weg naar Pekalongan. Het eerste stukje, van de kali Tjajabang tot aan kali Ramboet, leverde weinig hoofdbreken op. In kp. Bodjongkelor was een boomversperring aangebracht en op enkele plaatsen moesten mijnen uit de weg worden geruimd. Om half acht bereikte men de oever van de kali Ramboet. De gesteldheid van deze kuststreek bracht mee, dat er telkens van kali tot kali opgerukt moest worden. En uiteraard was er geen tijd om te bedenken, dat deze kali zo genoemd was, omdat een dochter des lands in oude tijden haar lange haar als een brug over de kali had geworpen, toen een vluchtende prins daarom verzocht. Een boosaardige tovenaars had zijn rij-olifant nl. in steen veranderd. Dat het reusachtige stenen suikerbrood, hetwelk zich scherp aftekende voor de rij der blauwige bergen in het Zuiden, door de bevolking "Goenoeng Gadjah" werd genoemd, daar stond 2-4 R. I. niet bij stil. Maar wij kunnen er nu, jaren later, op wijzen als een merkwaardige parallel tussen oude en nieuwe historie. De gang van zaken en de motieven waren verschillend, maar de improvisatie en de plaats van handeling waren dezelfde. Wat voor de Javaanse prins de boze tovenaars was en de brede kali, dat werd voor de Nederlandse troepen in Indonesië de handicap van wereld en eeuw. Maar zoals een onwezenlijke brug van vrouwenhaar de kali passeerbaar maakte, zo volbrachten de vindingrijkheid en de goede moed van Jan Soldaat veel van wat menig kamergeleerde en bureau-strateeg, soms op goede gronden, voor onmogelijk hield. Maar wij dwalen af.

Met twee compagniën werd links en rechts van de rijweg een bruggenhoofd gevormd met een straal van 500 m. De brug ter plaatse was nl. vernield en aan de overzijde was een zware barricade opgeworpen, vanwaar vuur werd ontvangen. Zich bedreigd ziende met omsingeling, nam het vijandelijke groepje van 20 man, onder commando van een T. R. I. officier spoedig de vlucht maar geen van allen bracht het verder dan tot de spoorbaan, waar ze opnieuw vuur kregen. De Genie toog ijlings aan het werk om de brug te repareren, ofschoon 2-4 R. I. daar niet op wachtte en te voet Pemalang bezette.

Kort na elf uur kwamen ook de pantserwagens van het eerste echelon over de brug en via Pemalang reden ze door naar Parlintinban Djebed, waar ze om twee uur 's middags aankwamen. Heel wat meer last van versperringen en vijandelijke beschietingen had het tweede echelon, dat langs de

Zuidelijke route Djebed bereikte (over Padoereksa en Soengapan). In drie kwartier tijds had de sectie stormpioniers van Wmr. Doornebal o. a. de brug bij Kedoengdjati hersteld. Het eerste en het tweede echelon opereerden nu verder in broederlijke eensgezindheid. Nadat de brug bij Djebed voorlopig hersteld was, vorderde de opmars over Djrahah en Pelandjongan, tot bij de décauville-baan, ongeveer 3 km. ten Z. van de hoofdweg, en daar bleek brug nummer 1 zoveel kapot te zijn. Huzaren noch infanteristen gaven de moed evenwel op en men keerde op het smalle pad terug om het over het meer Zuidelijk gelegen Ampelgading nogmaals te proberen. Nabij dit gehucht werd vuur ontvangen van vijandelijke twee inch-mortieren en een bren, maar na een vastberaden repliek van deze kant was dat gauw afgelopen. De hele actie "Rotterdam" draaide om vier belangrijke punten: Pemalang, Tjomal, Pekalongan en de nog onbekende plaats van ontmoeting met de "T" Brigade. Pemalang was zonder veel moeilijkheden in onze handen gekomen, maar dit laatste stukje weg van Ampelgading tot Tjomal, het tweede gewichtige punt, was zwaar versperd en voorzien van talloze valkuilen. Moeizaam trokken de pantserwagens verder en eindelijk kwam de majestueuze kali Tjomal in zicht met zijn hoge oevers, maar de verkeersbrug zowel als de spoorbrug waren vernield, en ditmaal met een beetje meer van het vakmanschap, dat bij de vorige vernielingen gelukkig meestal ontbroken had. Ook werd er van de overkant geschoten, maar het vuur werd spoedig tot zwijgen gebracht. De ravage scheen zo ernstig, dat wij ons alleszins verantwoord achten, als we nu weer even bij de achterhoede gaan kijken.

Infanterie I kreeg tot taak om de sectoren Brebes en Tegal in het oog te houden, aangezien daar het kruispunt lag van de aanvoerwegen voor "V" en "W" Brigade. Ook 1-11 R. I., dat zich tijdens de eerste fase telkens bij de spits had bevonden, bleef nog wat in Tegal om zich voor te bereiden op eventuele nieuwe inzet, evenals A III Veld. De Brigadestaf en 1-4 R. I. vertrokken per gemotoriseerde colonne naar Pemalang om daar aan de bezetting deel te nemen. Het was tegen het invallen van de duisternis, dat de kapitein-adjudant Schermers, nadat alle andere middelen om aan een goed maal te geraken, vruchteloos waren bevonden, de Chinese inwoners van Pemalang toestemming gaf om hun dankbaarheid over de bevrijding op culinair verantwoorde wijze tot uiting te brengen. Waarna zich de heren van de Staf, volgens het principe "leven en laten leven", met een voldaan gevoel neerlieten in het klamboe-loze donker van de kabupaten, waar de musketen de ganse nacht een feestbanket aanrichtten

Op 2 Augustus, 's morgens om 9 uur bedacht 2-4 R. I. zich niet langer en trok door de kali Tjomal naar de overkant. De weerstand nam toe, naarmate Tjomal zelf genaderd werd. Toen de bataljonsstaf de rivier doortrok, was de tegenstand gebro-

ken. De bataljonscommandant besloot de nacht in Tjomal door te brengen, want een verder oprukken van de infanterie achtte hij niet verantwoord. De hulpwapens moesten op de andere oever blijven wachten en de HpVA had in Segalaherang zijn draagkoelies en paarden moeten terugsturen. Over de sterkte en de bewapening van de tegenstander ontbraken bovendien alle inlichtingen. En hoe bedriegelijk deze factor juist was, bleek, toen 1-4 R. I., per truck aangevoerd van Pemalang naar Tjomal, de opmars waagde naar Djatimalang, waar de grote suikerfabriek Sragi gelegen was. Een sterke groep republikeins marinepersoneel van de A. L. R. I. (Angkatan Laoet Republiek Indonesia) bood felle weerstand, zodat er tijdens deze opmars voor het eerst op grote schaal gevochten werd. 2-8 R. V. A. vuurde van 15.12 uur tot 16.45 uur op haarden van verzet in en rondom Djatimalang, beter bekend onder de naam van de fabriek: Sragi. De vijandelijke verliezen bedroegen naar schatting honderd man. Eigen verliezen: vier doden. Twee lichtgewonden werden om 8 uur 's avonds, na overleg tussen Commandant Infanterie I en de Oudst Aanwezend Zee-Officier in Tegal, afgevoerd met Hr. Ms. "Banckert". De artillerie bracht de hele nacht in de stelling door en probeerde via het infanterieverbindingsnet contact te krijgen met 1-4 R. I. dat zich na de gevechten van die middag had geconcentreerd in kp. Tengengkoelon, maar zonder succes. De bezetting van Pemalang was inmiddels versterkt met 1-11 R. I., dat zich allengs ook weer bij de voorhoede ging voegen.

De volgende dag zelfs al, want op 3 Augustus 1947 trok het bataljon 's morgens om half zeven per gemotoriseerde colonne naar de vernielde brug bij Tjomal en zette de opmars vandaar te voet voort in de richting Pekalongan. Om kwart voor twee 's middags bereikte men de Oostrand van de stad, waar een paar sluipschutters lichte tegenstand boden. Met de eerste compagnie op de linker- en de vierde compagnie op de rechterflank trok 1-11 vervolgens in een breed front door Pekalongan, waar de sporen van plundering en brandstichting nog zichtbaar waren. Een belangrijke groep van de bevolking was bovendien in Zuidelijke richting door republikeinse instanties weggevoerd, zo vernam 1-4 R. I. dat omstreeks 4 uur in de middag arriveerde uit Tengengkoelon. Inmiddels was 1-11 R. I. doorgetrokken naar het plaatsje Batang. Wederom boden snipers enige tegenstand en wel op de rechterflank, dus uit het Zuiden, maar ditmaal werden ze gesteund door mortiervuur. Nochtans werd te half zes Batang bereikt, waar het wachten was op de auto-colonne, die laat in de avond over de honderd meter lange rijweg was getrokken, welke de Genie door de kali Tjomal had gelegd, en om elf uur precies in Batang aankwam.

Bij de Brigadestaf had men inmiddels om half drie naar de nieuwsberichten van Radio Batavia geluisterd, en ofschoon wij natuurlijk uit de mond van Minister Jonkman al weten, dat

Op 9 Augustus 1948 werden te zelfde tijd zuiveringsacties ondernomen in Pekalongan, Pemalang en Tegal. Sold. Gerard Couwenbergh uit Heerlen. (5-6 R.I.) neemt een koffer onder handen op het station te Pekalongan.

het van tevoren de bedoeling niet was om de operaties sneller meer tot het einde voort te zetten, leek het voor eenvoudige militairen te velde juist, of Nederland onder druk van Amerika, Australië, Engeland, de Aziatische landen en het Sovjet-bloc overstag ging. Maar hoe dan ook: als er nog contact gemaakt moest worden met de "T"-Brigade, dan moest dat wel heel vlug gebeuren, want anders was de actie vóór die tijd ten einde. Dat kon je met je klompen voelen aankomen. Daarom kreeg 2-4 R.I., dat die ochtend bij zuiveringsoperaties in de buurt van Sragi nog een Japanse mitrailleur had buitgemaakt, te half negen 's avonds bevel om terstond op te breken naar Pekalongan en Batang en vandaar, hoe dan ook, contact te maken met de "T"-Brigade. De Pantserwagens waren intussen na uitgebreide patrouilletochten over Tjomal, Sragi en Wiradessa in bivak gegaan nabij het station van Pekalongan, behalve het eerste peloton, dat ook verder ging in de richting Weleri. Ook de andere hulpwapens waren nu het obstakel van de kali Tjomal voorbij. 2-8 R.V.A., de inmiddels gearriveerde 6e Genie Veldcie, A III Veld en de LTD's 53 en 73 bleven in Tjomal. De Brigadestaf en de 4e Genie Veld Cie gingen door naar Pekalongan, terwijl de 36 HpVA opschoof tot Pemalang.

Al deze verplaatsingen kregen hun beslag, en ondertussen trof 2-4 R.I. in alle haast voorbereidingen tot een spoedig vertrek. Om half elf 's avonds klommen de bataljonsstaf, de eerste en de derde compagnie uit Tjomal en de tweede compagnie van Sragi op de wagens en hobbelden in het donker over Pekalongan naar Batang. Na enig oponthoud onderweg begon het bataljon dan om 3 uur 's morgens te voet aan de voltooiing van de eerste Politionele Actie, voor zover de "W"-Brigade daar, deel in had. Men was er op bedacht, dat de hoofdweg ernstig verdedigd zou kunnen worden en om dan gemakkelijk een flankstoot te kunnen uitvoeren, kreeg de derde compagnie bevel om zich langs de dichter bij de kust gelegen spoorlijn te verplaatsen. De twee andere compagniën bleven op de hoofdweg. Tegenstand werd niet ondervonden. Wel werden enkele vijandelijke vluchtelingen, o.w. een ruiter te paard, neergelegd. Het plan was, dat de ontmoeting met de "T"-Brigade zou plaats hebben op het punt, waar de kali Oerang de hoofdweg snijdt, maar toen men daar om 11.10 uur aankwam, was er geen mens te zien. Noch met de "Banckert", die de opmars zo nodig vanuit zee zou steunen, noch met de "T"-Brigade was radiografische verbinding te krijgen, zodat verder oprukken niet verantwoord was. Om kwart over drie maakte een kleine patrouille, die tot beveiliging van enkele genisten was uitgerukt, even voorbij Soebah, contact met de "T"-Brigade. Het isolement van Semarang was verbroken.

De 3e Compagnie van 2-4 R.I. rukte volgens de plannen op langs de spoorbaan, die hier zo dicht langs de kust loopt, tot aan de halte Roban en boog vervolgens af naar het Zuiden,

om via Damaradja per convooi naar Soebah te trekken.

1-11 R. I. verliet om kwart over drie 's middags Batang en reed in een lange colonne "teroos door" naar Weleri, waar vrijwel het gehele bataljon om zes uur 's avonds bij de bevolking werd ingekwartierd. De eerste compagnie belandde in de kapokfabriek en de tweede compagnie in de school. Deze tocht werd gemaakt onder begeleiding van het derde peloton pantserwagens, dat voor deze feestelijke gelegenheid door de eskadronscommandant werd bevolen. Om kwart voor vier schudde hij zijn wapenbroeders van het 2e Eskadron pantserwagens ("T" Brigade) in Simbang de hand. Infanterie I kreeg bevel om zich ook verder Oostwaarts te verplaatsen, maar zijn opvolgers, 3-11 R. I. en 3-2 R. I., waren nog in geen velden of wegen te bespeuren. De 4e en de 6e Genie Veldcompagnie, versterkt met een peloton van de 16 Compagnie Legergenietroepen, ruimden asperges op de afrit van de brug bij Batang, boomversperringen in de weg naar Soebah en ze dichtten de coupures. Over de kali Baja werd een Baileybrug van acht velden geslagen en dat maakte een totaal voor deze actie van 32 velden, een totale lengte beslaande van 96 meter. Over de schraagbrug van veertien meter repten we al eerder en daarom noemen we nu nog even de vijf houten liggerbruggetjes met een totale lengte van 44 meter en de diverse brugherstellingen, die met elkaar op ca. 116 meter kwamen. De 36 HpVA richtte te Pekalongan in het missie-ziekenhuis een hospitaal in. 's Avonds te 24.00 uur ging de order "cease hostilities" in. Te Weleri draaide de volgende avond een film van Welfare Semarang. Geduld was wederom tot deugd verheven.

HOOFDSTUK VIII.

Hoe het vuren gestaakt en de huisvrede gebroken werd — Nieuwe gezichten in een bekend gebied — Van kust tot kust — Oudejaarsavond tussen "Renville" en Linggardjati.

De geschiedenis is gelijk een legkaart. Redevoeringen, gebeurtenissen en verdragen grijpen in elkaar, als de grillige stukjes van dat huiselijk geduldspel. Bij zijn aankondiging voor de radio van het einde der vijandelijkheden, op Zondag 3 Augustus 1947, zei Dr. Van Mook:

"De Regering is van oordeel, dat een stopzetten der vijandelijkheden tevens het einde moet betekenen van vernieling, van terreur jegens verschillende bevolkingsgroepen binnen republikeins gebied en van de vijandelijke propaganda, die onlangs zelfs aanspoorde tot massa-moord".

En aan het eind van het jaar sprak een militair commentator voor dezelfde microfoon:

"De noodzakelijk geworden politionele actie bracht grote verlichting van de nood, waarin de bevolking van uitgestrekte gebieden op Java en Sumatra verkeerde, maar de taak van de Nederlandse troepen was hiermede nog niet afgelopen. Dag na dag hadden botsingen met benden plaats, dag na dag moesten zij optreden om bevolking en ondernemingen van iedere aard voor terreur en vernieling te vrijwaren. Dank zij de onvermoeide plichtsvervulling der Nederlandse troepen is op het gebied der wederopbouw veel tot stand gebracht, maar de uiteindelijke vervulling van hun taak wordt belet door ophitsende propaganda en de activiteiten van onruststokers".

De verwachting van de Regering, dat de republiek zou "ontwaken uit haar noodlottige vergissing", werd al dadelijk beschaamd. Cijfers kunnen gruwelijk vervelen, maar als we bedenken, dat aan Nederlandse zijde tijdens de eerste politionele actie in het geheel 84 doden en 206 gewonden waren te betreuren, dan krijgen de overeenstemmende aantallen voor de periode 4 Augustus — 6 September toch wel het karakter van een fel réquisitoir tegen de vredeswil der republiek: 117 doden en 247 gewonden. Drie dagen na het uitvaardigen van het "cease fire" bevel deed een bende van 200 man Hizbullah, Alri en T. N. I. een aanval op het plaatsje Rengasdengklok aan de Tjitarumrivier. Drie kilometer ten Z. W. van Tangerang werd uit het omringende struikgewas gevuurd op een Nederlandse post. In de buurt van Tasikmalaja werd er onophoudelijk van de heuveltoppen geschoten. Het Nederlandse detachement in Wangon (Midden-Java) moest een felle attaque afslaan van een niet

geïdentificeerde bende. In Oost-Java werden zes bruggen, waaronder twee spoorbruggen, vernield. Bij Ambuluk werd een aanval gelanceerd door een bende van 500 man, en een Nederlandse patrouille onder Bodolukur werd door een groep van 300 in een vuurgevecht betrokken. In Noord Sumatra werd een Nederlandse colonne, op weg van Siantar naar Prapat, opgehouden door reusachtige steenstapelingen op de weg. In het Oostelijk van Bandoeng gelegen gehuchtje Telaga dreef de T.N.I. 650 Chinezen bij elkaar en liet ze daar verder zonder eten of drinken zitten.

Op 29 Augustus maakte de Nederlands-Indische Regering de grenzen bekend van het gebied, dat nu onder haar directe controle stond. De mogelijkheid van bloeddorstige vergissingen, door onbekendheid met de demarcatielijn, kwam hiermee te vervallen. Maar desondanks kregen Pematang Siantar en Lahat (N. en Z. Sumatra) een behoorlijke portie mitrailleurvuur en mortiergranaten.

Het Nederlandse kampement in Soemedang, de steden Mardjalengka en Tjibatu, een kampong ten Oosten van Garoet en Watoedakon in Oost-Java kwamen onder mortiervuur. Een poging om de olietanks van de Shell bij Pasarturi in brand te steken werd op tijd ontdekt. Met gasoline gevulde gloeilampjes werden brandend in een mangat gevonden. Tezelfdertijd kreeg het emplacement mortiervuur. Het Rode Kruis hospitaal te Lumadjang werd met handgranaten bestookt. Kampong Sibraja (ten Oosten van Kabandjahe, Noord-Sumatra) ging in vlammen op. Ontvoeringen waren aan de orde van de dag, om van de rest nu maar niet te spreken. Zo was de situatie en onder die omstandigheden vervolgen we de historie van de Brigade, die door al haar omzwervingen in Midden- en West-Java aanspraak zou kunnen maken op de naam "Wander"-Brigade, maar daar heeft gelukkig niemand ooit serieus over gedacht. Liever bewaarde men zijn barbarismen voor de dagelijkse omgangstaal. Zo stuurde 6 Esk Paw al op 6 Augustus ploegen naar Bandoeng om "spare-parts" op te halen

Niets is zo geschikt om een afkeer van dislocatiestaten op te doen als het samenstellen van een Brigade-geschiedenis. Maar ook de lezer zal er van tijd tot tijd aan moeten geloven. En we zijn nu juist weer gearriveerd bij zo'n punt van zakelijke bezinning. Het einde van de actie veranderde het aanzijn van de "W"-Brigade. De Kennemers van 2-4 R.I. die we als toekomstige leden van de Brigade nog hebben ontmoet in Noordwijkerhout, die Kennemers, zeiden we, bleven in het Pekalonganse achter, toen de rest van de familie zich terugtrok op Semarang. Het bataljon ressorteerde vanaf 19 Augustus onder het commando Tegal en in dat nieuwe verband herstelde het de rust in de moeilijke kustgebieden van Pekalongan en Pemalang. Enige honderdtallen Chinezen werden bevrijd of geëvacueerd uit Ban-

dar, Kadjen en Limpoeng. In dat nobele bedrijf was 1-4 R.I., in samenwerking met het tweede peloton van 6 E Paw, bij het scheiden van de markt reeds voorgegaan. Op 6 Augustus, 's morgens om 5 uur, trok de gecombineerde krijgsmacht over Kedoengwoeni naar Djolotigo, want de berichten zeiden, dat de T.N.I. aldaar 1500 Chinezen had bijeen gebracht, en sedert Tangerang en Tjiandjoer behoeven we niet meer uiteen te zetten, hoeveel onheil dat voorspelde. Maar op Djolotigo hing de stilte der verlatenheid en er kringelde alleen wat rook boven de verbrande resten van de theefabriek. Een kerkhof van naar schatting vijftig luxe- en vrachtwagens completeerde het troosteloze beeld. Hier en daar lagen weggeworpen wapens en een enkel hamer-en-sikkel embleem. De republikeinen waren met hun gevangenen naar Batoer gevlucht en daar trof men de gedwongen evacués dan ook aan, verlaten door hun bewakers, hongerig en koud. Onder dekking van de pantserwagens keerden ze naar Pekalongan terug. Te Kedoengwoeni legde de patrouille nog beslag op een grote voorraad gerampokte goederen en die kreeg het Basiscommando te verdelen. Op diezelfde dag loste het bewakingsbataljon 3-11 R.I. in Brebes Infanterie I af en dat werd het sein, waarop alle resterende onderdelen van de Brigade op weg gingen naar Semarang. Kenarilaan, Djatingaleh, Würtembergkazerne en Djomblang waren toen zo'n beetje de centra, waar een rustperiode van negen dagen (9 t/m 17 Augustus) op stapel stond. De pantserwagens van het zesde eskadron werden daaruit weer weggeroepen om gedurende een kleine week de Commandant West-Java een handje te helpen bij de beveiliging van de convooiweg Losari-Cheribon-Bandoeng.

Intussen was Vechtwagen I op 10 Augustus onder commando van de "W"-Brigade gekomen. De rustdagen namen telkens meer het karakter aan van duchtig potverteren, en zulks temeer, toen de Tijgers van kolonel Van Langen, die voortdurend in Semarang en omgeving hadden gezeten, zich een beetje gingen voelen, alsof er huisvredebreuk was gepleegd, doch in trouwe: ze waren alleen maar uit hun isolement verlost. Kwade tongen zongen een variant op het liedje, waarmee de politieke isolationisten uit het vaderland eertijds voor de socialisten waarschuwden: "Moeders, gaat voor je dochters staan, want daar komt de "W"-Brigade aan."

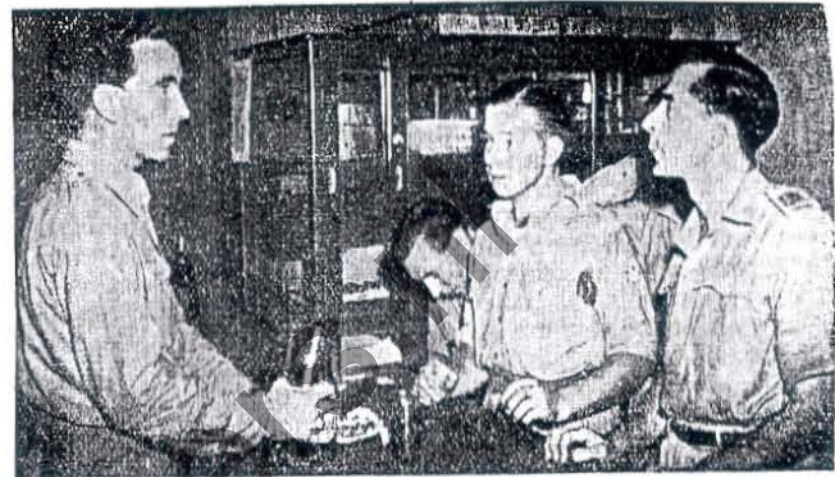
Och, saletjonkers waren het niet, die zich door de omsingeling van Batavia, over de riskante wegen naar Tjiandjoer, langs de glibberige hellingen van de Tangkoeban Prahoe en door de stofwolken van de kustvlakte een weg hadden gevochten naar de Bodjong en naar Tjandi. Maar reden tot ongerustheid was er niet, wanneer ze zich misschien eens wat uitgelaten betoonden, zoals een goed krijgsman overigens gehouden is te doen. En lang duurde de pret ook niet, want al op 18 Augustus kwamen bij afwisseling afdelingen van onze bataljons voor kleine zuiveringsacties ter beschikking van het Basis-commando Semarang. Ten Zuiden van Soembowono, in de omgeving van Demak,

Kedoengdjati, bij Weleri en bij Ambarawa kwam de bezem in de mast.

Een kenmerkende bijzonderheid voor de "W"Brigade is altijd geweest, dat nieuwe acties altijd onder een nieuwe commandant werden ondernomen. Kolonel Van Marle was de derde in de rij der bevelvoerenden, en toen op 5 September 1947 de luitenant-kolonel der Infanterie KNIL M. H. P. J. Paulissen van het Basiscommando Bandoeng arriveerde, om het commando over te nemen, toen kon de Brigade zich maar klaar maken. Op 19 September werd het commando officieel door overste Paulissen overgenomen. Op dat ogenblik was 1-4 R.I. alweer een hele poos aan het actievoeren in het Pekalonganse en daartoe werkte het bataljon nauw samen met 2-4 R.I. met A III Veld en de Pantserwagens. Allerlei plaatsjes, die in een volgend tijdvak toonbeelden van rust en vrede zouden zijn, verschenen nu in de patrouilleverslagen als strijdtoneel en "boesook" oord. De wattertoevoer naar Pekalongan werd hersteld bij de onderneming Blimbing en op 8 September bevrijdden huzaren en infanteristen de uit Pekalongan ontvoerde familie Dekkers. Op 2 September richtte de chirurgische groep van de 36 HpVA, versterkt met enig personeel van de Staf, een hulpverbandplaats te Pekalongan in, opdat deze de gewonden en zieken uit de in de omgeving opererende troepen kon opnemen. Na een week verhuisde men echter alweer naar Tegal, want zeer geheime en zeer gewichtige orders van de Commandant Midden-Java dreven de "W"Brigade Westwaarts. Het circus draaide weer.

Op 11 September ging 1-11 R.I. te Semarang scheep in 5 L. C. T's met bestemming Cheribon. Van 6 E Paw ging het tweede peloton mee, van Vechtwagen I het stafpeloton en verder één batterij 2-8 R. V. A. De volgende dag werden, na overleg met overste Blanken van 3-1 R.I., de posities ingenomen, die het uitgangspunt vormden voor acties in de omstreken van Koenigan en Tjikidjing. Zondag 14 September kwam in Cheribon het tweede echelon aan, met 45 wagens van de 7e Cie A. A. T. en brugmateriaal van de 4e Genie Veldcompagnie. De grote trek was weer begonnen. Vechtwagen I ging op 16 September naar Pemalang, terwijl de staf van A III Veld, benevens de vijfde batterij, volgden tot Pekalongan, waar de zesde batterij al was. 1-4 R.I. herdisloceerde langzaam naar het Westen. De A. A. T. die van 8 Augustus tot 20 September overstelt was met plaatselijke opdrachten, ging op deze laatste datum naar Tegal en zo deed ook de 4e Genie Veldcompagnie. De L. T. D. 73 ging door naar Ploembon ten dele over de weg, ten dele per landingsvaartuig. 6 Esk Paw bleef nog wat om de weg van Pemalang naar Randoedongkal te beveiligen.

In de maanden Juli, Augustus en September namen de verschillende hulpverbandplaatsen van de "W"Brigade 424 gewonden en zieken op, voerden er 346 af en ontsloegen er 46. Zeven

Twee pipjes bier uit de Cantine in Pekalongan.

patiënten overleden in deze periode en de chirurg verrichtte 100 grote operaties.

Als we de geschiedenis van de "W"Brigade zouden moeten verbinden aan enkele plaatsen op Java, dan zouden dat er vier zijn: Tjiandjoer, Cheribon, Pekalongan en Purwokerto. Wat daar tussen in heeft gelegen, was herdislocatie, opbreken en nieuw bivak betrekken. Over de Tjiandjoer-era mochten we de lezers reeds in den brede onderhouden, thans zijn wij voornemens om in het kort de laatste avonturen te schetsen, die aan het verblijf rondom Cheribon vooraf gingen. Het was de periode, waarin tot uiting kwam, hoezeer, naar het oude Bijbelwoord, de uitgestelde hoop het hart gekrenkt had. De deplorabele staat van het materieel was door onderhoud noch revisie meer te verheimelijken. De vermoedenis der manschappen sprong maat en lijst te buiten. Infanterie I telden we na Semarang niet langer in de gelederen van de Brigade. In plaats daarvan werd het Limburgse bataljon 2-13 R. I. aan de "T"Brigade onttrokken en ongeveer tegelijk met de "W"Brigade naar West-Java gedirigeerd. Dit was een "tijdelijke" maatregel genoemd, maar in Salatiga zijn de Limburgers niet weer terug geweest

Begin October ging de "W"Brigade naar Soemedang en nu was ook het 6e Eskadron Pantserwagens weer present. Vrijwel onmiddellijk na aankomst begonnen 1-4 R. I., het 6e Eskadron, de 36 HpVA, de 4e Genie Veld Cie en 2-8 R. V. A. de aanval tegen Dajeuloehoer. Het terrein was zwaar als nooit tevoren en de infanterie moest zich verbijten om door te drukken. Verder naar het Oosten stuitte men op een georganiseerd vuurfront van tegenstanders, die zich hadden ingegraven, en die ondanks beschieting door artillerie, mortieren en pantserwagens stand hielden. Nu zag de infanterie toch geen kans meer om de weer-

stand te breken. De Genie had onvoldoende materialen om de nodige brugreparaties uit te voeren en twee scoutcars werden zwaar beschadigd door mijnen, die vrij diep in een ijzerhoudende bodem waren aangebracht en met steenslag bedekt, zodat ze noch door detectors noch door prikkers te vinden waren. Moeilijkheden bij de aanvoer van benzine- en smeermiddelen noodzaakten het Eskadron om de infanterie op 6 October achter te laten bij Ganeas. Ondertussen was 2-13 R. I. evenwel uit het Zuid-Westen over Baloeboer — Limbangan naar Damardja opgerukt en daaruit putten onze Hagenaars weer moed om nog diezelfde dag te voet verder te gaan naar Tjitjalengka, Tandjongsari en Sitoeradja. Op 7 October voerden de 1e en de 4e compagnie van 2-13 R. I. een verkenningstocht uit in Noordelijke richting en daarbij maakten ze in Sitoeradja contact met 1-4 R. I. De derde compagnie van 2-13 behaalde onder majoor Lemmens op 10 October een hartversterkend succes bij de zuivering van enkele complexen in de buurt van Wado. Een zorgvuldig gecamoufleerd stuk Amerikaans 7 cm. veldgeschut plus zestig granaten, een complete Dodge drietonner en een defecte personenwagen vormden de buit. Het verhaal werd in geuren en kleuren verteld aan generaal-majoor Dürst Britt, die de volgende dag eens kwam kijken.

Twee groots opgezette operaties vulden de periode tot medio November en dat waren de acties "Luchtstoot" en "Beitel". De eerste beoogde de zuivering van enkele vakken in de buurt van Tjitjalengka, maar ze leverde meer zweetdruppels dan resultaat op. Dat is de ironie van de krijgskans in Indonesië: het succes schuwt een stipte voorbereiding. Maar bij de tweede actie stond het welslagen, met het nodige voorbehoud, in de sterren geschreven. Op 23 October namen 1-4 en 2-13 hun uitgangsstellingen in voor de zuivering van een gebied, dat in het Noorden begrensd werd door de lijn Garoet-Tasikmalaja en in het Zuiden door de kust van de Indische Oceaan. De Hagenaars startten in Santossa en de Limburgers in Garoet. De HpVA 36 had in de voormalige ziekeninrichting voor longlijders te Garoet een hulpverbandplaats willen inrichten, maar 3 HpVA van de 3e Inf. Brig Gp had daar al voor gezorgd. Alleen de chirurgische groep kreeg aldus een taak te vervullen. De 7e Cie AAT verplaatste zich naar de onderneming Djatinanggor (Tandjongsari) en op 27 October naar Leles om transport te leveren voor de zuiveringsacties naar Zuid en Oost en voor het gebied ten Zuiden van Bandoeng. 1-11 R. I., dat zich de gehele maand October al uitermate beweeglijk had getoond in de buurt van Tasikmalaja, ging nu in dezelfde trant verder tegen Manondja, Bengkok, Tjibeber en Tjikatomas.

De geweercompagniën van 2-13 R. I. dan verlieten voor dag en dauw op 24 October hun uitgangsstellingen in Zuidelijke en Zuid-Westelijke richting. De weerstand van kleine vijandelijke groepen werd door de artillerie gebroken. De Hagenaars kwa-

men te zelfder tijd tot de droevige ontdekking, dat de weg van Santossa naar Tjikadjang afdoende kapot was gemaakt en derhalve ging het bataljon met de pantserwagens en de artillerie op 25 October naar Garoet om vandaar nog te doen, wat mogelijk was. 2-13 R. I. had intussen het plaatsje Tjikadjang bezet en kreeg daar telegrafisch opdracht van de Brigadecommandant om met de meeste spoed naar het Zuiden door te stoten en de kustplaats Pameumpeuk met vliegveld en de ondernemingen Miremare en Boenisari te bezetten. Tegen het vallen van de avond, op 26 October, begonnen 207 Limburgse infanteristen de stille strijd tegen duisternis, moeilijk terrein en afmatting. Te 20.00 uur bereikten ze Pamegatan en maakten daar contact met de derde compagnie van 1-4 R. I. Een half uur later trokken ze weer verder in de suizende stilte van de avond. Tegen middernacht trof men een vrij groot aantal Chinezen aan op de onderneming Juliana, die later onder escorte van 6 EPaw in veiligheid werden gebracht. Meer dan een uurtje oponthoud konden de zwaar vermoeide soldaten er voor het ogenblik evenwel niet aan besteden en te één uur 's nachts ging het weer verder. De volgende morgen om 8 uur, toen 2-13 R. I. Soekamanah bereikte, was er weinig keus meer: hier rusten of vijf kilometer verderop bezwijken. En daarom ging men aldaar in bivak tot 's avonds negen uur. Toen kwamen dan de laatste loodjes, die volgens een oude, wijze wet zo zwaar wegen om het slagen te verzoeken. In Zuidelijke richting werd de opmars hervat en om 24.00 uur bezette men de onderneming Boenisari. Tot het slag mensen, dat laat opblijft en vroeg ter been is, behoort zeer zeker de soldaat te velde. Op 28 October, 's morgens om half zes, zette een dodelijk vermoeide troep de aanval in tegen het einddoel, Pameumpeuk. De vijand vluchtte overhaast naar het Westen en tegen koffietijd waren stad en vliegveld volledig in onze handen. Een deel der troepen werd gelegerd in hôtél "Strandzicht". Op de laatste dag van de maand kwamen generaal Dürst Britt en overste Paulissen speciaal naar Pameumpeuk om te zeggen, hoe ingenomen ze waren met deze prestatie. Voorwaar, een aangename toeslag op de soldij

Geleidelijk kwam nu het tijdstip naderbij, waarop de Brigade haar nomaden-bestaan voor een poosje ging opgeven. 1-11 R. I. was tijdens de bedrijven stug met zuiveren doorgegaan. In Tjikatomas werden ze een poosje uit de lucht voorzien van het nodige en de meeste vraag was naar post en postpapier. Na enkele vergeefse pogingen kwam op 10 November ook het contact met de "V" Brigade tot stand aan de kali Tjimedang. Daags tevoren was de mangaanmijn van Karangnoenggal bezet en een grote hoeveelheid erts aangetroffen. In de tweede helft van November kreeg de Brigade een eigen territorium toegevoegd en dat bracht de laatste grote verplaatsingen in 1947 met zich mee. De Brigadestaf kwam in Cheribon. De bataljonsstaf van 1-4 R. I. streek in Linggardjati neer en de detachementen te zelfder tijd tot de droevige ontdekking, dat de weg van Santossa naar Tjikadjang afdoende kapot was gemaakt en derhalve ging het bataljon met de pantserwagens en de artillerie op 25 October naar Garoet om vandaar nog te doen, wat mogelijk was. 2-13 R. I. had intussen het plaatsje Tjikadjang bezet en kreeg daar telegrafisch opdracht van de Brigadecommandant om met de meeste spoed naar het Zuiden door te stoten en de kustplaats Pameumpeuk met vliegveld en de ondernemingen Miremare en Boenisari te bezetten. Tegen het vallen van de avond, op 26 October, begonnen 207 Limburgse infanteristen de stille strijd tegen duisternis, moeilijk terrein en afmatting. Te 20.00 uur bereikten ze Pamegatan en maakten daar contact met de derde compagnie van 1-4 R. I. Een half uur later trokken ze weer verder in de suizende stilte van de avond. Tegen middernacht trof men een vrij groot aantal Chinezen aan op de onderneming Juliana, die later onder escorte van 6 EPaw in veiligheid werden gebracht. Meer dan een uurtje oponthoud konden de zwaar vermoeide soldaten er voor het ogenblik evenwel niet aan besteden en te één uur 's nachts ging het weer verder. De volgende morgen om 8 uur, toen 2-13 R. I. Soekamanah bereikte, was er weinig keus meer: hier rusten of vijf kilometer verderop bezwijken. En daarom ging men aldaar in bivak tot 's avonds negen uur. Toen kwamen dan de laatste loodjes, die volgens een oude, wijze wet zo zwaar wegen om het slagen te verzoeken. In Zuidelijke richting werd de opmars hervat en om 24.00 uur bezette men de onderneming Boenisari. Tot het slag mensen, dat laat opblijft en vroeg ter been is, behoort zeer zeker de soldaat te velde. Op 28 October, 's morgens om half zes, zette een dodelijk vermoeide troep de aanval in tegen het einddoel, Pameumpeuk. De vijand vluchtte overhaast naar het Westen en tegen koffietijd waren stad en vliegveld volledig in onze handen. Een deel der troepen werd gelegerd in hôtél "Strandzicht". Op de laatste dag van de maand kwamen generaal Dürst Britt en overste Paulissen speciaal naar Pameumpeuk om te zeggen, hoe ingenomen ze waren met deze prestatie. Voorwaar, een aangename toeslag op de soldij

Avondstemming aan het strand te Pekalongan.

menten in Koeningan, Nieuw Tersana, Losari, Tjiledoeg en Soemedang. De omgeving van Gempol, Plered en Ardjawinangoen kwam onder de hoede van 2-13 R.I. En 1-11 R.I. maakte een moeizame tocht naar Koeningan om uiteindelijk toch weer in Tjiamis en Radjapolah terecht te komen 36 HpVA liet zijn chirurgische groep achter in Garoet en richtte in Cheribon uitsluitend een verblijf voor kwartierzieken in, omdat het Oranjehospitaal wel in de meer ernstige gevallen voorzag. De 7e Compagnie A.A.T. liet bij haar overplaatsing naar Cheribon aanvankelijk een detachement te Garoet achter en vestigde er later nieuwe in Bandoeng en Tegal. Vechtwa-
gen I verplaatste zich in de nacht van 21 op 22 November met veel moeite en pijn naar Koeningan. Het stafpeloton kon het tempo niet volgen, omdat het vermogen der motoren te gering was. Bovendien moesten telkens trackblokken verwisseld worden. In Cheribon bleven de wagens van dit peloton achter, omdat ze het hoger gelegen Koeningan waarschijnlijk toch niet zouden halen 6 EPaw haalde het wel, maar een overdekte revisie-werkplaats was er niet, het brood voor de volgende dag ontbrak, het parkeerterrein was een moeras gelijk en er kwamen vier Scoutcars binnen met een kapotte achterbrug. Reden tot juichen was er voorlopig niet.

De eerste politionele actie en ook de onderneming tegen Pamumpeuk hadden inspanning gevergd, zeer zeker, maar aan het einde van iedere opdracht stond een doel met een naam. Nieuwe vergezichten gingen open en de stand van de kilometer-teller steeg, omdat de opmars vorderde. Maar het jaar '47 scheen zich onder sombere voortekenen naar zijn eind te spoeden. De onveiligheid duurde voort, de verlieslijsten werden nauwelijks korter en alle heil, dat men van een plotselinge doorstoot naar Djokja verwachtte, scheen de regering moedwillig van zich af te schuiven. Er kwamen ongeduldige regels in de krant van OVW-ers, die het tijd vonden om naar huis te gaan, doch ingezonden stukken veranderen maar zelden de loop van deze wereld. Bij een convooibeschieting tussen Kawali en Tjikidjing werd op 6 December de Commandant van 1-11 R.I., luit. kol. T. J. A. Boers, om kwart over vijf 's middags zo ernstig gewond, dat hij een half uur later overleed. Op 8 December werd hij in Cheribon ter aarde besteld. Zijn opvolger werd de reserve-majoor der artillerie R. F. Schill; afkomstig van 1-3 R.I. Alle kleine verschuivingen in de Brigade zullen we ons zelve en den lezer besparen. Het zij hem genoeg te weten, dat de zuiveringsacties doorgingen, al was de pret er wat af, dat de Genie bleef roeien met de riemen, waarover ze beschikte, en dat pantserwagens en artillerie deden wat ze konden. De convooien naar Tjiamis en Koeningan eisten slachtoffers en het militaire gedeelte van het Cheribonse kerkhof werd groter dan plezierig mocht heten. Zes gewonden kwamen er bij 2-13 R.I. na de beschieting van een truck met kerkgangers, die op weg waren naar de Nachtmis op de suiker-

fabriek Gempol. En dat alles waarom? Republikeinse propagandaborden bij Kadoegedeh gaven het antwoord:

"Hoe voelt gij onder de Nassi's?

Zo voelen wij nu ook onder Jully!!!

Daarom vechten wij door voor onze vrijheid.

De Gereulla troepen. Merdeka!!"

In de haven van Tandjong Priok was een lichtgrijs schip ten anker gegaan, de Amerikaanse "Renville", en de Nederlands-Republikeinse besprekingen werden daar hervat. Van de "Renville" is het een hele stap terug naar Linggardjati. Maar daar heerste op 31 December verhoogde waakzaamheid. En toen alles rustig bleef, hief er toch maar iemand het glas omhoog en zei: "Gelukkig Nieuwjaar".

*Waar in opnieuw bewaarheid wordt, dat vertrekken een beetje sterven is —
Proeven van medeleven met de jongens overzee — Zwarte dagen voor de
Goenoeng Sawul — De Gouden Eeuw van Cheribon.*

Het nieuwe jaar werd ingehuld door het rinkelen van de Nederlandse sabel. Vergeleken met de situatie van twaalf maanden geleden was er wel veel veranderd. Nog steeds hadden we het in Indonesië niet zelf voor het zeggen. Maar we waren nu tenminste zo ver, dat we niet langer fungeerden als het arme neefje van Mountbatten en Christison. In forse betogen voor de Veiligheidsraad zetten wij uiteen, dat onze souvereiniteit zich uitstrekte over geheel Indonesië, en naarmate we dat vaker zeiden, raakten we er ook hechter van overtuigd. We stonden slechts goedgunstig toe, dat de Verenigde Naties hun medewerking verleenden tot het scheppen van een gunstige sfeer voor de Nederlands-republikeinse onderhandelingen, door een z. g. Commissie voor Goede Diensten te zenden. Maar men diende goed te begrijpen, dat wij op het punt van verdere inmenging geen scherts verstonden. De eerste dagen van het nieuwe jaar waren geladen van spanning. Minister-president Beel keek ernstig, toen hij op de vierde dag van Januari, na de Hoogmis, de Kathedraal te Batavia verliet, maar de indruk werd bedorven door de scheerzeep achter zijn linkeroor: In het gazon voor de Kerk stond het Belgische lid van de C. G. D., Paul van Zeeland, en die stak bedachtzaam een sigaar op. Het was allemaal erg gereserveerd en erg plechtig. De "Nieuwsgier" goochelde al met de onheilspellende formule "we moeten onze vrijheid van handelen hernemen" en op de militaire bureaux keerde iets van de nervositeit terug, die aan de positionele actie was voorafgegaan. Maar het was allemaal loos alarm deze keer. Op het gepavoiseerde dek van de "Renville" werd 17 Januari 1948 een bestandsovereenkomst gesloten en men werd het verder eens over achttien punten (12 van Nederland en 6 van de C. G. D.), die de basis zouden vormen voor verdere besprekingen tot regeling van het politiek geschil. Door vrije verkiezingen zou het volk van Indonesië zelf mogen uitmaken, in welke politieke verhouding het wenste te staan tot de Verenigde Staten van Indonesië, die dan in een Unie met Nederland en West-Indië onder de Koning der Nederlanden verenigd zouden blijven. Dat is, heel summier, wat de staatkundige voornemens van partijen betrof. Van meer ogenblikkelijk belang voor ons waren de bepalingen van het bestand. In de eerste plaats werd een plan ontworpen, waardoor niet alleen de gevechten, maar ook andere vormen van

animositeit tussen partijen ten einde zouden raken. Het uitgeven van legercommuniqué's werd van weerskanten gestaakt en waar tot dusver, in officiële publicaties, de woorden "vijand" en "terrorist" hadden gestaan, daar kon men nu lezen "wederpartij" en "orde-verstoorder". Maar wat gewichtiger was: de republiek erkende de z.g. "Van Mook-lijn" en stemde erin toe, dat al haar strijdkrachten, die nog aan de overzijde, in de z.g. "pockets" verbleven, op "snelle en vredige" manier naar republikeins gebied werden geëvacueerd. Voorts werd overeengekomen, dat aan beide zijden van de status-quo-lijn een gedemilitariseerde zone werd ingesteld, waar alleen civiele politie, of als zodanig gebruikt militair personeel, de orde mochten handhaven. Dat waren zo'n beetje de algemene aspecten, waaronder het jaar 1948 zijn loop begon, en zonder ons nu al te zeer in bijzonderheden te verdiepen, popelen we thans weer van verlangen om te gaan zien, hoe de "W"Brigade zich hield in het Cheribonse.

Er is wellicht niets zo verwarrend als de toestand, waarin iemand tot uitoefening van gezag wenst over te gaan, terwijl een ander hem dat gezag onophoudelijk betwist. De eenvoudigste oplossing, die in de minder gecompliceerde tijden van aartsvaders en profeten al voor de hand lag, zou natuurlijk zijn om het uit te vechten. Maar dat gaat zo gemakkelijk niet meer in onze eeuw. Daarvoor moet men op een gegeven ogenblik de neus in de wind kunnen steken en lak hebben aan de internationale opinie. Maar zo lang men daartoe, om welke reden dan ook, niet bij machte is, dan wordt het voor de gezagsorganen niet bepaald een opwekkende tijd en we zagen in het vorige hoofdstuk nog juist, hoe de moed onze troepen een eindweegs in de schoenen was gezakt. En ook de "W"Brigade vond, dat het leven bij de aanvang van 1948 weinig perspectief te bieden had. Te merkwaardiger is het daarom, dat de situatie in weinige maanden tijds alle kleur en smaak herwon, die ons in zo opgetogen volzinnen deed reppen van Tjiandjoer. De kentering viel samen met de evacuatie van de TNI uit het Cheribonse naar de republikeinse havenstad Rembang, medio Februari 1948.

In de tijd, die daaraan voorafging, overheersten de sombere berichten over beschietingen, geweldplegingen en intimidatie. De convooien van Cheribon naar Koeningan en Tjiamis konden soms niet doorgaan, omdat de slijtage aan de pantserwagens vervanging eiste van onderdelen, die op deze aardbol niet meer schenen voor te komen. Op 10 Januari wierp een anarchistisch heer op de pasar van Koeningan een handgranaat naar de auto van de patih, maar hij mikte niet zo best en doodde zodoende een vrouw. De telepaath-goochelaar Jonglisto kwam een paar avonden welkome ontspanning bieden, maar als hoofd van de inlichtingendienst wenste hij het vaderland toch niet te dienen. De artilleristen van 2-8 R. V. A. leefden in gestadige onmin met de weerspannige elementen in Ambit en Waled-desa. Het

Waterstaatskantoor te Badakani werd door de TNI vernietigd. De houtvester waagde zich nog niet in Tjiledoeg. De wapenbroeders van 3-12 R. V. A., die sinds 27 November van het vorig jaar de zaak van A III Veld hadden overgenomen, moesten zo intensief patrouilleren, dat de artilleristische training en het onderhoud van het materieel erdoor op de achtergrond raakte. Toen op 17 Januari de Afdelingsstaf en de F-Batterij naar Cheribon verhuisden werd dat allemaal een stuk beter. In de sector Tjiamis werd een weapon-carrier van de Verbinding onder geweer- en karabijnvuur genomen en bij Tjireungit overkwam dat een jeep van 1-11 R. I. De bevolking onder Tjiawi waarschuwde bijtijds, toen een kleine bende bezig was met de vernieling van een brug, maar op de 23ste werden de elftallen beschoten, die op de aloon-aloon van het plaatsje tegen elkaar voetbalden. De scheidsrechter floot wegens ongeoorloofd aanvallen en begaf zich toen snel in dekking

Intussen arriveerde op 19 Januari te Palimanan de Ondersteuningscompagnie van 5-2 R. I. en een tirailleurcompagnie van 5-5 R. I. Kapitein Van Benthem werd vrijgemaakt uit zijn eigen bataljon 1-4 R. I. en kreeg opdracht van de Brigadecommandant om deze compagnieën samen te voegen met de achterblijvers van 2-13 R. I., en daaruit een nieuw bataljon op te bouwen, dat de naam kreeg 5-13 R. I. Ofschoon er aan goede wil bij deze nieuwe formatie geen gebrek was, is ze eigenlijk nooit uit de grondverf gekomen. Want op 18 Maart, toen er met prijzenswaardige ijver een bataljonsstaf, een stafcompagnie (onder de 2e Lt. Meuwssen van de Verb.-Afdeling) en drie tirailleurcompagnieën waren gevormd, en toen het bataljon na het vertrek van 2-13 R. I. (op 14 Februari) al ruim een maand zelfstandig opereerde, kwam de aankondiging, dat het bataljon zou worden opgeheven. Waarmee maar weer is aangetoond, dat niets in het leger zo blijvend is als de onbestendigheid der dingen. In de Korpsgeschiedenis van het 6e Eskadron Pantserwagens wordt een tipje opgelicht van de sluier, waarachter middelerwijl een andere strijd om het gezag werd gevoerd. De TNI, het officiële leger van de Republiek, had te kampen met de voortdurende rebellie van Mohammedaanse en radicale strijdgroepen, die op hun beurt met elkaar weer slaags raakten. En indien dus de T. N. I. zich zou schikken in de bereikte overeenkomst, dan was daarmee nog helemaal niet gezegd, dat de Lasjkar Ra'jat, de Hizbullah en de Sabillillah dit voorbeeld zouden volgen.

Op 27 Januari kwam in Tjiawi de kolonel der TNI Hidayat aan, met een kleine staf, om in Tasikmalaja met de Nederlandse commandanten de kwestie der evacuatie te bespreken. Op 31 Januari werd de kapitein Nix van Vechtwagen I belast met de inrichting en de leiding van een evacuatiecentrum te Koeningan. Vrijwel alle onderdelen kregen met deze evacuatie te maken. Op vele plaatsen meldden zich kleine en grotere

groepen TNI-personeel en het behoeft geen betoog, dat er vreemde en soms lang niet onvermakelijke complicaties verbonden waren aan dit vreedzaam weerzien tussen beproefde tegenstanders. Onder de republikeinen waren studenten, die met meer geestdrift dan uithoudingsvermogen de wapenen hadden opgevat, en die nu dodelijk vermoeid en bevend van de malaria stonden te aarzelen, wat ze verder zouden gaan doen. Het verhaal van de Nederlandse militair, die een verbroederingsspoging deed met een "Highway", maar inplaats daarvan een Amerikaanse cigaret uit het Kerstpakket van de Niwin aangeboden kreeg, is bijna legendarisch geworden. "Oké, wij leven mee met de jongens overzee!" De evacuatie zelf verliep in twee Phasen, de eerste keer van 8-10 Februari en daarna van 13-18 Februari. Beide keren stelde 36 HpVA een officier van gezondheid en enig geneeskundig personeel beschikbaar. Vóór het echter tot evacueren kwam, leidde het doortrekken van de TNI in Cheribon nog tot enkele lichte orderverstoringen, zodat het personeel van Vechtwagen I, in samenwerking met het Korps Speciale Troepen, de randkampongs van de stad aan een nader onderzoek onderwierp. Het 8e Eskadron Pantserwagens, dat inmiddels was verhuisd van Koeningan naar Sindanglaet, ving nog een vijftal vrouwen van ALRI-officieren op, die haar mannen te voet wensten te volgen, en daarmee was deze episode ten einde.

In algemene zin nam de veiligheid na de evacuatie zeer beslist toe, al bleven er dan hier en daar nog verzetskernen over. Maar daartegen kon nu ook met meer beslistheid worden opgetreden. En dat had 2-8 RVA zich al geruime tijd voorgenoemen, na al de onaangename ervaringen, die de afdeling had opgedaan met Waled-desa en Ambit. De Chef Staf "W", Brigade stelde de TNI-commandant, overste Abimanjoe, in Cheribon de vraag, of ten Zuiden van Waled nog republikeinse troepen zaten, en na het ontkennende antwoord mocht 2-8 RVA dan eindelijk zijn gang gaan: tot aan Tjikeusik. Welnu, het feest begon op de 13e Februari, maar de ontuchtering was al vóór het middaguur volledig. Er bleken veel meer Hizbullah's te zitten, dan men gedacht had, en die begonnen de frontaal aanvallende groep danig in het nauw te brengen, zodat het grote verband een beetje zoek raakte en er viel zelfs een dode te betreuren. Tot overmaat van ramp waren er geen betrouwbare kardoezen genoeg en slechts door het ingrijpen van 1-4 R.I. kon de actie tegen één uur 'smiddags zonder verdere kleerscheuren worden beëindigd. Soms, zou men willen denken, is het prettiger om manhafte voornemens te blijven koesteren dan om de uitvoering ervan te riskeren. Toen 1-4 R.I. en 3-12 RVA een paar dagen later nog eens tegen hetzelfde gebied optrokken, was alles grotendeels verlaten en stil

Indeling van een ziekenauto en geneeskundig personeel bij

"Door de manshoge maïs-aanplant, onder de trillende lucht komen de pelotons opzetten". Actie bij Belik.

de convooien Cheribon-Tjiamis werd langzamerhand overbodig. En wederom waren het de meisjes van het Nederlandse Rode Kruis, afdeling Indonesië, die het grootse werk begonnen van spuiten en schurften, van uren achtereen hobbelen over slechte wegen en dan nog je geduld bewaren bij kleinzerige mannen en larmoyante vrouwen. Maar ook de hospikken op buitenposten begrepen, dat hun uur geslagen had, en de poliklinieken gaven handen vol werk, zoals bij 6 EPaw in Sindanglaoet, waar het Rode Kruis een handje hielp, en waar in één week 1678 patiënten werden behandeld.

Het tweejarig bestaan van de Brigade, dat op 14, 15 en 16 Februari werd gevierd, met plechtige kerkdiensten, kransleggingen, recepties, sportwedstrijden en cabaret van 1-4 R. I., viel in de aanvang van een periode van hernieuwde welvaart en toenemende rust. Generaal majoor Dürst Britt kwam zijn gelukwensen persoonlijk in Cheribon aanbieden en meteen sprak hij zijn waardering uit voor het vele goede werk, dat deze Brigade min of meer in het verborgene voor de "C" Divisie had gedaan. Een paard heeft soms stille gebreken, een stad heeft stille armen en stille agenten, een grote firma kent stille vennoten. Midden-Java heeft anderhalf jaar lang een stille Brigade gekend. Wie dat een reputatie op zichzelf zou achten, slaat de plank misschien niet eens zo ver mis

Eind Februari ging de bevolking rondom Sindanglaoet alle tekenen van dankbaarheid vertonen, die een huzarenziel tot op de bodem kunnen roeren. Buigende en lachende deputaties kwamen zeggen, dat ze zo blij waren met de mannen van Boreel en als die zich nu eens een avondje dol wilden amuseren, dan zou het haar, de delegatie, een grote eer zijn om de krijgshelden op een wajang-voorstelling te vergasten. Bij 2-8 RVA liet het leven zich ook van een meer rooskleurige kant zien. Het Rode Kruis meldde, dat de dagelijkse poliklinieken snel in achting en aanzien rezen bij de bevolking. Hier en daar werd aangifte gedaan van wapenbezit, het telefoonnet breidde zich allengs uit en de verlichting werd voortdurend beter. Er werd weer hoopvol gemompeld over demobilisatie, ofschoon de commandanten de vreugde daarover niet schenen te delen. Maar wie maalt daarom, als luchthartig oorlogsvrijwilliger, zolang de verbandacte niet ter sprake komt? Begin Maart kreeg Vechtswagen I aanvulling van nieuw jong personeel en hoe verblijdend dat op zichzelf ook was, de stramheid van lijf en leden der oudere garde kwam daardoor met temeer nadruk aan het licht. Ook de LTD 73 onderging een verjongingskuur.

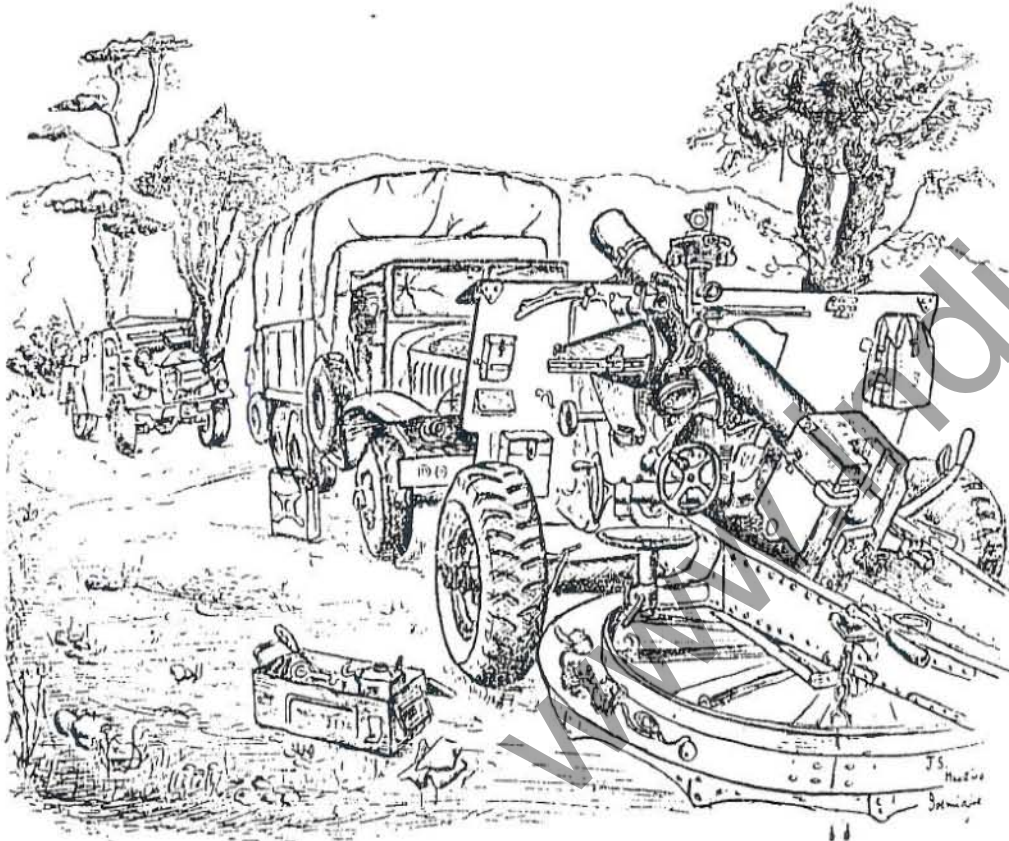
De lezer heeft zich intussen reeds meermalen kunnen overtuigen van de geslotenheid, die ons kenmerkte, wanneer het er om ging melding te maken van mutaties en dislocatiewijzigingen. Als wij ons zelve niet telkens op het laatste ogenblik hadden bedwongen, voorwaar, deze mooie witte pagina's waren

overdekt geworden met handige staten, overzichtelijke tabellen, invulformulieren en modellen zestien. Warempel, het spijt ons nog van de kleine driehonderd kaartcoördinaten, die we, om der leesbaarheidswil en kortsheidshalve hebben moeten schrappen. Het is goed, dat ge wel beseft, dierbare lezer, dat wij geenszins altijd hebben geschreven en gecopieerd datgene, waar ons hart naar uitging. Maar zo is het leven en wat we nog wel wilden vermelden, dat is de wijziging in de persoon van de Chef Staf. Op 29 Maart, zo staat er in de Brigadeorders, nam de majoor der infanterie KL J. J. W. Berkhoudt die functie voorlopig over van luit. kol. D. J. van Weel en op 14 Mei d. a. v. werd de overdracht officieel. Ruim een maand tevoren had de luit. kol. J. N. Paro zijn Brigade-Artillerie commando verwisseld voor de eervolste post van BAKM. Aldus toegerust gingen we de laatste periode te Cheribon in, en om nu niet de valse schijn te wekken, als zou die louter en alleen gevuld zijn geweest met lichtzinnig feestvertoon en onverantwoordelijke toespraken, moet ons een korte samenvatting uit de pen van de grote zuiveringsoperaties, die in het Zuidelijk deel van het Brigadevak plaats grepen. De Brigade speelde nl. simultaan aan de borden van oorlog en feest, en daar steekt, voor wie het leven kent, niets verontrustends in. Allicht beter, zou men zeggen, dan de verveling, die immers den duivel het oorkussen biedt. In de maanden Maart en April werden de sectoren Tjiamis en Tasikmalaja geteisterd door een opleving van de terreur. Zelfs begon het zodanige vormen aan te nemen, dat hulp van buiten noodzakelijk bleek. Met steun van het gehele Korps Speciale Troepen, een compagnie 1-4 R. I. en enige pelotons van de 3e Inf. Brigadegroep voerde 1-11 R. I. tenslotte van 13 tot 18 April een grote zuiveringsactie ten Noorden van de rijweg Tjiamis-Tasikmalaja. Achtereenvolgens werden de Zuidelijke en Westelijke uitlopers van de Goenoeng Sawal gezuiverd, waarbij de tegenstander aanzienlijke verliezen leed. Aangezien het betrokken gebied op 21 April werd overgedragen aan het derde Bataljon Stoottroepen, kwam de operatie niet helemaal tot haar recht, en een algehele liquidatie van de aldaar agerende vijand werd niet bereikt. Verder maken we nog melding van een goed bewapende bende, die in die laatste dagen ten Westen en Zuid-Westen van Cheribon opereerde, en die bijna het demobiliseren de 1-4 R. I. nog in moeilijkheden bracht.

Want daarmee raken we aan de kern van de feestvreugde: twee bataljons hadden hun loop volbracht, nl. 1-11 R. I. en 1-4 R. I. Als eerste demobilisanten, na de Zeeuwen en 1 R. S., keerden ze naar het vaderland terug. Elders zou de "W" Brigade uit andere onderdelen opnieuw worden samengesteld en de burgerij van Cheribon maakte er een groot feest van. Het was eigenlijk al begonnen met de officiële opening van de 100 meter lange brug over de kali Losari bij Loerahgoeng-Landauh. Voor dit gewrocht van de 16e Cie Legergenietroepen uitte de

Nieuwe Cheribonsē Courant toenmaals haar bewondering in een twee-koloms cursief: "Prachtprestatie!" Maar er was veel meer. Bijna twee maanden later, op Zaterdag 12 Juni, vulde het Strijdkrachtenprogramma in Nederland, via Hilversum II, de huiskamers met een klankbeeld, dat al die gebeurtenissen samenvatte:

"Cheribon, een klein wit havenstadje op Midden-Java dat ligt te puffen in de verpoeterende hitte van de Noordelijke kustvlakte. Het handjevol Europeanen daar kent elkander van haver tot gort. De waterleiding functioneert er maar van tijd tot tijd en boven de wegen hangt voortdurend een gele stofwolk, want het verkeer tussen de stad en het binnenland neemt met de dag toe, al is het transport meestal nog zeer kostbaar. De pasarprijzen dalen overal en de afkomende oogst beïnvloedt de prijs van de rijst gunstig. De samenwerkende handelsverenigingen herleven en ook de coöperaties voor de binnenvisserij beginnen weer vis te kweken, veilingen te houden en te voorzien in de behoeften van hun leden.

Artilleristisch stilleven bij 2-12 R. V. A.

Het kleine Cheribon, en de residentie er omheen, leeft weer op. De ban van lusteloosheid, die was geslagen door onzekerheid en vrees, is verbroken door de "W" Brigade. Eerst, toen zij bij haar opmars naar Semarang door dit gebied trok, en later, toen zij in November van het vorig jaar hier haar intrek nam.

De komst van de "W" Brigade betekende bevrijding van angst en ongewisheid. In een half jaar tijds verbeterde de economische toestand zienderogen, het bestuursapparaat herstelde zich en de burgersociëteit de "Nieuwe Phoenix" opende haar poorten naar de wijde blauwe Javazee. De zweminrichting kwam weer in bedrijf, de tweede bioscoop ging draaien en momenteel zendt radio Cheribon zijn programma's uit tot in verre omtrek. Het leven krijgt ook hier weer de kleur en fleur, die het waard maken om geleefd te worden.

Tweede Actie: hoogspanning rondom de radio wagen in het Gerechtsstafkwartier "W" Brigade te Purwaradja-Klompok.

Maar juist op dit ogenblik trekt de "W" Brigade heen. Twee Bataljons, 1-4 R. I., voornamelijk uit Den Haag en omstreken, en 1-11 R. I., voornamelijk uit Salland, keren terug naar het vaderland, en de overige onderdelen van de Brigade gaan samen met verse aanvulling ergens anders hun bestemming volgen. De burgerij heeft niet willen volstaan met een zwijgende handdruk of een dankbare blik. Er is feest gevierd, een hele week lang.

Het begon met een wedloop door de stad. Korporaal W. de Jong van het 6e Eskadron Pantserwagens, uit Amsterdam, werd onder luid applaus eerste, net als de volgende morgen

Ik zou u in gedachten willen meevoeren naar de pasar-malam, zoals hier in Indië een kermis genoemd wordt, die, in verband met de temperatuur, alleen 's avonds geopend is. Stelt u zich voor het grazige stadsplein, de aloon-aloon, helemaal omgeven door een schutting van bamboeriet. Alle tenten op het terrein zijn opgetrokken van typisch Indische materialen, zoals atap en bilik. Iedere stand is rijk versierd met tientallen kleurige lampjes en de flonkerende omtrekken van Chinese restaurantjes steken vreemd af tegen het donkere blauwe tropenfirmament. Uit de Javaanse "schouwburg" stijgt het weemoedig gelui op van de gamelan. De trommen van de straatartisten dreunen en het vergroende koper van een plaatselijke fanfare schettert. Sergeant Parlevliet uit Leiden heeft met zijn kameraden van de 7e Compagnie A. A. T. een echte carroussel geopend. Op onvermoeibare bergpaardjes kunt ge er voor een minuut of vijf in het rond rijden en dat nog wel met vrije teugel!

De Stafmuziek van de "7 December" Divisie blaast bij het licht van dertig toortsen de taptoe voor de commandant van de "W" Brigade, kolonel Paulissen, en zijn gasten. De patih van Koenigan heeft gedurende deze feestelijkheden de gelegenheid gunstig geoordeeld om een vorm van muziek te propageren, die in de Soendaneze landen een zeer oude traditie heeft: de angkloeng. Generaal De Waal, de scheidende commandant van de "B" Divisie, — want ook dit afscheid valt in deze periode — luisterde in de klare sfeer van Linggardjati naar "There's a rainbow on the river". Het lied van de duizend bamboeklokjes.

Er is feest gevierd in Cheribon. Maar bij alle pret en alle opgewondenheid vergaten onze militairen toch niet, dat ze hier iets kostbaars achterlieten. In de eerste plaats natuurlijk de doden. De burgerij van Cheribon heeft uit erkentelijkheid aangeboden om hun graven te adopteren en kolonel Paulissen heeft dat dankbaar aanvaard. De begraafplaats van Cheribon lag in het felle licht van een Indische ochtend, toen daar op plechtige wijze kransen werden gelegd. Het blauwe silhouet van de berg Tjiremai rustte in het verschiët. Aalmoezenier Van der Meulen vroeg: "Is dit eigenlijk wel een afscheid? In zekere zin, ja. Maar geheel en al afscheid nemen van wat voorbij is, dat kunnen we toch niet. De gebruindheid van onze huid verdwijnt, maar iets anders staat gebrand in ons wezen, als een deel van onze levensweg. Onze voetstappen in deze bodem zullen langzamerhand worden uitgewist, maar onze daden blijven opgetekend in de geschiedenis van dit land."

En de Brigadeveldprediker, ds. Van der Windt zei het aldus: "Zonder ons nu over te geven aan heldenverering, kunnen wij het hier uitspreken, dat deze lange gravenrij, die loopt van Malakka en Batavia over Bandoeng en Tjiandjoer hier naar Cheribon, samengevat mag worden als een groot monument van plichtsbetrachting. Wij mogen er dankbaar voor zijn, dat ons land en ons volk na zo'n langdurige periode van afbraak en uitmergeling bereid en in staat is gebleken om zijn verplichtingen na te komen."

Dat was ook de conclusie van kolonel Paulissen, toen hij op het provinciale stationnetje van Cheribon afscheid nam van het Bataljon 1-11 R. I., dat per trein naar Batavia ging om zich daar in te schepen. "Aan de ene kant spijt het mij jullie te zien vertrekken, maar anderzijds stemt het tot vreugde, dat jullie nu terugkeert naar je familie en kennissen, die reikhalzend naar je staan uit te kijken en die je met open armen zullen ontvangen. Jongens, ik hoop, dat ik straks nog eens een blik van verstandhouding krijg, als we elkaar in Holland op straat tegenkomen en je ziet die "W" op mijn arm. Het ga je allemaal goed en goede reis."

Driemaal donderde een fors hoera voor de "W" Brigade tegen de schamele stationsoverkapping en toen klonk een laatste commando, het schoonste bevel uit een soldatencarrière. De Bataljonscommandant, majoor Schill, mocht het geven:

"Bataljon, geeft acht: ingerukt, mars!"

Een kermis in het geroosterde stof van een blakend stadje op Java, een paar treffende woorden in de zidderende lucht boven een zonnig kerkhof, glimmende rails, die met een dromerige zwier verdwijnen in het gouden 'groen van een klapper-tuin.

Dat waren zo de beelden, die nog een beetje na-schemerden in het brein van de tanige kerels, die daar in de Rotterdamse Lloydhaven op 7 Juni van de "Waterman" stapten. De korps-geschiedenis van 1-11 R. I. beschrijft van dag tot dag in cijfers de thuisreis: Westerlengte, Oosterbreedte, aantal afgelegde mijlen (het waren er in totaal 8728) en de manipulaties met de klok. En dan op 12 Juli: 152 man gedemobiliseerd in Huis ter Heide, 13 Juli: 150 man idem, 14 Juli: 139 man idem en 15 Juli: 98 man idem De Hagenaars zullen er ook nog wel eens aan gedacht hebben, toen burgemeester Visser zijn welkom een beetje langdradig maakte. En evenzeer deinde dit alles na in de memorie van de blijvers, die een verjongde "W"-Brigade introduceerden in het Pekalonganse. Maar dat is een ander verhaal en dat planten we dus, met de zorgvuldigheid, die ons eigen is, in een nieuw hoofdstuk.

Historie voor de tapkast — "De pluribus unum" — Vluchtige schets van land en volk — Gouvernementsharem te Tjomal — Dagje op de poli.

Het is wellicht een beetje te stout beweerd, wanneer men zegt, dat aan een bar doorgaans meer brokken worden gemaakt, dan verenigd. Maar in ieder geval stond er in die dagen te Pekalongan zo'n deugdelijk meubel in de officiersmess, gedoken in de schaduw van een atapluifel, die meer schilderachtig dan hygiënisch was, en overdekt door de uitgebeten, cirkelvormige herinneringen aan een fuivend voorgeslacht. En staande voor deze bar overhandigde kolonel Paulissen op Zaterdag 8 Mei 1949 de Brigadestandaard aan zijn opvolger, de kolonel der Artillerie H. A. Luitwieler.

"Ik heb niet gedurende zeer lange tijd het commando over de "W"Brigade gevoerd", aldus de woorden van kolonel Paulissen, "maar ik kan U verzekeren, dat het de mooiste periode uit mijn loopbaan is geworden. En dat niet in de eerste plaats wegens het werk, dat we juist in dit tijdvak mochten verrichten, maar door de mensen, met wie ik heb mogen samenwerken. De oorlogsvrijwilligers gaan momenteel heen en de nieuwe onderdelen komen. Het zijn slechts de brokstukken van een Brigade, die ik u kan overdragen. Uw taak zal het zijn, om er opnieuw een geheel van te maken".

Wij zullen zien, wat die brokstukken waren. Van de nieuwe infanterie-bataljons kennen we 3-11 R. I. nog uit de tijd van de eerste politionele actie, en verder deden 4-6 R. I. en 5-6 R. I. hun intrede. Tot aan hun vertrek naar Semarang vertoefden de mannen van 2-4 R. I. nog een dag of wat onder de vleugelen van de Brigade, waarmee ze van Malakka naar Java waren gekomen, en ook later bleven sommige Kennemers, tesamen met de residu's van 1-11 R. I. en 1-4 R. I., gedurende korte of langere tijd bij de "W"Brigade. Op twee pelotons na was de 16e Compagnie Legergenietroepen tegenwoordig en verder ontmoetten we in het 6e Eskadron Pantserwagens, 3-12 RVA en 7 AAT goede bekenden. Een peloton van het 2e Eskadron Pantserwagens, de LTD 82, een detachement van 36 HpVA, de Tandheelkundige afdelingen B 5 en B 7, het Verzorgingspeloton 6, een Sectie DMP en als waardige hekkensluiter de Verbindingsafdeling 31 maakten het team vol. Buitendien waren in het nieuwe rayon nog enkele onderdelen aanwezig, die we niet afzonderlijk zullen noemen, voor en aler ze in de loop der historie uit eigen beweging ten tonele verschijnen. Een uitzon-

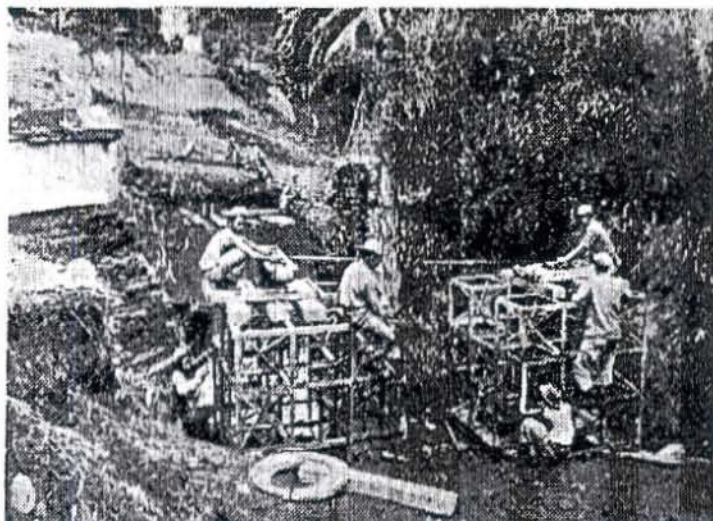
dering maakt alvast de 7e HpVA, die op 19 Mei minus één peloton van Semarang naar Pekalongan kwam.

Op 8 Mei werd derhalve — onder gelijktijdige opheffing van de Commando's Tegal en Pekalongan en verplaatsing van de "W"Brigade naar deze rayons — het Troepencommando "W"-Brigade gevormd, omvattende de regentschappen Pekalongan, Pemalang, Tegal en Brebes. Militaire incidenten van enig belang deden zich gedurende de eerste maand niet voor. Men kreeg volop gelegenheid om zich thuis te gaan gevoelen in de streek, waar men geplaatst was, speciaal in de vier grotere kustplaatsen, waarvan Pekalongan de belangrijkste werd. De bevolking van de Noordkust onderscheidt zich in menig opzicht van de rest. Tot de consequenties van de arbeids-conscriptie, door Daendels ingevoerd ten behoeve van de aanleg van zijn Grote Postweg, behoorde een officieus remplaçanten-stelsel, waardoor allerlei gegoede Javanen zwervende en behoeftige lieden aantrokken om hen tegen betaling in hun plaats te laten werken. Zodoende was een onrustig element toegevoegd aan een bevolking, die doch reeds een sterk Hadramietische inslag vertoonde. Tijdens het republikeinse bewind vormden de regentschappen Tegal, Pekalongan en Pemalang geruime tijd een radicaal soort staat-in-de-staat, bekend onder de naam "Tiga-daerah". En de linkse arbeiders-organisatie Sobsi bleef er ook na de politionele actie een vinger in de pap houden.

Pekalongan bleek een bekoorlijk stadje te zijn geworden met een spiegelende kali, waar schilderachtige Chinese achterhuizen langs de oever stonden. Bochtige straatjes, waar zoet smakende oleanders over witte hofmuurtjes bloesemden, en een Heerenstraat, die wel een beuken-allee mocht heten. De pasar was er bezwangerd van de kwalijke geuren, die gemeengoed schijnen van alle Indische markten, maar men kon er gezellig rondrentelen. Twee dicht-bezette winkelstraten stonden er haaks op elkaar, met de "grote bazar" van Sophie Liem in de ene, en de bescheiden lunchroom "Puritas", mitsgaders twee eet-Chinezen in de andere. Eén en later twee bioscopen zorgden er voor het vertier, een modern Katholiek kerkje lag blank weggedoken achter de hoge brug voor de oude gevangenis (een voormalig Compagniesfort) en aan de andere kant van de kali, tussen twee tennisbanen in en naast de sociëteit, stond de Protestante kerk. De blekoks streken 's avonds luidruchtig neer in de waringin voor de politiekazerne en er zullen maar weinig vreugden zijn, die de tevredenheid evenaren, waarmee men 's avond langs het strand aan de voet van de slanke palmen naar het lichten van de wijde Java-zee kon kijken

Het was kalm in de gehele residentie en er moest alleen een stille strijd geleverd worden tegen het rampok-kwaad, tegen de illegale plebiscietactie, die door Mr. Ali Budiardjo uit Batavia geleid werd, tegen de spionage en de infiltratie van wat men destijds zo kernachtig en zo gaarne omschreef als "subversieve elementen". Vreedzame concentraties vroegen de aandacht. De waarde lezer vergezelle ons op een tochtje naar een merkwaar-

dig kampement. Ergens, halverwege tussen Pekalongan en Pemalang, wordt de rusteloze opeenvolging van rijpende akkers en bronsgroene tuinen onderbroken door het plaatsje Tjomal. Talloos zijn de plaatsjes in Midden-Java, die krachtens hun voorkomen op de stafkaarten alleen reeds grotere verwachtingen wekken dan het sobere flesje koud bier, dat ze den dorstigen reiziger uit particuliere voorraad vermogen te bieden. Tjomal is net zo'n plaatsje. Er is een spoorwegovergang, waarvan de afsluitbomen naar oude trant opengaan, d. w. z. naar buiten. De kippen langs de landelijke hoofdstraat komen er nog een keer of wat per dag in kakelend dispuut met de enkele auto, die hier langs moet, omdat de grote brug nog steeds kapot is. De duiven evenwel zijn er alleen maar vet en gemakzuchtig.

Tweede Actie: de stapelingen voor de brug bij Goendiwang (DJOHO) naderen hun voltooiing.

Maar een andere wereld gaat voor u open, wanneer ge het plaatsje in Westelijke richting verlaat en een paar kilometer verder trekt aan gene zijde van de kali. Een keurig villapark ligt daar in lieflijk contrast met de verlaten omgeving, waar geen levend wezen de buit van zwellende halmen waagt te betwisten aan een oppermachtige zon. Pas van zeer geringe afstand wordt het u duidelijk, dat het bevallige slingergroen van de rambatan slechts de muren dekt van desolate bouwvallen. Het zijn de verwoeste employé's-woningen, die ge ziet, en ze behoren tot de evenzeer geruïneerde suikerfabriek, wier grijze schoorsteen even verderop nog als toonbeeld van zinloos effort omhoog steekt. Een zwart camouflagenet hangt er omheen als de opgeslagen voile van een excentriek dameshoedje.

En achter dit complex van troosteloze verwoesting ligt een tweede woningpark. Ditmaal nagenoeg intact, dank zij de trouw

van de ondernemingspolitie, die in de woeligste dagen alles heeft gedaan om de ergste rampen te verhoeden. Deze verzameling eenvoudige woningen is tot nieuw leven gebracht door de aankomst van een hoeveelheid K. N. I. L. gezinnen uit Palembang en van de Riouw-archipel. Grote gebeurtenissen werpen hun schaduw vooruit en de aanstaande heroprichting van het vermaarde Infanterie I, in het nieuwe vak van de "W" Brigade, bracht zo'n zeventig echtgenoten van "jongens van Jan" te samen in dit provisorische kamp "Nieuw Tjomal".

Twee "bazen", twee K. N. I. L. sergeanten, nemen de honneurs waar. De ene, Pangkai, komt van Menado en de andere is sergeant L. G. M. Haesakkers uit Schiedam.

"De grootste moeilijkheden", vertelt Haesakkers, "hebben we voorlopig met de waterleiding en de w. c. Maar u moet rekenen, we zijn ook nog maar een paar dagen aan het werk. En nou hebben we hier wel een groot waterreservoir, dat vroeger de bevoeiing regelde, maar daar kunnen straks alleen de mannen in baden. De vrouwen met al die kinderen willen nu eenmaal graag wat water bij huis hebben. Over het algemeen zijn de echtgenoten hier al in de buurt. Maar d'r lopen nog zo'n stuk of twaalf rondo's om, zo noemen we hier de getrouwde vrouwen, die d'r man nog ergens anders zit. Affijn, de electriciens zijn aangekomen en als ieder huis alvast één lichtpunt heeft en we hebben de straatverlichting georganiseerd, dan is het tjoekoop, dan is het welletjes. Tegen die tijd gaan we ook namen geven aan de straten. Ik heb nog een paar dagen de waterwagen uit Tegal hier gehad. Dat was 't enige, waar ik niet voor heb hoeven te tekenen. Maar na een paar dagen gingt-ie weer weg. De chauffeur zegt: hij is botjor, hij is lek. Maar u moet denken, we oeroesen het wel, we spelen het wel klaar. En je bent er de papa bij van 'het hele kamp, hoor! Soms komt er midden in de nacht zo'n njonja bij me aankloppen en dan zegt ze: "Mijn kind huilt zo!" Dan kan ik natuurlijk wel gaan zeggen: "Mens, wat interesseert mij dat, la'me asjeblijft pitten". Maar dan zeggen zij weer: "Kijk eens, die Belanda is nog te beroerd om van zijn tampatje, van zijn veldbed te komme" en dan schiet ik maar weer in me pakean, oftewel in me kleren en ik stap naar die hummel toe, pak zijn knuistje en zeg zoiets als "Tidoerlah nje-njak". "Ga maar rustig slapen" en dan is-ie weer gebakken".

Ge dwaalt wat over het terrein. Ambonnesse moeders zitten met hun spruiten, waar ook haar zusters van Java, Menado en China het liefst zitten: op de drempel vóór het huis. Menige woning zou een kwastje verf niet misstaan en de mandiputten zijn nog niet zoals het hoort. Maar "baas" Pangkai en "baas" Haesakkers zijn vol goede moed. De laatste heeft er juist zijn recuperatieverlof in Holland opzitten. Hij vond vier maanden vacantie, na veertien jaren afwezigheid toch rijkelijk kort, om al zijn familie eens goed op te zoeken. En het was ook een beetje bitter om als vergeten K. N. I. L.-man voorbij te lopen onder de vlaggen, uitgestoken ter ere van de teruggekeerde O. V. W.'s. Alleen zijn oude makkers van de voetbalvereniging S. V. V.

schreven een welkomsartikeltje in hun cluborgaan. Haesakkers heeft een week lopen fluiten van plezier, toen-ie hoorde, dat ze eerste klasser zijn geworden.

Om de samenwerking met het Binnenlands-Bestuur gemakkelijker te maken, werden medio Juni de grenzen der bataljonsvakken gelijk getrokken met die van de vier regentschappen en de grenzen der compagniesvakken in overeenstemming gebracht met die van een of meer districten. Als gevolg daarvan kregen 6 E Paw en 3-12 R. V. A. een eigen vak toegewezen. De taak van de militairen ging ook een beetje lijken op de taak van de bestuursambtenaren en speciaal het jonge 5-6 R.I. kreeg de moeilijke opgave om zich een waardig opvolger te betonen van de oorlogsvrijwilligers, die hier bij de bevolking de bijnaam "Tentara Prijaji" hadden verworven (prijaji = bestuursambtenaar). Een krachtige steun, waarvan het belang waarschijnlijk altijd min of meer is onderschat, ontving de troep daarbij van de Mobiele Teams van het Nederlandse Rode Kruis, Afdeling Indonesië. In October 1947 keerde de vroegere residentie-arts van Pekalongan Dr. Samidjo, terug naar zijn oude standplaats om de strijd aan te binden met het sterk gestegen ziektecijfer. Van iets als een Dienst Volksgezondheid was geen sprake, de bestrijding van besmettelijke ziekten geleek nergens naar. Hij had de beschikking over welgeteld drie pincetten en slechts één vrouwelijke mantri stond hem terzijde. In deze moeilijke omstandigheden werd hem met forse hand hulp geboden door het 18de Mobiele Team van het Nederlandse Rode Kruis.

De toenmalige leider van het Team, Dr. A. J. van der Wiel, bood alle steun aan de residentiearts om tenminste de stad zelve weer tot een zeker gezondheidspeil op te voeren. Medio Januari was de D. V. G. in zoverre herrezen, dat het ziekenhuis en de polikliniek ter plaatse konden worden overgenomen. Het aantal ziekenoppassers was op het moment van ons verhaal gestegen tot dertig en verder waren er zeven gediplomeerde mantri's werkzaam. Enkele poliklinieken buiten de stad (Batang, Kedoengwoeni) waren bovendien reeds overgenomen.

De veldtocht tegen pijn en ellende bestaat uit een "veroveren" en een "consolideren". Het Rode Kruis brengt voortdurend nieuwe gebieden onder zijn hoede en de D. V. G. geeft in het achterland definitieve vorm aan de voorlopige resultaten. We keren in gedachten terug naar begin Juni 1948.

Het is een uitermate sympathiek avontuur om een team als het 18de, waarbij een kleine groep Nederlandse meisjes, tegenwoordig onder leiding van Dr. D. Bloemers, baanbrekend werk verricht, te vergezellen, laten wij zeggen naar een sinds kort geopende polikliniek in Tersono.

's Morgens vroeg, als de vakerige zon nog maar wat nevelig licht werpt door het vochtige groen van bomen en struiken, dan schokt de open truck van het Rode Kruis langs de desolate weg naar Batang. In een paar ruwe kisten op de bodem staan de medische benodigdheden voor deze dag en het kaartsysteem

van de administrateur. Zo nu en dan kijkt een verpleegster, of de flesjes nog leven. Maar het zijn niet slechts leden van het Team, die, dikwijls nog gehuld in warme jumpers, tegen cabine en zijschotten leunen. De bevolking heeft weinig vervoer, het Rode Kruis komt met groter regelmaat dan de Staatsspoorwegen en het getal lifters is derhalve nooit gering.

Wij bekennnen volgaarne, dat tot dusver alleen reeds de aanblik van het Rode Kruis embleem ons met eerbiedige schroom vervulde. Wij tastten in zo'n geval nagenoeg als vanzelf naar adjectieven van een zeer heroisch soortje en wij zouden deze jonge zusters van Florence Nightingale beslist geen enkele lofzang onthouden hebben, wanneer ons in Tersono de lust daartoe niet zo grondig was vergaan.

De moed tot hooggestemde ontboezemingen ontzinkt u volkomen, wanneer de kwalijke reuk van gapende tropenzweren uw neusgaten binnen drijft. Het bloedig oog van een trachoomlijder kijkt u wezenloos aan en ge begrijpt niet, hoe die chronische malariapatiënt naar hier heeft kunnen kruipen. Ge ervaart de hilariteit onder uw vrouwelijke tochtgenoten, wanneer ge u even bleekjes afwendt van deze bemonsterde ellende en een cigarret opsteekt, maar na een poosje zit ge er met de neus bij, wanneer een der verpleegsters een zwartachtige beenwond zuivert,

Tweede Actie: voor de tweede keer gaat 3-11 R.I. bij Djoho naar de overkant van de kali. Links achter: de Bailey brug, die zo duidelijk in de plaats van de vernielde brug gevold zal worden.

alsof ze de gekookte bieten bij moeders thuis schoon maakte. Onbewogen kijkt ge toe bij een leverinjectie, wanneer zuster nummer twee de punt van de naald in het vlees plant van een gelig jochie. Een ander mikt met kordate hand gele en witte pilletjes in de keel van argeloos lachende mannen, die anders zo slecht van innemen zijn. Ze draagt sinds enkele dagen d'r haar opgebonden, want je kunt nooit weten bij dit werk! Nummer vier ondervraagt de binnenkomende patiënten. Een welgedane moeder klaagt over pijn in de rug.

"Altijd?" vraagt de zuster, "of alleen 's morgens misschien of 's middags of 's avonds?"

Nou, eerlijk gezegd snapt moeke zulke vragen niet zo best. Een mantri wordt te hulp geroepen en hij begint een lang gesprek met haar. Inmiddels groeit de rij wachtenden. Eindelijk komt het antwoord: "Ja, inderdaad, ze heeft pijn in de rug!"

De temperatuur in de schemerige desawoning stijgt, naarmate de middag vordert. Er wordt minder gepraat en meer getranspireerd. Zojuist wat het misschien een zekere onpasselijkheid, die u van lyriek weerhield en thans zijt ge er te slaperig voor. Er moet gezwoegd worden in een benauwde atmosfeer. Eindelijk is de laatste man, de laatste vrouw en het laatste kind afgewerkt. De balans wordt opgemaakt: 370 patiënten geholpen. Het quintet kijkt er niet van op. Het lijkt of ze moe zijn. Met vingers, geel van antisepticum, knopen ze de hoofddoekjes om, want de wegen zijn erg stoffig op deze tijd. De truck begint te rijden, de kinderen juichen en de Rode Kruis meisjes wuiven. Even later, in het zonnige heuvelland, beginnen ze te zingen, niet mooi en niet zuiver, maar het klinkt wel een beetje boven 't geraas van de motor en het betekent, dat het er weer op zit

Een paar dagen later maakten we een vergadering mee van zo'n goede veertig desahoofden. Er werd spaarzaam gesproken, over de pasarprijzen, over fietsbanden en over het goede werk van de Genie. Wijze mannen met zorgelijke gezichten wilden zij zijn en zij wogen daarom hun woorden op een goudschaaltje. Toen was er de rondvraag en eensklaps verdween alle waardigheid. In een verward spreekkoor vroegen zij om een bijzondere gunst: dat er een polikliniek zou komen van het Rode Kruis, al was het maar één keer in de veertien dagen

Het tijdperk van orde en vrede scheen voorgoed te zijn aanbroken. Ook in de maand Juni deden zich geen gevechtaanrakingen van enige omvang voor. Alleen in het vak van 3-11 R. I. had enkele malen een auto- en treinbeschieting plaats.

Nochtans werd een verhoging nagestreefd van de gevechswaarde der eigen troepen, door het uitgeven van tactische aanwijzingen en door het houden van oefeningen in het doorzoeken van kampongcomplexen.

Een zoet begin is het halve werk — Twee jaar 3-11 R. I. — Patates frites in de bergen — Karavaan in de vlakte — De Rodeo van Parlevliet — Gepeins op Koninginnedag.

In 1948 waren er op Java geen grote suikeroogsten. Van de vooroorlogse anderhalf miljoen ton viel nog niet te dromen. Wat er vermalen werd, waren aanplantingen, die tijdens het Republikeinse bewind waren aangelegd. Dit areaal was niet zo bijster groot en daar kwam nog bij, dat het voor het grootste deel onbemest was gebleven. Een oogstverwachting van 50.000 ton voor het door Nederland gecontroleerde gebied werd door sommigen al optimistisch genoemd. Republikeinen schatten hun suikeroogst voor 1948 op 100.000 ton. Bij elkaar dus niet meer dan 10% van de vooroorlogse productie.

Viel alles mee, dan verwachtte men in 1949 een oogst van een kleine 300.000 ton, op te brengen door de circa 25 fabrieken in Oost Java en aan de Noordkust, die bezig waren op grote schaal rietaanplantingen in de grond te brengen. Het zou niet gemakkelijk zijn Java's vooroorlogse plaats op de wereldmarkt te herwinnen. De z.g. "vrije" suikermarkt was thans belangrijk ingekrompen en Cuba — Java's grote concurrent — had zijn suikerproductie zeer sterk opgevoerd.

De suikercultuur op Java was voornamelijk zwaar gehavend door afbraak of beschadiging van de zo kostbare fabriekinstallaties. Het aantal fabrieken, dat op door Nederland gecontroleerd en op Republikeins gebied lag, was ongeveer gelijk. Van de ruim 110 fabrieken op Java lagen er 60 binnen de demarcatielijn, maar van de 60 waren nu niet meer dan ongeveer 25 fabrieken tot malen in staat.

Een daarvan was de suikerfabriek te Sragi en het behoeft geen betoog, dat aldaar het traditionele Maalfest, dat op de daartoe meest gunstige dag werd gevierd, een bijzondere achtergrond had. Net als vroeger was er een slamatan in de fabriek, werden er volksfeesten gehouden en draaide er 's avonds een film in de open lucht. Maar toch had dit feest iets bijzonders, iets dat de vroegere feesten niet in die mate hadden. 's Morgens vroeg al dromden de mensen van het plaatsje samen rondom de hoge witte fabriekshallen om te kijken naar de vele gasten, die van heinde en ver kwamen aangereiden. De rijzige figuur van de administrateur, de heer A. P. C. Havelaar, boog zich gedurig neer in een vriendelijke begroeting. Het gezelschap breidde zich snel uit. En toen was het zover, dat de machinist van het fabriekstreintje een schrille uitnodiging aan alle gasten liet snorpen over het terrein, om plaats te nemen voor

de statige rit naar de suikertuin.

Voorafgegaan door een colonne bolderende karbouwenkarren ging het met kruissnelheid Modjopahit naar de plek langs de weg, waar het riet hoog opgeschoten was en waar de bevolking al wachtte op de aloude ceremonie van de "metik". De heer Havelaar haalde voor hen, die het nog niet wisten, en dat waren er velen, de legende op van Retno Doemilah en van Dewi Sri.

Het suikerriet is volgens de legende, een incarnatie van Tisno Wati en Dewi Sri, die hun nakomelingen slechts ten huwelijk willen afstaan, wanneer alle ceremoniën (sedekah) nauwgezet worden uitgevoerd, zoals het voor een prins en een prinses betaamt. Vandaar, dat de eerste rietstengels, die gesneden worden, als bruid en bruidegom met de meeste zorg worden behandeld, en dat daarbij zo goed mogelijk een huwelijksfeest wordt nagebootst. Een suikercampagne schijnt een wonderlijke mengeling van calculatie en legende, als de penghoeloe zijn monotone gebeden zegt. Maar er was ditmaal nog een ander bestanddeel. Er was de krachtige bezieling van een nieuw begin. En die deed zich gelden, toen het treintje onder luid geraas van fluiten en claxons was teruggekeerd en alle gasten hun rietstengels voor de crusher hadden geworpen.

Langzaam begonnen de geribde rollen te wentelen, over het riet en het bruidje van meel, en de periode van zeven jaar sedert het laatste Maalfeest, werd nog met ettelijke minuten verlengd, voordat het eerste sap in de goten vloeide. Zoiets is een groot moment in het harde leven van de suikermensen. De heer Havelaar dankte de militaire overheid, het civiel bestuur, het Rode Kruis en last not least zijn vertrouwde medewerkers en hun dames. Het was correct en onaanvechtbaar gezegd, maar uit al die woorden drong zich op het onuitsprekelijke, dat de assistent resident, de heer E. E. van der Kam, in zijn toespraak aanduidde als "een ontroerend feest". Namens de Commandant "W" Brigade wenste majoor J. J. W. Berkhoudt de administrateur geluk en liet hij de gedachten terug gaan naar begin Augustus 1947, toen bij de bezetting van Sragi vier man van 1-4 R. I. waren gevallen. "Het moge U gegeven zijn, dit grootse werk te voltooien, indachtig het devies dat H. M. de Koningin toekende aan de stad Rotterdam: "Sterker door Strijd", en ik hoop, dat U eens kunt terugzien op een loopbaan waarvan ge zult zeggen: "Mijn leven in "de suiker" was inderdaad waard om geleefd te worden".

Zo was het in het centrale gedeelte van het Brigadevak. Suikerfabrieken gingen malen, rubberondernemingen kwamen in bedrijf en op Boearan Blimbing verzuchtte jhr. van de Poll zelfs, dat hij verplicht was om de vellen rubber onder zijn bultzak te drogen, als er niet zeer spoedig een mogelijkheid werd gevonden tot vergroting van de droogcapaciteit Maar intussen werden het rampokkwaad, de vijandelijke infiltratie, spionage en propaganda naarstig bestreden en in dit verband moet vooral het gebied van 3-11 R. I. genoemd worden (Zuid

van Tegal en Brebes). Het werd daar zo onrustig, dat tussen 9 en 12 Juli de bezetting van dat vak werd versterkt door het overbrengen van 6 EPaw R. H. v. Boreel. Nochtans vond 3-11 R. I. gelegenheid om zijn tweejarig bestaan te herdenken. Op 1 Juli 1946 werd n.l. te Roermond geformeerd het "Bewakingsbataljon 3-11 R. I.", voornamelijk bestaande uit Limburgers en Oost-Brabanders. Onder het commando van majoor W. Euwe werd het Bataljon gedurende drie maanden opgeleid in Roermond en Grave (2 compagnieën). Kort voor de inschepping kwam er aanvulling van reserve-officieren uit Zeeburg, die tesamen met vele instructeurs het kader uitmaakten. En toen moest de grote sprong ondernomen worden.

Om precies te zijn, koos het bataljon zee op 15 October 1946 aan boord van de "Kota Baroe" en het arriveerde op 17 November ter rede van Makassar. Dit bataljon heeft weinig meegemaakt van de langdurige voorbereidingen, die de eerste O. V. W. Bataljons zo geducht maakten.

Iedere tropenervaring was deze Zuid-Nederlanders vreemd. Maar reeds na vier dagen moesten de mensen wachtjes kloppen. Vier-en-twintig uur op, vier-en-twintig uur af. Er zijn warempel wel onderdelen van de "7 December Divisie", die het gemakkelijker hebben gehad. Er moest convooi-dienst worden verricht naar Pare-Pare, naar Rantepao en Bonthain. Het voormalige conferentie-oord Malino ontving zijn bewaking van 3-11 R. I. En daarom werd er in die eerste dagen maar clement opgetreden tegen ontstelde schildwachten, die op vuurvliegjes schoten en tegen de baroe's, die integraal in de mandi-bak doken.

Maar er kwamen ook andere dagen. Rondom Sanga-Sanga (Borneo) ontstonden ongeregeldeheden en de Eerste Compagnie kreeg bevel zich derwaarts te begeven. Binnen veertien dagen vertrokken nog twee compagnieën, die respectievelijk Balikpapan en Tarakan als bestemming kregen aangewezen. Deze "Borneo-compagnieën" hebben over het algemeen uitstekend werk verricht, maar in het bijzonder de Tweede Compagnie van Tarakan mag zich beroepen op indrukwekkende patrouilles van tien, twaalf weken soms, deels te voet, deels varende in prauwen over brede rivieren en riskante stroomversnellingen. Het bataljon stond nu onder commando van luitenant-kolonel J. F. Bastiaanse.

In de periode Januari-Juli onderhielden de achtergeblevenen de patrouillegang in de omstreken van Pare-Pare en Soenggoeminassi, trots verveling en vermoënis. Later zou blijken, van hoeveel nut deze leertijd was voor de periode op Java.

Gedurende de politionele actie namelijk, in begin Augustus, werd de rest van het bataljon, aangevuld met drie KNIL-compagnieën, via Batavia en Cheribon naar het Tegalse en Brebes gedirigeerd.

Begin Juni 1948 werden de compagnieën van Borneo weer teruggetrokken en verzameld rond de eigen Bataljonscommandant. Er zijn heel wat zweetdruppeltjes aan ten koste gelegd

Tweede Actie: in het grotendeels verwoeste Bandjarnegara onderhoud een Verbindingsman het contact met de voorhoede van 3-11 R.I., die Wonosobo al heel dicht genaderd is.

enkele gevechtsaanraking plaats. En 5-6 R.I. maakte slechts gewag van enkele minder belangrijke militaire incidenten, waarvan één in de gedemilitariseerde zone. De lucht was, om het met een republikeins dagblad te zeggen, van vrede doordrenkt, een ieder kon gaan en staan, waar het hem beliefte, en zo kon het wel eens gebeuren, dat men belandde in Belik of daaromtrent. Ook het hoofd eens krijgsman wordt immers nog gemakkelijk op hol gebracht door het bekoorlijke beeld van een paradijsachtige berghelling, doezelend achter de blauwige sluier van een wijd verschiep. Wie bergen zag, in die dagen, prevelde "Belik" en proefde het aroma van "patates frites". Daar boven immers, aan de rand van de aloon-aloon, werd men pas goed gewaar, dat men bij deze Brigade verkeerde in het midden van de ware fijnproevers uit het goede Zuid-Nederland. Fijnproevers, die hun bestofte gasten onthaalden, in een etablissement onder een laag dak van atap, op een schotel goudbruine knapperigheid en een glas koude thee. Indien men het zelf voor het zeggen had, men stuurde iedere week zijn zacht-snorrende Hispano de hellingen van de Slamet op, afgaande op de zoete rook van frituurvet of misschien wel van klapperolie; wie zal het zeggen? Iedere week had men bedachtzaam willen kauwen op een portie van een gulden, en uit willen zien over de vriendelijke gemeenschap van gebronsde krijgers, die voetbalden, timmerden en baadden in de zon op de aloon-aloon. In Belik, daar flirtten

en een enkele keer hebben er ook wel eens erger dingen moeten gebeuren, maar nu was het dan toch zover, dat het bestuursapparaat zich nagenoeg hersteld had, de handel floreerde weer en ook hier stond het suikerriet niet meer doeleloos te wiegen op de wind en de oogst van de sawah kwam opnieuw ten goede aan degenen, die patjolden en zaaiden.

Niettegenstaande deze belangrijke resultaten gaven de beide andere bataljonsvakken een veel rustiger beeld. Gedurende de maand Augustus had in het vak van 4-6 R.I. geen

ze met de zon en toverden ze met de braadslee. In Belik daar werd men herinnerd aan alle "patates frites" zaken, die een rol kunnen spelen in een militaire loopbaan: Breda, waar men wellicht nog "gundrill" had beoefend in de Trip van Zoutlandkazerne, of Den Haag in de tijd, dat het Julianakamp nog toegankelijk was voor heren. — O, dacht men, als we nog ooit een plaatsje kunnen vinden op de achterplecht van een schip, dat zee kiest naar het kleine land aan de Noordzee, dan zullen we voor het laatst turen naar de stapels turkoois aan de einder, en een goede gedachte wijden aan Belik en zijn gebakken aardappelen!

Op 9 Augustus werden tezelfdertijd razzia's gehouden in Pekalongan, Tegal en Pemalang, waardoor de republikeinse aanhang in die steden, op zijn minst genomen, werd geïntimideerd. Deze en andere actie's vulden de arrestantenlokalen en van tijd tot tijd was het nodig om een contingent af te voeren naar Noesakambangan. We plaatsen de lezer nog eens terug naar Pekalongan waar zo'n karavaan vertrekt. Door de duisternis van de nacht trekt het beklemmende aroma van een snel drogende plensregen, wanneer iemand met gedempte stem komt waarschuwen, dat het tijd is. Veldbedden kraken en lusteloos opgeslagen klamboes onthullen de wrevel van lodderige gezichten. De natte moeson tikt de nadering van zijn heerschappij tergend traag af tegen de binnenkant van de regenpijp. Iemand begint zich met klaterende ijver te baden. Buiten, terzijde van het haveloos plantsoen, weerspiegelen zich twee booglampen in een late plas. Er huivert een rimpeling over het water. Dan doen de wielen van een jeep het spiegelbeeld teloor gaan.

Het lijkt ineens, alsof de kleine stad vervalt in een onrustige koortsdroom. Koplampen glijden langs muren en hekken. Weerbarstige figuren op ronkende motoren, met hoofden vol rancune onder de diepe helm, verbreken de stilte. Een fouragewagen met bliken thee laat alles ootmoedig aan zich voorbij rumoeren in een slaapdronken poging om niets te storten op de slechte weg. De plaats van samenkomst is voor het Huis van Bewaring. In het felle licht van de schijnwerpers daar, is geen plaats voor slaap en dommel. Nuchtere zaken als eten en drinken en bewaken, worden besproken, allerlei details die komen kijken bij het transporteren van een groep krijgsgevangenen naar hun voorlopige bestemming.

Onder de poort van de gevangenis lopen bewakers, M. P.'ers en onze eigen mensen dooreen. Verder naar achteren, waar het weer donkerder wordt, op de drempel naar het binnenplein, begint een zwijgende stoet gelaten gevangenen. Hun gezichten zijn wezenloos naar het licht geheven. Sommigen dragen flossige baardjes aan de kin en vette krulmanen in de nek. Er zijn er, die naar het uiterlijk in niets verschillen van havenwerkers of fruitverkopers, maar talloze anderen wensen klaarblijkelijk geacht te worden een uniform te dragen. Een komiek soort

strodop heeft onder hen gretige aftrek gevonden, maar het is zo komiek niet of onder de smalle rand kijken onzekerheid en nieuwsgierigheid rusteloos in het rond.

Op een desbetreffende aanwijzing nemen allen hun bagage op en langzaam schuifelend trekt de colonne tussen lange rijen bewakingspersoneel naar buiten. Ze verlaten het oord, waar ze verzameld zijn, uit verschillende perioden en verschillende sectoren. Aan het eind van de dag, die hier zo matineus begint, zal de trein hen in het gezicht gevoerd hebben van Noesakambangan, het Drijvende Eiland voor Java's Zuidkust, waar de koningsorchidee groeit en waar beter emplooi zal zijn voor dit legioen van vijfhonderd dan hier, in deze slapende stede aan de Noordkust, waar men zich nu in vage ongerustheid op de andere zijde wentelt.

De schare zet zich in beweging en volgt langzaam de route naar het stationnetje, waar brood en thee en rijst zullen

Tweede Actie: Dominee Colijn (inks) en Aalmoezenier Pieters (midden) van 3-11 R. I. nemen er in Bandjarnegara ook hun gemak van. De cariers behoren tot de Ondersteuningscie van 4-6 R. I.

klaar staan. Bij alle zijwegen is Civiele Politie geposteed. De straatverlichting wiegt zachtjes op een zoele wind. Het is, alsof het Mirakel te Amsterdam punt van overpeinzing is. Links en rechts beginnen honden te blaffen, zoals zij dat gemeenlijk doen, getuige het Voorschrift Velddienst, deel I, "bij de nadering des vijands". Duizend blote voeten schuifelen door de nacht.

"Les chiens aboient, la caravane passe". De honden blaffen, maar de karavaan trekt voort, onaandoenlijk en onaangedaan

Medio Augustus kwam het eerste nummer uit van een maandelijks orgaan van de "W" Brigade, dat als naam te dragen kreeg "Warak"; dat is Javaans voor: neushoorn. De "Nieuwsgier" in Batavia speldde deze pluim op het present-exemplaar: "Groots opgezet, geeft de "Warak" in zes pagina's op smakelijke wijze verhalen, inlichting en voorlichting voor hen, die in de W-Brigade dienen". En de "Locomotief" te Semarang meende: "De inhoud is goed verzorgd; naast de gebruikelijke stukjes over militaire aangelegenheden, getuigen de artikelen over economische en sociale onderwerpen van de wijde belangstelling van de militairen van de W-Brigade voor land en volk".

Het Regeringsjubileum van H. M. Koningin Wilhelmina naderde met rasse schreden. In het vak van 3-11 R. I. gingen de aanvallen op politie-posten, treinen en patrouilles onverdroten voort. Maar desnietteenstaande maakte eenieder zich op voor een passende viering. Buiten de grote steden werkten militairen en bevolking nauw samen bij het aanbrengen van bescheiden versieringen en bij het samenstellen der feestprogramma's. En daarbinnen verrezden de pasar-malams. Die van Pekalongan bracht de reprise van "Parl's Rodeo" uit Cheribon en we gaan nog maar eens even bij sergeant Parlevliet kijken.

"Zeg maat, ga d'r niet achter staan, want as-ik aan het singelen ben, dan wil-ie wel eens tikken".

Sergeant Parlevliet van de 7e Cie AAT staat gebogen onder zo'n pezig bergpaardje, dat hier in Indië het geloof wettigt in de kracht der tengeren en hij worstelt met gespen en riemen.

Parlevliet is al op zijn dertiende jaar bij de paarden gekomen. Hij heeft de sterke dieren van Van Gent en Loos in Leiden op de nek geklopt en in Scheveningen de flanken gedroogd van de nerveuze favorieten uit de stallen van Arie Komijs, Jochems en Prins. En dan is hij nog geweest bij Lievens aan de Wasenaarseslag, in het begin als stalknecht Later dacht Parlevliet, dat het afgelopen was met de paarden, en toen is hij chauffeur geworden. Na de bevrijding leidde hij militaire chauffeurs op in België en Duitsland en nu zit hij hier in Indië, bij de AAT.

Eigenlijk was hij meestal ergens anders; op detachement in Tjiamis of zo. Maar majoor Zuiderent en luitenant Van de Mortel kenden zijn anteceden ten en pakt en hem bij zijn jas, toen zij hem nodig hadden voor een plannetje: "Zeg, Parrel,

wat denk je ervan. We willen op de Pasar Malam een rodeo hebben of zoiets".

"Nou, da's mooi, majoor", zei Parrel, "alleen heb ik geen gedresseerde paarden. Maar affijn, als het mot, dan mot het, en dan gaat het maar, zoals het gaat".

En het is prima gegaan. Met de hulp van twee kameraden en vier koelies kwam er midden op de aloon-aloon een tent te staan waarbij Hommerson of Janvier persoonlijk, het water om de kiezen zou spoelen.

*Tweede Actie: 3-11 R. I. in de regen op weg van
Bandjarnegara naar Wonosobo.*

Een cirkelvormige ruitergang, omgeven door een afscheiding van gevlochten bamboe, en in het midden een eilandje met een amechtig harmonium, waarmee eerste klasser Diebels wonderwel de illusie opriep van een waarachtig pierement. Een dak van atap, een hele sliert kleurige lampjes, een paar felkleurige parachutes en klaar was Kees. Maar nu de paarden nog.

Tien stuks werden er alvast geleverd door het Leger. Vijftien gehuurd van de opgetogen bevolking en nog eens vijf van een "Orang Arabier" uit Tegal. Eerst wilde die zijn beestjes niet afstaan, maar Parrel nam alle risico's op zich, zei hij: „Orang Arabier baik, orang Blanda baik, banjak terima kassi en laat-ie fijn zijn". Nou, en voor zoveel eloquentia moest de Arabier wel zwichten natuurlijk.

"Kijk nou is dat Chinese meisje", zegt de spullebaas, "we noemen 'r de cowboy. Dat kind mot in de zadel geboren zijn. Ze mag hier voor niks rijden, en dan eten wij weer voor niks bahmi bij d'r pa. Ja zeker, je mot het bekijken hoor, hier in Indië. Dertig paardjes, flink in het voer, en dan wor-je hier schatrijk".

In de warme tropen leert men het spoedig af om verbaasd te staan. Wij hebben in betamelijke onverschilligheid het relaas aangehoord over de wondere voltiges van het lot eens Parlevliets. Met lauwe argeloosheid hebben wij ons laten voeren naar het makste ros uit de stal en in bedriegelijke hoogmoed hebben wij ons gezeteld op de smalle, lage paardenrug. Drie minuten zijn er verlopen tussen de twee gongslagen, die het begin en het einde van onze vreemde zwerftocht te paard aangaven. Drie minuten lang heeft voor ons de aardbol in een andere richting gedraaid. In stijgende verwarring hebben wij onszelf gadegeslagen, ruiter en paard, druk doende met het rammeien van de steunpilaren en het maltrakteren van een harmonium. Ons wereldbeeld heeft zich in luttele seconden samengetrokken tot een blinkende zadelkop, die zich steeds meer boven ons verhief totdat wij eindelijk, confuus gezeten in het mulle zand van de ruitergang, konden peinzen: "Voor ons niet de conventie van jeep of Pontiac, voor ons het avontuur van een Javaanse hit met vrije teugel"

Het voltopen van een halve eeuw onder de regering van Koningin Wilhelmina en het overdragen van de kroon aan Koningin Juliana werd ook in Indonesië zo goed mogelijk gevierd. Maar dieper dan de schoonste illuminatie, de meest indrukwekkende parade, of de denderendste Oranjejool, hebben ons de avonden getroffen, dat via de radio het feestgerucht uit het vaderland doordrong en de tropennacht ingolfde: het zenuwachtig geroezemoes op de Dam, de reine kinderzang tijdens een aubade, massaal gejuich en een enkele bewogen toespraak.

Ach, wij hebben ons stuk voor stuk wel eens wat ellendig gevoeld bij de gedachte hoe wij op zo'n moment met ogen, groot en glanzend van vreugde, zouden kunnen ronddwalen door de mensenmenigte op het Haags Noordeinde, de Amsterdamse Dam, het Maastrichtse Vrijthof of de Leeuwarder Voorstreek, kijkend naar de lichtjes, opsnuivend de geur van dennegroen en gebak en seniel blatend bij het vuurwerk. Ach, zowaar, dat weemoedig verlangen van de zeeman op de Oceaan der tijden om voor één enkele dag het anker te kunnen uitwerpen

*Actie "Nachtkaaars" — Jappenwoeg en paardenpad — Wolk voor de maan
— Herdenkingen in Tegal en Pemalang — Donkere dagen voor Kerstmis.*

In de maand September werd er van het politieke front nauw verholen spanning gemeld en ogenblikkelijk werd de uitwerking daarvan merkbaar. Zeer sterke vijandelijke infiltraties werden geconstateerd ten Noorden en Noord-Oosten van de Slamet, in het grensgebied van de V-Brigade. Sommige vijandelijke groepen slaagden er in door te dringen tot het Zuid-Westelijke gedeelte van het Regenschap Brebes. Juist in dit critieke stadium werd de Brigadecommandant, Kolonel der Artillerie H. A. Luitwiel, belast met het commando over de voormalige 4e Infanterie Brigade, later Garde-Brigade te Soerabaia. Op 15 September 1948 arriveerde op het Stafwartier W-Brigade zijn opvolger, Luitenant-kolonel der Infanterie KNIL J. Breemouwer, tot dusver Chef Staf van het Stafwartier Oost-Indonesië. De toestand in het Brigadevak was critiek. Als gevolg van het ontbreken van een Mobiele Reserve was het de eerste dagen niet mogelijk om de infiltratie afdoende tegen te gaan. De vorming van de Gevechtsgroep "Bernhardi" op 18 September bracht hierin een aanzienlijke verbetering. Ofschoon niet gezegd kan worden, dat deze Gevechtsgroep elke infiltratie ongedaan heeft kunnen maken, toch werden de vijand in ieder geval enkele gevoelige verliezen toegebracht. Ook werd lang niet iedere inspanning met succes bekroond. Hier volgt nog eens het verhaal van een actie, die als een nachtkaaars uitging.

Dit is op één na 'de laatste haltelijn. Nagenoeg gelijktijdig komen de pelotons er in brede linie op toeschrijven, door de manshoge mais-aanplant, onder de trillende lucht. Naarmate het geruis van weggebogen halmen uitsterft, wordt de stilte imposanter. Je gaat er maar bij zitten. De lila pluimenkroon boven de rijpende kolf staat roerloos gebogen tegen de stekend-blauwe hemel. Ach, het zijn kostbare minuten, zo'n kleine rustpoos van droomverloren kijken naar het levend pastelwerk der natuur. Deze kleuren zijn het lichtend groen, het weidse blauw en het tere paars van de sprookjesboeken uit je kinderjaren. Nu moest er écht een sprookje gebeuren. Een dwergje in rood fluweel zou te voorschijn kunnen komen uit de groene schemer van dat ritselende mais-woud en langs de kolf van je Lee-Enfield op je knie klauteren. Met een hoog bibberstemmetje zou die natuurlijk iets heel bijzonders gaan zeggen: hij zou je kunnen uitnodigen voor een groot avontuur, of je een geheimzinnige waarschuwing geven voor iets beroerds dat je te wachten stond.

Misschien zou-die ook alleen maar zeggen, dat je nog even

flink moet doordouwen en dat de eerstvolgende tjot de laatste is. Tja, je kunt soms vreemde gedachten hebben, als je moe en dorstig bent. Hoe vallen zuiveringsacties en sprookjes nou ooit met elkaar te rijmen? Alles blijft doodstil en daaraan doet zelfs het gerucht van die duizenden krekels niet af. Hier, op de grond, mag je al blij zijn, dat je behalve de vele mieren ook nog wat vochtige schaduw vindt, en dat je er alleen de onschuldige toppen ziet van die welig-groene stelten rondom, die deze maisvelden, met in het midden een verdroogd beekje, tot een soort bergpas maken, een even diepe als verraderlijke plooi in de groene boezelaar van moeder Java.

Kijk, deze streek zou toch wel een prima achtergrond zijn voor zo'n kleurrijk visioen uit de Amerikaanse advertentiepagina's. Alleen moest er dan inplaats van die droge kali de blanke serpentine lopen van een onberispelijke autoweg. Dan moest er een charmante farmersdochter zijn, met blinkende tanden en rozige wangen, die geestdriftig stond te wuiven op de plek, waar nu Frans van de Broek uit Esch bij Boxtel zijn baard van een paar dagen belast, voorzichtig om zich niet te steken. "Nog onlangs was ik een eenvoudig handwerksman, thans brenghelper te velde". En hoog in de lucht, als het teken des heils, waarin jij en ik, vermoeide en bezwete mensjes, zullen overwinnen, moest er dan een reusachtig glas Coca-cola zweven, gloeiend en fonkelend als edele Bordeaux.

Maar er zweeft niets dan een eenzame libelle op gazen vlerken en Bordeaux is zo ver, nog verder dan Belik, waar je kunt mandien op de aloon-aloon en waar de gamellen staan te dampen, die je eindelijk en te langen leste kunnen afhelpen van die laffe smaak, die drie dagen noodrantsoenen in je mond teweeg brengen. Het is zo langzamerhand, alsof er een bedelaar had geslapen op je tong. Verdorie, dat is waar ook, zo'n bedelaar doet maar waar-ie lust in heeft. Hoe lang heb jij eigenlijk al niet geslapen? Zijn het nu drie of vier dagen? Afijn, het doet er ook niet zoveel meer toe. Straks haal je het weer in en die KNIL-overste van laatst zei, dat zijn Jannen destijds soms in geen veertien dagen aten of sliepen. Je compagniescommandant heeft toen peinzend op zijn onderlip gebeten en met zachte ironie een Franse zegswijze vertaald: Men leeft niet om te eten, maar men eet om te leven. Je zou nu gemakkelijk even verrukt kunnen zijn over een tinnetje rijst met wat sajoer als broer Fred, die een dagje naar Brussel is geweest, en die schreef, dat hij daar weer voor het eerst rijst en sinaasappelen had gegeten. Sinaasappelen, wat een kinderachtig woord eigenlijk! Djeroeks noem je ze hier en dan zijn ze groen of op zijn best een beetje geel. Natuurlijk was dat oranje van die djeroeks in Holland wel veel mooier en zonniger. Thuis lagen er stevast een paar in het straatje van poedersneeuw tussen de Kerstboom en het stalletje. Dan moest je zien, hoe de kaarsevlammen erin weerspiegelden. Maar dat is zo lang geleden en zo ver weg. Je moest maar liever aan iets anders denken. Wat zitten we hier idioot lang te wachten; waarom gaan we niet verder? Des

te eerder kunnen we slapen.

"Voorwaarts". Nou zeg, dat mag toeval heten. Je steekt je duizelende kop weer in de felle zon, brengt de greep om je weer automatisch in overeenstemming met het VPTL en daar gaat-ie weer. Je komt ineens voorbij de schaduwloze stulp van een of andere tani en op het dorre erf zie je een waterput met een hefboom. Dit is een stukje Hongarije. Na een drukke dag van paarden verzorgen en druiven plukken komen hier over de pusta allerlei Magyaarse schone aanrijden. In Hongarije is het lang licht en bij het rode avondglanzen komen de witte pofmouwen en de bonte keurslijfjes van de meisjes bijzonder goed uit. 't Is niet te hopen, dat je met 4-6 nog ooit op actie moet in Hongarije, want 's avonds bij die putten is er natuurlijk geen doorkomen aan Stel je voor, dat dan zo'n Maritza of Ilonka nog aan een vurige czardas begint ook. Dat wordt nog veel zenuwslopend, dan het doorzoeken van een terrein, waar het zou moeten wemelen van foute lui, maar waar niets, geen moer, te vinden blijkt.

Ach, daar is de afsluitingslinie. Het werk is volbracht. Al je emoties vallen nu in het niet bij deze grote drie: honger, slaap en dorst. Sommigen blijven staan zwetsen over andere keren, toen er meer te beleven viel. Maar jij gaat in de schaduw zitten, met een doorweekte rug en je verbrande armen om je plakkerige knieën gevouwen. Een luitenant met een witte handdoek of zo om zijn hals deelt sigaretten rond. Waar blijven nou die wagens? Dat zou van pas komen, nu, even uitwaaien op een rijdende truck. Want het is hier wel erg benauwd op dit stovende holle weggetje. En in de schaduw verschijnen allerhande lichtende cirkels, die zich vlug uitbreiden en dan verdwijnen om plaats te maken voor steeds nieuwe. Niemand schijnt er op te letten. Soms zijn het juist de kromgebogen radiumwijzers van een horloge in het donker. In de verte vraagt iemand, hoe laat het is. Kijk maar naar de zon, die laat niet met zich spotten op dat ogenblik. Een autoritaire stem vraagt ergens attentie voor De auto's wachten verderop. Wij moeten nog een kilometer of vijf door de heuvels lopen, vlug opschieten, eten en ons een beetje opknappen, want er is een aantal nieuwe infiltranten gemeld en die kunnen we maar niet stiekem hun gang laten gaan. Er wordt als hun sterkte een onwaarschijnlijk groot aantal genoemd. Zeker, om er de moed wat in te houden. "De schoonheid van dit land vergoedt veel" smaalt er eentje.

Nou allé, daar gaat-ie dan maar! Czardas in de zon. Maritza en Ilonka huppelen mee, als marketensters. Ze hebben Bordeaux bij zich, en Coca-cola en Tokayer. Ze hangen aan je spuit en zetten je de voet dwars met hun spitse laarsjes. Ze willen je iets laten zeggen, als je bijna op de top van een steile heuvel bent. Maar je houdt de Lee-Enfield stijf vast. Je kijkt wel degelijk, waar je loopt, en je voert geen onmodige conversatie. Op die manier hebben ze geen aardigheid van hun geplaag, en ze draaien zich ook al teleurgesteld om naar de golven van licht, die op je komen toebruisen over sawah's en galangans. Het is een ver-

blindend-gele vloed, die op komt zetten en die nu om je voeten spoelt. Dit is opmerkelijk en helemaal niet gewoon. Je voelt, dat je op de hakken van je voorman trapt en je mompelt iets, dat zowel een verontschuldiging als een vloek kan betekenen.

Het geel krijgt nu dezelfde grappige kleur als die Hollandse djerooks met Kerstmis. Vreemd is dat, om tot aan je borst in een oranje zee te lopen. Je krijgt er zo'n leeg hoofd van en je slapen beginnen zo te bonzen. Als het avond wordt, dan moet de zee voor Venetië er precies zo uitzien. Dan sturen de gondolières hun zwarte schijven met de zoete last van kozende paren terug naar de stad, waar de lichtjes al aan het branden zijn gegaan. Je zou nu gondolière willen zijn: wiegelende schuiten voeren en weemoedige barcarolles tokkelen in de blauwe avond. Wat stom, dat je op die kromme radiumwijzers niet eens kunt zien, hoe laat het is. De vloed stijgt al meer en meer. Het lijkt de Internationale wel. Zou je nu niet iemand moeten waarschuwen? Zo meteen zul je zien, dat je hoofd uit elkaar barst of iets dergelijks.

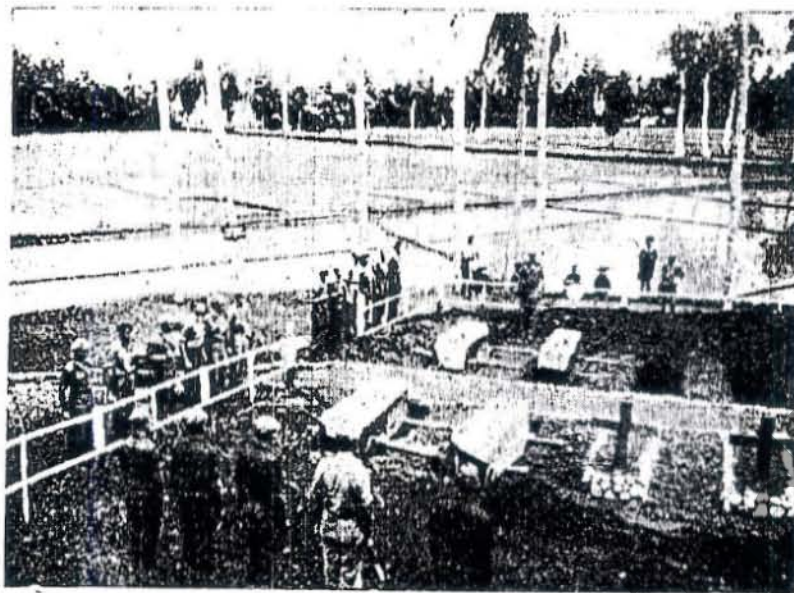
De zee trekt, zeggen ze wel eens en de groene rug van je voorman met de donkere zweetplekken deint steeds verder weg, als een drenkeling in puik viswater. Hé, daar dobbert ook het hoofd van Ilonka voorbij: net het verdronken meisje in de Seine. Dat heb je d'r nou van, zus, als je soldaatjes op patrouille pest. Het wordt wazig in je hoofd en van tijd tot tijd zo zwart voor je ogen, alsof je in betrekking was bij een toekang portret, waar je een zwarte doek over je hoofd gooit bij iedere foto. Dit wordt bedenkelijk; je hoeft helemaal geen foto's te maken, alleen maar je roer recht te houden en niet zo achteloos op de hakken van je voorman te trappen. Maar die zie je niet eens meer! Golven Oost-Indische inkt stromen momenteel over je pupillen en dan sta je ineens stil om ergens te gaan zitten. Het kan niet schelen waar.

"Wat is er met jou aan de hand?", vragen ze met iets van ontzetting in hun stem.

"O, ik geloof, dat ik een steen tegen mijn been heb gekregen", zeg je nog dapper en dan raak je de draad van het verhaal even kwijt, tot aan het glas bronwater, dat je na de eerste, wezenloze slok persé zelf wilt vasthouden

Tastbaar resultaat was niet voor iedere patrouille weggelegd, maar alles tesamen schrikte het de infiltranten af en deed hen zoeken naar een doorgang in meer Noordelijke richting ten opzichte van Bandjarnegara en Wonosobo. Als gevolg daarvan ontstond enige onrust in het grensgebied tussen de vakken van 4-6 en 5-6 R. I., speciaal in de omgeving van Kesessi. Desondanks werd er onverdroten gearbeid aan een merkwaardig genie- en pioniersobject. Tijdens de Japanse bezetting waren er n. l. in diverse delen van de Indonesische archipel — om strate-

gische of andere redenen — nieuwe verkeerswegen gebaad. Zo was er door de Jappen een verbindingsweg getraceerd van West- naar Midden-Java, die ver genoeg ten Zuiden van de bestaande kustweg liep, om de ravitaillering te vrijwaren tegen mogelijke bombardementen vanuit zee. Veel meer dan een tracé was het evenwel nooit geworden en bovendien waren heel wat houten bruggen, die bereids geslagen waren over de kleine en grote kali's van het betrokken gebied, wegens gebrek aan onderhoud vermolmd en onbetrouwbaar geworden. De weidse benaming "Jappenweg", die in dit verband veelal gebezigd werd, sloeg dan ook zelden op meer dan een verwaarloosd pad van rood-bruine Javaanse klei.

Herinnering aan de sombere maanden in het eerste halfjaar van 1949, toen er welhaast geen dag voorbij ging, zonder dat er op het Ereveld te Banjoemas één of meer gesneuvelden ter aarde werden besteld.

Deze "Jappenweg" wilde men herstellen en verbeteren, maar daar ging heel wat werk in steken. Het toeval heeft gewild, dat de "W"Brigade tijdens haar omzwervingen door Midden-Java telkens opeenvolgende trajecten van evenbedoelde weg in het territorium had, dat aan haar zorgen was toevertrouwd. Dat was begonnen bij Madja en Koenigan, Loerahgoeng Landeuh, Tjibingbin en Melahajoe en het is zo verder gegaan naar Ketanggoengan West, Balapoelang, Moga, Kadjen en Plantoengan. Allerlei genie-onderdelen, die op een gegeven ogenblik aan de "W"Brigade waren toegevoegd, hebben gezwoegd aan die ene, onveranderlijke Jappenweg. De 16e Compagnie Legergenietroepen, de pioniers van 4-6 en 5-6 R. I. alsmede de 5e Genie Veld-

compagnie sloegen meer dan honderd bruggen en kilometer na kilometer maakten ze vrij van gebreken en verval.

Een sectie genisten van de 5e Genie Veld Cie legde in deze periode de laatste hand aan een houten jukbrug over de kali Koe-pang, ter lengte van 60 m., in het wegvak Bandar-Dara. En na de voltooiing van dit kunstwerk kon de "W"Brigade zeggen van de genisten en pioniers, die in de loop der tijden aan haar waren toegevoegd dat ze 200 km. weg hadden "opgefixed" zoals dat heette, uit de desolate toestand, waarin deze verkeerde, en dat zij hiermee een kostbare bijdrage hadden geleverd aan de economische ontsluiting van het Javaanse binnenland.

Inmiddels bleef de activiteit van benden Zuid van Tegal en Brebes vrij sterk, en meer in het bijzonder het Zuidelijk deel van het regentschap Brebes baarde ernstige zorg. Met vreeswekkende hardnekkigheid werden in dat gebied auto's beschoten en misschien is het goed, dat hier een gesprek in de manschijn wordt geciteerd uit het tweede nummer van de "Warak".

Er zijn avonden op Java, dat het leven alleen nog maar schaduwsijden lijkt te bieden aan allen, die daar zwijgend zitten te staren naar de maangrijze sterrenhemel, die roerloos staat gespannen boven het dommelige stadje, waar de tijd rimpelloos heenvliedt en waar de katten van louter verveling tieren en krijsen op het dak van de bijgebouwen. De avonden duren het langst tussen de tiende en de twintigste van de maand. Cantines en verblijven staan leeg en verlaten in de spaarzame schijn van een enkele lamp; niemand weet, waar de anderen zijn. Ergens, in de Chinese Hoofdstraat of zo, sterkt een kleine schare zich aan het krachtige lied van Jan Oost, waar het niks gedaan is, o kassian! De radio geeft een concert door uit de Portugese Buitenkerk in Batavia en het geluid van de hobo klimt op naar het fijne spinsel van de nachtwolkjes, als de schampere klacht van een heemhond naar de vorstkring rond een Hollands maantje.

"Die Friezen en Hagenaars zijn maar feestelijk ontvangen in Holland", zegt iemand tot ons, "en dat is natuurlijk allemaal erg sympathiek bedacht, maar ik vraag me de laatste tijd dikwijls af, of onze mensen straks wel in de stemming zullen zijn om aan zoiets van ganser harte mee te doen".

Het gesprek loopt over de 7e Compagnie A. A. T. en wij herinneren ons eensklaps net zo'n avond, toen wij in soortgelijk maanlicht met een A. A. T. wagen moeizaam vorderen door een heuvelachtige verlaten streek, steil omhoog en onverwacht naar beneden. Het pad van de A. A. T. voert nu eenmaal overal naar toe, sedert men ook heeft moeten beginnen met het z. g. eerste lijntransport. Het vertrouwde profiel der A. A. T. wagens kan men zien, voortschokkend over hoge bergkammen, vlak onder het stralende domein der wolken. Maar ook zoals nu, amechtig puffend in een duistere vallei. En ons zal altijd blijven de ontzetting in de stem van een toevallig passerende infanterie-officier, die zich afvroeg, hoe iemand het kon wagen zich als het ware achteloos te begeven in een zo verdacht gebied. Bij

het zwijgend schouderophalen van de toegesproken A. A. T.-ers moesten we denken aan die nonchalante dichtregels in het Algemeen Indisch Dagblad:

't Is goed — zolang de boot niet vertrekt.
Ach, zolang pruimen we 't wel.

En wij bedenken, dat 7 A. A. T. het al een hele poos gepruimd heeft. Op 30 Mei 1946 kwam de Compagnie aan in Priok. De mensen hadden hun opleiding genoten vooral in België. Er werd hun een maand gegund om wat te acclimatiseren en tevens om de oude Engelse dumpwagens in ontvangst te nemen, waarmee ze het de rest van hun diensttijd zouden moeten doen. De eerste taak van 7 A. A. T. bestond eensdeels uit het lokale werk in Priok, van en naar de aanvullingsplaatsen, en verder uit het steeds veelvuldiger convooirijden tussen Batavia en Bandoeng.

Onderweg van Banjoemas naar Gombong hebben de guerrilla's een brug vrij ernstig gesaboteerd. De chauffeurs van het Wagenpark "W" Brigade wassen dat parkentje even.

Die convoien naar Bandoeng omvatten niet zelden zo'n 250 wagens. Daags voor het vertrek hield de convoileider een conferentie, waarbij alle belanghebbenden tegenwoordig waren. De lange sleep wagens werd dan verdeeld in blokken van 50 à 60 ieder. In de kop en aan de staart van ieder blok bevond zich een radiowagen. De blokcommandant reed mee in de derde wagen en de convoileider volgde onmiddellijk de commandant van het eerste blok. Een speciale radiowagen stond tot zijn beschikking, o. m. ten einde het contact te onderhouden met de vliegtuigen, die, ten getale van twee, het gigantische transport uit de lucht beschermden.

Tot vlak voor de politionele actie duurde dit bijzonder zware en langdurige werk, maar daarna begon het zigeunerleven pas goed. De actie vroeg — dat hoeft wel geen betoog — dag en nacht alles van de chauffeurs, tot hun bij wijze van spreken de laatste veer brak. Van 6 Augustus tot omstreeks September verbleef 7 A. A. T. in Semarang, waarheen zij de "W" Brigade had begeleid.

Toch strekte ook toen haar actie-radius zich uit tot Cheribon, dat is zo'n 250 km. Na een week of wat werden de diensten van de "W" Brigade elders geveerd en zo belandde ook de Compagnie in Tegal en Cheribon. Het aantal kilometers, dat 7 A. A. T. op Java heeft afgelegd, door knikgaten en over haastig herstellde wegcoupures, komt snel de vijf miljoen nabij.

Het is veelal een delicate kwestie om publiekelijk de lof te spreken van een bepaald onderdeel, maar het is moeilijk voor tegenspraak vatbaar, dat 7 A. A. T. geenszins onderaan staat op de ranglijst der compagniën. Het gemiddeld aantal wagens, dat in revisie is, komt nooit boven de tien en men heeft van hogerhand meer dan eens zijn waardering daarvoor kenbaar gemaakt.

Wil een A. A. T. compagnie goed lopen, dan moet er beroeps-halve een voortdurende wedijver zijn tussen de Transportofficier en de Werkplaatscommandant. De laatste wenst er zich steeds van te overtuigen, dat de voertuigen nog in goede staat verkeren, en de ander spant zich juist in, om zoveel mogelijk wagens in bedrijf en op de weg te houden. Speciaal de Transportofficier weet zich in zijn streven altijd gesteund door het medeleven van de manschappen, want onze A. A. T.-ers voelen zich als vissen op het droge, wanneer ze niet, dag in, dag uit, met hun wagens gele stofsporen kunnen trekken over de wegen en paden en lanen van Java, goochelend met moeilijkheden en hulp biedend, waar mogelijk.

Wat 7 A. A. T. gedurende zijn diensttijd hier heeft verricht, dat is waarlijk niet gering, en niets zou waarschijnlijk gemakkelijker zijn, dan om daarvan in hooggestemde bewoordingen verslag te doen. Maar er is nog iets anders op dit moment; er is de morele kater van eenvoudige soldatenjongens, die in goed vertrouwen nauwelijks hebben gezocht naar een formulering van het vage ideaal, dat hen 27 lange maanden heeft voortgedreven langs deze onbarmhartige wegen; het ideaal om een wel omschreven werk te mogen voltooien en prompt daarna huis toe te gaan. Er is de teleurstellende onbevredigdheid van een aanstaande terugkeer met lege handen. En er is ook de tragiek van menig zakelijk kattebelletje, waarin een vrouw of een meisje haar morele steun opzegt. De laatste loodjes gaan zo zwaar wegen, op die manier.

"Ik weet niet precies, wat de dokter ermee bedoelt", peinst iemand hardop, "maar hij zegt, dat de meeste van mijn mensen mechanisch versleten zijn. Een groot deel heeft last van zijn nieren. Zes dagen kalm aan en hij zit weer snor; maar een dag rijden op die slechte wegen en we zijn weer net zo ver".

Het duurt even, voordat een ander, met een zachte, Zuidelijke "g" de toverformule uitbrengt, waardoor iedere A. A. T.-er zich vertrouwd kan maken, ook met de meest onverwachte zorgen en moeilijkheden, vanaf een gebroken veter tot een blauwtje toe. "Prettich", zegt hij laconiek.

De katten op het dak zijn tot rust gekomen en er schuift een dikke wolk voor de maan.

In de maand October hielden de infiltraties in het gebied van de Slamet nagenoeg op, en daarom werd op 2 October de Gevechtsgroep Bernhardi opgeheven. De slagkracht van de Brigade werd hierdoor en door het operationeel ter beschikking komen van het nieuwe Infanterie I belangrijk vergroot. Daar kwam nog bij, dat de gedemilitariseerde zones werden opgeheven, zodat de dislocatie kon worden herzien en dichter gemaakt. Elk bataljon kreeg de beschikking over een reserve compagnie. In de maanden October en November bleef de bende-activiteit voortduren ten Zuiden van de lijn Pekalongan-Batang, ten Zuiden en Westen van Kadjen, en op de grens tussen de vakken van 4-6 en 5-6 R. I. Weliswaar daalde het aantal rampokgevallen, maar de lijst van moordaanslagen en brandstichtingen werd langer. Ook nam de diefstal van telefoondraad toe. Dag aan dag zwierven de lijnploegen van de Verbindingsafdeling over de weg. Het radiopeloton kwam in het veld bij iedere actie van enig belang en onderhield met zijn sets het contact tussen de voorste lijn en de staf, die de actie leidde. Men kon ze door de sawah zien ploeteren, koptelefoon om de pelopperpet geklemd, de microfoon in de hand of tegen de stembanden gedrukt.

De Verbindingsdienst werkt het meest op de verbeelding wanneer hij opereert in het veld, maar er zijn ook minder opvallende figuren, die zeker zo belangrijk zijn. In de code-kamer zit een jongeman telegrammen te vertalen: "Je hebt soms wel een uur nodig om er wijs uit te worden, vooral wanneer het verminkt is overgekomen". Een stille, gebogen figuur achter een schrijftafel. "Streng verboden toegang" staat er op de deur. Iets verderop: een telegrafist zit schijnbaar achteloos voor een ontvangtoestel. Zijn koptelefoon op het hoofd, een hand rust in de buurt van de seinsleutel. Ingespannen luistert hij naar vreemde lettercombinaties, die zijn collega op een andere plaats de aether inzendt.

Een motorordonnans stuift weg in de nacht. Aan weerszijden van de weg tovert de felle lichtkegel van de koplamp grillige schaduwbeelden, die steeds sneller op hem toekomen, om in een flits achter hem te verdwijnen in de gapende duisternis. De weg is slecht en eenzaam. In de stad, achter hem, draait een nieuwe film, daar klokt de keele limonade in groene en blanke glazen. In zijn tas steekt een brief met "zeer dringend" er op; een witblauwe band siert zijn helm

Op 26 November werd de viering van het tweejarig verblijf van 3-11 R. I. in Indonesië besloten met de plechtige onthulling van het monument ter nagedachtenis van de gevallen van

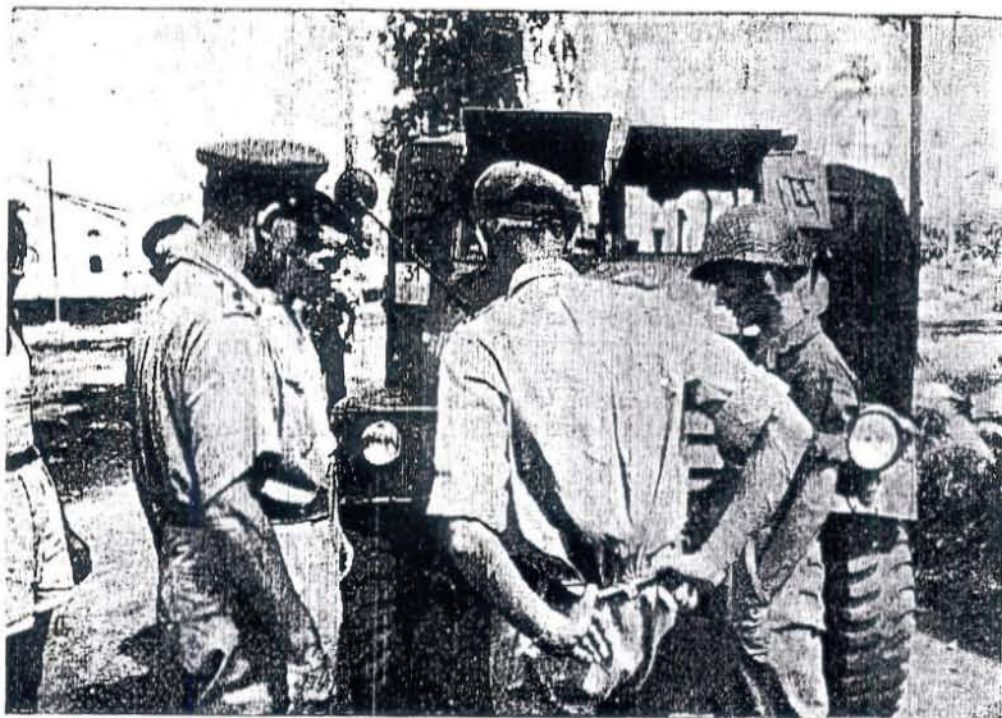
het bataljon in Tegal. Voor een groot gezelschap autoriteiten, o.w. de Brigadecommandant, Lt. Kolonel J. Breemouer, de toenmalige resident van Pekalongan, de heer Statius Muller, de bataljonscommandant, Luit. Kolonel J. F. Bastiaanse, commandanten van andere bataljons en de regenten van Tegal en Brebes, zette Majoor W. A. M. van de Ven de vorm en de zin van het monument uiteen. Het is gehouwen uit een zeldzame soort lava-bazaltsteen en het ligt in het Geerlings-park, tegen de indrukwekkende achtergrond van een Javaans landschap, waarin de Slamet domineert. In de grijze steen zijn de gebruikelijke kentekenen aangebracht van de gesneuvelde soldaat: de helm en het kruis, verder de naam van het bataljon en het Nederlandse infanterie-devies "Nulli Cedo". En dan de tekst uit het Johannes Evangelie, waarmee de zin van het offer werd samengevat. "Niemand heeft groter liefde dan dat hij zijn leven inzet voor zijn vrienden". Diezelfde woorden werden spoedig afgedrukt in de "Warak" boven de lijsten, die in de nu volgende zware maanden de verliezen van de Brigade bevatten.

Intussen was het nodig geweest om de hooggelegen post Lebakbarang te bezetten. De Genie kreeg opdracht om de weg naar boven tenminste voor paarden berijdbaar te maken. En in nummer drie van de "Warak" stond dit verhaal er over.

O, natuurlijk, wij doen voortdurend ons best om kritisch te blijven, en in menig opzicht zelfs misprijzend. Als men ons neer zou poten in het mooiste stukje bergnatuur van Midden-Java, dan zouden wij zeer waarschijnlijk achteloos voorbijgaan aan het smeulend-rode bloemriet in de berm en we zouden geen oog hebben voor de vochtige dreiging van een wolken schaduw over eenzame toppen, evenmin als voor de wazige doorkijkjes naar zonnige valleien van voorspoed en blinkend-geslepen sawah-facetjes; maar we zouden gaan zeuren over de slechte weg, over voorwiel aandrijving en meer van die nare dingen.

En toch, hoe dikwijls beginnen we daar niet juist iets te laat over, hoe dikwijls zijn we al niet een moment stil geweest, omdat er, even iets open ging in dat stugge gemoed van ons. Neen, wij zullen het niet openlijk toegeven, want zo zijn wij niet. Maar het gebeurt toch heus wel een enkele keer, dat dit wonder bestaant in dit wonder land voor een seconde of zo de adem beneemt aan die ijskouwe practicus in ons.

Neem nou dat oude paardenpad, van de rivier naar boven, dat de enige toegangsweg vormt tot een sinds kort gevestigde, afgelegen post in de bergen. Dit is iets voor een verkeersmuseum. Het is zo'n pad, dat met veel moeite en vernuft is uitgespaard aan steile, beboste hellingen. Soms zijn er ijsingwekkende gedeelten, die tegen de bergwand opgehangen schijnen als het bruggetje van de schilder, die de zesde verdieping van een kwast verf moet voorzien Er zijn jaren voorbijgegaan, waarin het pad volstrekt verwaarloosd werd. Dode boomstammen van hogerop kwamen omlaag glijden en versperden de weg. Formidabele zwerfstenen beëindigden er hun valpartijen en ontelbare kleinere kasseien volgden dat voor-

Twoe militaire waarnemers bekijken tijdens een kort oponthoud te Gombong de gepantserde 15 cvot van de Verbindingsafdeling 31, die het kleine convooi beschermde, waarmee zij op 27 Februari 1949 van Purwoedjo naar Purwokerto kwamen.

beeld. De regens droegen zorg voor afspoeling en afschuiving en de tropische groeizaamheid overdekte dat alles met een dikke groene vacht.

Zo stond het er bij, toen ze op de Divisie zeiden, dat daar boven een post zou komen, en dat het pad derhalve begaanbaar gemaakt moest worden voor fourage e. d. De Genie toog op onderzoek uit en bevond, dat langs deze route geen serieus motorverkeer mogelijk zou zijn. Van hogerhand werd daarop machtiging verkregen om het dan voorlopig maar te houden op paardentransport, zoals in een bijna grijs verleden Dat was het moment, waarop de Genie fondsen en middelen ter beschikking stelde en de infanterie-pioniers hun verschoten jasjes uittrokken om voor de edele viervoeters het traject naar boven te effenen.

Hoe ze allemaal heten, doet er niet toe, maar om de zoveel kilometers kom je er een stuk of wat tegen, in de zon gebronsde Limburgers en Brabanders vooral, die bazig staan te doen over ganse scharen Javaanse arbeiders. Ze worden al lang niet meer sentimenteel van een of ander schoon panorama, ze ruiken de geur van bloemen en kruiden niet, hebben geen oog voor de zwarte vlinder en horen de tongeret niet meer

blazen en sjirpen in de bomen. Ze spreken op ernstige toon over A-schragen en koelielonen. Beraden vaklui zijn het, in een ware Hof van Eden. Ze denken in honderden meters, ze leggen dubbele bamboematten, herstellen duikertjes en verwijderen keien en boomstammen. En ze grijnzen alleen eens breed uit, wanneer de dokter en de verpleegsters van het Rode-Kruis-team moeizaam naar boven komen klauteren over de rotsblokken van de nog maar ten dele gerestaureerde weg, en door de krullen en spaanders van hun brug lopen voor het laatste rukkie van een uur naar de nieuwe polikliniek op 921 m. Een van de meisjes veegt een vochtige lok van het voorhoofd.

"Ge zijt ene goeie voor de Himalaya", zegt een bruggenbouwer en lacht.

't Is nog even stil en dan mopperen de pioniers weer verder over drieduims spijkers en klophamers!

Dank zij enige goede successen van 3-11 R. I. en Infanterie I klaarde de situatie in het Westelijk deel van het Brigadevak aanmerkelijk op. Geregeld werden daar, en ook elders, gecombineerde zuiveringsacties gehouden en 4-6 R. I. slaagde erin om in zijn gebied een belangrijke verzets-organisatie op te rollen. Met 4-6 was er trouwens nog iets anders. Op 8 November was het nl. twee jaren geleden, dat een stel rasechte biggen heel schuchtertjes de kazerne te Maastricht binnen kwamen. Een beetje onwennig, met wat tegenzin misschien, schopten ze 's avonds hun schoenen onder de krib, om op een bultige strozak te piekeren over dat heerlijk zachte bed, dat toch minstens twee jaar onbeslapen zou zijn.

Na zes maanden training waren het niet de slechtste soldaten die ingescheept werden op de Sloterdijk, met bestemming Makassar. Het afscheid was, zoals een afscheid is van elk vertrekkend onderdeel: je bent blij als het achter de rug is.

Op Sabang veranderde het doel van de reis in Batavia, en toen de Bokkenrijders nog maar nauwelijks waren uitgekeken op klapperpalmen en stoere O. V. W.'ers werd de positionele actie ingezet. Als baroe moest het bataljon wacht- en patrouillediensten verrichten in Batavia, maar lang duurde dat niet. Het werd ingescheept met bestemming Semarang, waar het 't gebied tussen Weleri en Bodja kreeg toegewezen.

In September '47 hadden er Bokkenrijders deel aan de actie tegen Soekoredjo en in December werd Plantoengan door hen bezet, met de bekende leproserie van het Leger des Heils.

In Januari '48 kwam 4-6 R. I. onder het Commando Pekalongan en het kreeg het gebied rond Pemalang toegewezen. Deze toestand bleef zo tot de opheffing van het commando Pekalongan in Mei. Tesamen met 3-11 R. I. en het zusterbataljon 5-6 R. I. kwamen de Bokkenrijders onder de commandovlag van de "W" Brigade.

Om die reden is er in Pemalang stevig feestgevierd en majoor J. W. Bernhardi schreef in de Brigade-courant: "Met vertrouwen en hoop op de toekomst gaan we het derde jaar tegemoet".

Het jaar 1948 liep langzaam ten einde. De meisjes van het

Rode Kruis Team en tal van militairen begonnen onder leiding van de geestdriftige Ass. Res. I van der Kam Kerstliederen in te studeren, waardoor menige avondschemering met weemoedige klanken werd gevuld. In de nacht van 1 op 2 December brandden veertig Chinese woningen af in de stad Pekalongan, kampong Bandjarsari. De 7e HpVA werd kampioen in de voetbalcompetitie en St. Nicolaas kwam per trein uit Semarang in Pekalongan. 's Avonds, in de grote zaal van de Rexbioscoop, zong serg. Jansen een "Lijstje van Verlangen":

Sinterklaas, vereerde bisschop,
rijd vooral wat ruggegraat,
laat ons niet te gauw bedrukt zijn,
als niet al naar wens vergaat.
Mocht er tussen vele andere
een kogel zijn, die mijn naam draagt,
laat hem ketsen of verdwalen;
't is misschien te véél gevraagd

De volgende hoofdstukken zullen ons de droeve les leren, dat het voor heel velen uit de zaal inderdaad te veel gevraagd was.

Radio-rede op Zondagmorgen — Stilte voor de storm — Nacht in het hoofdkwartier — Soldaten in de regen — Rush naar Magelang — Opont-houd voor Bandjarnegara — Feest in Wonosobo.

Zondagmorgen 19 December 1948 om 08.00 uur Java-tijd gaven alle zenders van de Archipel een radio-toespraak weer van de Hoge Commissaris van de Kroon voor Indonesië, dr. L. J. M. Beel. Miljoenen Indonesiërs en Nederlanders luisterden op die druilerige ochtend met gemengde gevoelens naar de samenvatting, die dr. Beel gaf van de ontwikkelingen, die in militair en politiek opzicht tot een impasse hadden geleid.

"Enige weken geleden heb ik mijn ambt aanvaard met de opdracht om binnen de kortst mogelijke tijd de invoering te bevorderen van het nieuwe bestel over Indonesië. Daarbij werden we in ons voornemen gesterkt door de gunstige resultaten van het overleg, dat wij laatstelijk met de vertegenwoordigers der deelstaten hadden. De Nederlandse Regering wilde door de aanwijzing van een Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon een einde maken aan oude vormen. Het behoeft nochtans geen betoog, dat aan de vorming van een vrij en onafhankelijk Indonesië een overgangperiode vooraf moest gaan: eenieder zal het duidelijk zijn, welke een omvangrijke constructieve arbeid alsnog moet worden verricht. Onze hoop, dat ook de Republiek de haar toekomstige plaats in de federatie zou willen innemen, overeenkomstig de bepalingen van het door haar in vrije wil aanvaarde accoord van Linggardjati en van de Renville-overeenkomst, was ijdel. Zonneklaar bleek, dat er van onze kant hoge ernst werd gemaakt met bovengenoemde opzet: in November vaardigde de Nederlandse Regering twee maal een ministeriële missie af, om het buiten twijfel te stellen, dat zij het uiterste in het werk heeft gesteld. Maar alle pogingen bleken tevergeefs.

De regering van de Republiek werd niet bereid, althans niet bij machte gevonden om te voldoen aan enkele preliminaire voorwaarden. De Nederlandse Regering eiste, dat er veiligheid zou komen van lijf en goed voor iedere bewoner van dit land, ongeacht zijn huidskleur, nationaliteit of godsdienst. Er moest onverwijld een einde komen aan alle ondergronds gewroet, op-hitsing, moord, rampok en terreur, bedreven tegen een weer-loze plattelandsbevolking.

Ook scheen de Republiek niet bereid de consequenties te aanvaarden, die op staatkundig gebied aan haar toetreden tot de federatie verbonden zijn. Een positie, die verschilt van de overige deelstaten kunnen wij haar niet toestaan. Er kan geen

sprake zijn van enige domineren door een deelstaat over de andere. Zoiets doet de opzet van elke federatie teniet. Het ontwerp van wet voor de toekomstige bestuursregeling van Indonesië steunt geheel en al op dit federale beginsel en de Nederlandse Regering heeft meermalen haar plan tot uiting gebracht om daarmee op 1 Januari 1949 een begin te maken. De Regering heeft door de besprekingen met de Republiek het risico gelopen, dat deze datum aanzienlijk zou moeten worden uitgesteld, maar daaraan heeft zij de voorkeur gegeven boven de mogelijkheid, dat de Republiek door enige misverstand ten onrechte verhinderd werd toe te treden tot de federatie.

Tijdens en na de besprekingen is het evenwel duidelijk geworden, dat er in de Republiek krachten werken, die het vervullen van fundamentele voorwaarden, als boven genoemd, onmogelijk maken. Het leger en de al dan niet daarmee samenwerkende gewapende groepen scheppen een chaotische toestand. Tal van hooggeplaatste republikeinse autoriteiten hebben tijdens de jongste besprekingen hun onmacht ten opzichte van het leger en de terreurorganisatie's erkend. Wij wensen in Indonesië rust en orde voor iedereen en overal, veiligheid voor de arbeiders op het land, voor de arbeiders en de intellectuele werkers in de dorpen en de steden, wij wensen geen discriminatie van enig ras of nationaliteit, wij verlangen geestelijke vrijheid voor de culturele en geestelijke ontwikkeling van deze bevolking. Indonesië moet een geordende staat zijn, waar recht heerst, en de vruchten van de bodem moet men er in vrede kunnen plukken. Pas dan zal definitief de belofte kunnen worden ingelost tot vrijmaking der Indonesische volkeren, zoals die gedaan is in de Koninklijke Rede van 7 December 1942. Als wij getrouw blijven aan die boodschap, dan kunnen wij ons zelf en ieder ander ons respecteren. Maar wij kunnen dat niet, zo lang moord en roof ongehinderd plaats grijpen onder de ogen van een regering, aan wie wij de controle over een bepaald gebied overlaten. De Nederlandse Regering heeft daarom besloten om, nu langs vreedzame weg geen oplossing meer mogelijk is, in de gebieden tot dusver buiten haar controle, de voorwaarden te scheppen tot rust en veiligheid. Zij heeft derhalve het Bestand, dat voor de Republiek trouwens toch al niet meer in acht werd genomen, formeel opgezegd. De genezing van dit zieke land zal beginnen door het te zuiveren van de terroriserende bendes. Deze zuivering zullen wij consequent en zonder voorbehoud uitvoeren. Wij zullen de kwaadwillige elementen rusteloos achtervolgen en niet dulden, dat zij hun praktijken nog langer blijven uitoefenen".

De Brigade, die wij op de voorgaande bladzijden met zoveel roerende trouw hebben vergezeld, had eigenlijk niet zoveel tijd om naar deze ernstige woorden te luisteren. Een paar dagen eerder was er een grootse beroering ontstaan, toen het gewichtige codewoord "Kraai" binnenkwam. De W-Brigade werd geroepen om haar taak te vervullen in een uitgebreid operatie-

plan, dat geheel Java en een groot deel van Sumatra omvatte. De bataljons 5-6 en 4-6 R. I., 3-12 RVA en 6 EPaw werden aan de Brigade onttrokken. Een min of meer zelfstandig Commando Bezettingstroepen Noordkust werd ingesteld en de Gevechtstaf van de Brigade vertrok op 15 December naar Purwokerto, nog geen kwartier nadat de Brigadecommandant in de eetzaal van de Officiersmess te Pekalongan van Majoor Berkhoudt vernam, dat hij was bevorderd tot Kolonel. De stootkracht van de W-Brigade omvatte nu de bataljons 3-11 R. I., Infanterie V en 4-11 R. I. De laatste twee vormden de Zuidelijke colonne met als doel Purworedjo en 3-11 R. I., later gevolgd door 411 BI, zou via de Noordelijke route, door het Serajoedal naar Wonosobo trekken.

"We zijn dan nu weer gekomen aan het einde van dit Strijdkrachtenprogramma", zegt een vrouwenstem, die geduldig doorspreekt, ondanks de storingen, "jongens van de Nederlandse Strijdkrachten ter zee, te land en in de lucht, waar jullie je op dit ogenblik moogt bevinden, een prettige Zaterdagavond, hoe dan ook".

"Verrek", zegt een verregende soldatenfiguur, "dat mens zal zich vergissen, of is het nou werkelijk Zaterdagavond?"

Zo juist is de Gevechtstaf van de W-Brigade uit Purwokerto aangekomen in het verder Oostwaarts gelegen Purwardja-Klampok. Het is laat in de middag en de regen vormt grote bruine plassen op het voorerf van de kawedanan. Van tijd tot tijd flitst er een felle bliksemstraal langs de hemel van natte watten en onmiddellijk daarna verscheurt een bulderende donderslag het monotone geruis van de regen. Zonder veel misbaar lopen de mensen heen en weer om binnen de kortst mogelijke tijd een hoofdkwartier op te bouwen. Het geheel heeft iets van een circus-in-wording. De vuren in de keukenswagen geven een gevoel van behaaglijkheid in de natte woestenij van een Indonesische regenavond. Sergeant Jansen van de Verbindingsafdeling wekt herinneringen op aan goede cowboynummers uit Sarrasani en Strassburger, zo met zijn verbleekte veldhoed. Ze moesten hem in Wageningen kunnen zien, als hij met zijn duim over zijn schouder wijst naar de verbindingswagens: "Over een kwartier hebben we connection", zegt hij, alle taalzuiverende voorschriften van Generaal-Spoor-persoonlijk ten spijt.

Zaterdagavond in Purwardja. Soldaat Frissen uit Valkenburg tekent met een vuile duim de situatie van het ogenblik op de stoffige zijkant van de cantinewagen "Het Overschotje", waarvan hij chauffeur is. Met de hemelstreken houdt hij geen rekening. Hij is uit het Noorden gekomen en daarom is Oost voor hem "links" en West "rechts". — "Dus als ik het goed begrijp", zegt hij en krabt zich nadenkend onder de plopperpet, "dan kan ik van hier in drie uur naar Djokja komen, als het moet".

De toekomst wordt voor een deel uitgestippeld door kolonel

Breemouer, die in de pendopo, bij het gelige schijnsel van een petroleumlamp een bespreking leidt. De krijgshaftige figuren van enkele KNIL-soldaten van het peloton Stafwacht lopen in glimmende regenkleiding voorbij. Aggregaten zoemen, een eenzame schrijfmachine ratelt in het regendonker. De W-Brigade is in afwachting. Berichten over de nadering van TNI-eenheden sippelen binnen. De nacht is zwart en vol geheimen. Morgen is het de laatste Zondag van de Advent. De Brigade-arts controleert voor het laatst telegrafisch zijn geneeskundige posten. Soldaten zitten op veldbedden en staren naar het duistere Oosten.

— "Zaterdagavond", peinst er iemand, "in Vlaardingen komt om deze tijd de Knapenvereniging uit".

Deze actie leert, dat er niet eens een vrolijke Zaterdagavond voor nodig is om 's Zondagsmorgen wakker te worden met je kleren aan, met hetzelfde vettig-stijve gevoel over je, dat een

Op 31 Augustus 1949 bezocht de Sultan van Djokja, als Republikeins Minister van Defensie, het gebied van de "W" Brigade. Op het vliegveld Wirasaba werd Z. H. o. m. begroet door de voorzitter van de Plaatselijke Gemengde Commissie, Major Robert W. Hull (U. S. A. F.). Achter de Sultan: R. R. Sumitro Kolopaking, regent van Bandjarnegara.

opgelegd oorlogsschip moet hebben, wanneer hij bespoten is met fijne plastic. Het regent, nu niet meer, en de plassen van vannacht zijn voor een belangrijk deel opgedroogd, voor zover je dat tenminste in het donker kunt zien. Er is brood met kaas te krijgen en koffie, die naar benzine smaakt. Hier of daar tussen Purwardja en de status-quo lijn staat een onafzienbare rij motorvoertuigen opgesteld, van drietonners tot brencarriers toe. Samoerai-zwaarden zijn vastgemaakt aan de motorkap en op een der wagens prijkt een hertengewei. 3-11 R.I. staat gereed voor de beslissende tocht. De duisternis dwaalt als een zwarte nevel langs de grond. De lucht is grijs en ze verleent aan de diepe Amerikaanse helmen de weerschijn der onverbid-

delijkheid. Onder de schaduwranden van de helmen staan de gezichten strak vertrokken. Er wordt weinig gezegd. Het is dan eindelijk zover. Lang zijn ze er op voorbereid en misschien zijn ze wel gaan verlangen naar dit ogenblik. Maar nu het zover is, bevangt ieder toch een vage angst voor het onbekende van de toekomst. Wat zal deze dag brengen? Ieder is met zijn eigen gedachten bezig en de meesten zullen wel rondwalen ergens in het Limburgse heuvelland, waar het nog pas Zaterdagavond is. Thuis trekken ze nu de dekens over zich heen en gaan naar bed, onbewust van het feit, dat morgenochtend een koele, beschaafde radiostem zal mededelen, dat de Nederlandse troepen de opmars over de demarcatielijn zijn begonnen. Het sein voor vertrek wordt gegeven. Het is de laatste Zondag van de Advent 1948, half zes Javatijd: 3-11 R. I. gaat de mars in.

Op het tafeltje, waaraan ik schrijf, staat een onbeheerde veldfles met kouwe thee, een blik met resten appelmoes, een etenstinnetje met noodbiscuits en er ligt een aangebroken pakje Kansas-cigaretten. De pendopo van de wedana is een slingerklok rijk en die wijst momenteel kwart over acht, maar het moest tenminste half negen zijn. Veel van die Javaanse woningen hebben, ondanks hun lichte constructie, iets fossiels over zich en je verwacht soms niet anders, dan dat de klok aanmerkelijk achter zal lopen. Vier vliegen dansen om de schelle elektrische lamp, die daar ten overvloede hangt, naast een huisbakken petroleumlamp, met kettingen en krullen. De lange tafels voor de stafkaarten geven het idee van een goktentje op de pasar-malam. Hoog is de zoemtoon van het aggregaat, die een barrière vormt tussen ons geënerveerd afwachten en de zwijgende nacht. Van tijd tot tijd valt er een mat woord. Dit is het hoofdkwartier van een Brigade, die in het natte donker optornt tegen een sluikse tegenstander.

Op de stafkaarten zijn alle militaire wetenswaardigheden opgetekend in een geheimschrift van kleurige knop-speldjes en vaantjes. Maar er is zoveel gepasseerd vandaag, waartoe die kraaltjes en vlaggetjes ontoereikend zijn. Ze moeten zwijgen van de regen, die ontzaglijker was dan tien stuks Bataljon Agraria samen. Het klamme gevoel van onbehagen, als het hemelwater door zeilen en jassen sijpelt, bougies, die nat worden en verdere dienst weigeren; de regen, die bruin-grijze watermassa's over de weg schenkt of opspuit, als er een auto doorheen raast. Ik heb even stil gestaan voor de vernielde brug bij Djoho, waar de colonne van 3-11 R. I. opgehouden werd. Het zijn practisch G. I.'s deze jongens, met hun stoppelige gezichten onder diepe Amerikaanse helmen. Een druipend grondzeil over de schouder en het geweer daar schuin onderuit. Hoog rommelig geboomte van een Javaans gehuchtje aan weerszijden van de weg. Staag geruis van de regen en luide tikken van lekkende bomen. Vanwege al die nattigheid komt een set van de verbinding onder stroom te staan. Wachten en wachten, uren achtereen, op de brug, die maar niet klaar wil

komen. Er kraken schoten aan de overkant en onder begeleiding van veel opgewonden gesuis roept een stem uit de kop-telefoon "Kijk uit, verdomme, want ik geloof" Een veel kalmer geluid onderbreekt dit brokje gevechtsconversatie. Het is de waarnemer in de Auster, die zich punctueel meldt, en vertelt, dat het station van Bandjarnegara in brand staat en dat hij in het voorterrein gele grondlappen heeft waargenomen. Rondom deze wachtende stoet zwerft een fotograaf, die in luxe-steden, als Batavia en Bandoeng, zo graag opnamen in de regen maakte. Het gaf zulke goede effecten, zei hij. Hier zal hij zijn hart kunnen ophalen, want het giet eenvoudig.

Merkwaardig is dat, hoe onherkenbaar de meeste mensen worden, als ze ten strijde trekken. De meest bizarre hoofdbekkingen worden gedragen, variërende tussen de ietwat boersige tropenbaret en de bijna flatteuze golfpet der Amerikanen. Men loopt bij voorkeur iets zwaarder en komt gaarne voor zijn vermoedheid uit. Het is geen schijn of comédie, integendeel, maar er wordt ook niets meer verbloemd. Gelegenheid om te baden en te scheren is er vrijwel niet en daarom houdt men de armen een weinig van het lichaam gespreid.

— "Ik stond zojuist met een paar kameraden te praten en toen dacht ik: wie van die kerels zou hier toch zo stinken. Maar ik was het zelf".

Wat bovenal de aandacht trekt, dat is de openhartigheid waarmee ieder type zichzelf openbaart. Er zijn geen schone vormen of precieuze gekunsteldheidjes meer overgebleven, om luimen en hebbelijkheden weg te stoppen. De regen spoelt alle bedekselen weg. Als men iemand van vloeken is, dan vloekt men nu. Wanneer men er in het burgerleven alleen zijns ondanks netjes uit ziet, dan loopt men er hier bij als een landloper. Maar ik heb ook doktoren gezien, wie de hygiëne zozeer tot tweede natuur was geworden, dat zij eigenhandig nood-w.c.'s aanlegden en hun scheergerei symmetrisch uitstalden op een afgebrokkeld stuk muur. Daarginds, rondom die brug bij Djoho, stonden mannen, die van elkaar weten, wat ze waard zijn, en die gespitst waren tot het uiterste. Het bestaan te velde is primitief; het draait om honger, vermoeienis en risico. De gedachte aan thuis is er niet meer een van concrete beelden en voorstellingen. Het is een vaag-lichtende verleidelijkheid geworden, zoals de zonneschijn boven de laagvlakte flauw door de vale regensluiers heendringt tot hier.

Ergens, verder naar achteren, staat een radio-reparatiwagen, waar men zich de luxe van een ontvangtoestel kan permitteren. De nieuwsberichten volgen zo meteen. In de tussentijd wordt er een opname gedraaid van de violiste Ginette Neveu: un poco tristo. Vioolmuziek klinkt altijd een beetje triest en weemoedig in de oren van de man in mineur. Het is inmiddels helder geworden. Buiten spreidt de maan wondere glansen op breedgerafelde bladen van de pisangboom. Djokja is vanmiddag om 3 uur genomen, zeggen ze voor de radio. Hoe zou het nu thuis zijn?

De "W"Brigade trok in twee colonnes het republikeinse gebied binnen. De Noordelijke groep waar het een beetje haperde, laten we nu even alleen, en we stellen ons nader op de hoogte van het gladde tempo, waarin Infanterie V en 4-11 R.I. via Gombong en Keboemen oprukten naar Poerworedjo. In een gepantserde 15 cwt. reden we op de late vooravond van de actie naar de Zuidelijke uitgangsstelling.

De eerste ontmoeting vond plaats in het holst van de nacht. Na een zeer lange reis kwamen we doodmoe in Gombong aan. De verbindingsman had een belangrijk telegram en daarom vonden we de moed hem uit zijn bed te kloppen. De inhoud van het telegram werd zwijgend opgenomen.

Wij zagen een forse man met een warrige haardos en al woelende daarin beduidde hij ons waar de mess was. "Sla daar je tempatje maar op. Morgen kijken we wel verder. Maf ze".

Volgende ochtend. "Zo, verslaggever? O, maar dan moet je maar bij de spits. Meld je maar bij de commandant van de eerste compagnie, er gaat wel een auto. Veel succes".

En ik maakte een fantastische tocht van Gombong tot vlak bij Magelang.

De spits had tot taak snel door te stoten, maar de vernielde brug in den beginne maakte, dat de gemotoriseerde colonne gepasseerd werd door de infanterie en daar, bij de Bailybrug-inwording zag ik de Commandant voor de tweede keer Compleet met khakipak, keurige pet, "cane" en een grote sigaar. Ongewapend, maar om zich heen een stelletje van de meest mieterse kerels van soldaten die men zich maar denken kan.

"Mijn beesten". De kali werd op de schouders van de "beesten" zonder een spatje overschreden.

Glunderend ziet hij enige kilometers verder de weer op gang gekomen spits passeren "Good luck".

Wanneer we reeds in de middag het gestelde doel bereikt hebben is er geen verbinding meer met de Commandant. De luitenant-spitscommandant besluit om van de resterende dag te profiteren. "Pieter vindt het vast wel goed, 't is helemaal in zijn geest. Opschieten".

En met een klein groepje zitten we tegen donker in Poerworedjo. Alles ondermijnd, maar door de verrassende doorstoot niets van het verschroeiende aarde-plan uitgevoerd. Om drie uur 's nachts wekt de wacht ons. "Ik hoor een trein stomen, luit". Wanneer we buiten luisteren stijgen groene lichtkogels naar boven. Eigen mensen. En wanneer we per auto naar het station razen is daar de Commandant met zijn gevechtstaf, plus sigaar en andere attributen. Een verademing voor het kleine groepje spitsmensen. "Ze zeiden, dat je in het nauw zat, Lapré", zegt hij tegen den spitscommandant, "en dat wou ik wel eens zien".

De volgende dag kwam er maar geen verbinding met de "W"Brigade. Wat zouden de orders worden? Deze gedwongen rust geeft onze tegenstanders echter gelegenheid wegversperingen aan te brengen en vernielingen uit te voeren. Daarom aarzelt de Commandant niet: "Voorwaarts, bezet Salaman". En

"Ombak poetih poetih " Waar de witte golven langs de Zuidkust van Java schuren.

weer stormt de spits verder om 's middags, popelend van verlangen om Magelang binnen te trekken, in Salaman gedwongen halt te houden. Toch mag na een telegrammetje naar de Commandant de brug verderop over de Progo bezet worden. "Arriveer zelf spoedig" vermeldt het antwoordtelegram bovendien.

In de avond, onder stromende regen, arriveert hij met gehele gevechtstaf. Meteen wordt er een bespreking gehouden. Kaarten worden uitgespreid, een lampje bijgehouden, natuurlijk is er een gediensstige geest die een sigaar aanreikt en zo wordt het plan tot het binnenrukken van Magelang besproken. "De tweede compagnie mocht de brug van Keboemen nemen, de spits heeft ook zijn deel wel gehad, dus nemen wij Magelang", zegt de Commandant en de gehele gevechtstaf glundert, de spits kijkt sip. En in enige kernachtige uitspraken wordt het hele plan aan de ondercommandanten uitgelegd, belangrijke gebouwen die bezet moeten worden, legering voor de verdere nacht, want tegen middernacht zullen wij de stad binnentrekken, alles wordt geregeld. "Als we tenminste nog iets vinden", zegt hij, bedachtzaam aan zijn sigaar trekkend.

De volgende ochtend worden we wakker in een grotendeels vernield Magelang. Op het platje van een der weinige Europese woningen die nog intact zijn, ontvangt de Commandant het

bevel Magelang te nemen.

De verbinding met de Brigade is eindelijk tot stand gekomen. Hij glimlacht in zijn baard en zijn mannen zeggen: "Zo gaat het nu altijd met Pieter" "Pieter" had zijn opdracht voorbeeldig uitgevoerd en bij K. B. van 30 November 1949 werd daarvoor de Lt. Kol. der Inf. KNIL A. van Santen benoemd tot Ridder MWO 4e Klasse.

Terug naar het Noorden. Er komt daar weer gang in de affaire. De brug bij Djoho is onder handen genomen. Gisteren moest de autocolonne ervoor blijven staan, omdat de vernieling grondig was geschied. De infanterie van 3-11 R.I. ging door de kali en zette aan de overzijde de opmars voort. Het ging een hele poos goed. Geen vuiltje aan de lucht. Maar toen, eensklaps, werd uit een kampongrand, enige kilometers voor Bandjarnegara, hevig vuur ontvangen, heviger dan men ooit tevoren had meegemaakt. De regen begon te vallen en de tijd kroop onverbiddelijk voort naar de avond. Van verdere opmars was voor het moment geen sprake meer. Het werd zaak om pogingen tot omsingeling te verijdelen. Bij de tegenstander werden houtwitsers waargenomen en verscheidene zware mitrailleurs. De regen sijpelde verder, alles doordringende en de radio-verbindingen ongunstig beïnvloedend. Het was een desolaat idee voor de jongens, toen ze in het holst van de nacht bevel kregen om zich op deze oever van de kali opnieuw te groeperen. Vijf nieuwe namen zullen ze straks moeten beitelten in de grijze lava-basaltsteen van het monument in Tegal.

Vanmorgen was alles veel minder somber. De eerste Genie Veldcie KNIL was druk bezig met de stapeling op deze oever. Bailey-materiaal lag gereed voor montage en overal langs de aanvoerweg, waar troepen bivakkeerden, werd het een beetje

Onder de hoede van de Grenadiers van 411 B.I. ligt hier de Thee-onderneming Kaligoea (Boemioeoe).

gevierd, dat de zón weer in volle luister present was om verregende uniformen te drogen en om het algemene aspect op te fleuren. In de schaduw van een boengoerboom of een tjemara werd menig uiltje geknapt en dat misgunde niemand de snurkende genietters, want de nacht was zwaar geweest. Handdoeken woeien feestelijk in de blauwe lucht. Radiotoestellen stonden open om weer helemaal kurkdroog te worden. Ergens in de berm van de weg stond de jeep van de dokter en de pil zelf manipuleerde met een glimmende stethoscoop. Ziekenrapport te velde. De aalmoezenier stond zich te scheren in het spiegeltje van een drietonner. De verbindingslui werkten fluitend aan een horizontale antenne.

Naarmate de dag vordert, groeit de interesse voor het werk van de genie. De gevechtstaf laat herhaaldelijk de telefoon rinkelen en bij tijd en wijle komt er een ongeduldige waarnemer over de steile rand in de kali kijken.

"Om één uur zal ik wel ongeveer een schatting kunnen maken, die, laten we nou zeggen, niet meer dan anderhalf uur mis zal zijn", belooft lt. Donkers uit Schiedam. De mededeling komt binnen, dat het Bataljon 411 in aantocht is. Vier maanden is het nu in Indië en hier zal het moeten laten zien, wat het waard is. Speurende jagers dwalen als blinkende meeuwen langs de olijfgroene hellingen in het Noord-Oosten. We moeten nu nodig verder. De waarnemers uit de Austers melden vele coupures in de weg naar Bandjarnegara. Toch moet er verder getrokken worden. De colonnes op de weg worden voor de zoveelste keer geformeerd. De stapeling voor de brug is gereed. Om zes uur vanavond zal de brug berijdbaar zijn voor incidenteel verkeer; het stalen geraamte ligt al klaar. De rollers worden gesteld. In dat piekerwerk gaat zo verduiveld veel tijd zitten.

De dominerende figuur van de kolonel duikt op tussen de omstanders. Er wordt evenwichtsballast opgevoerd voor het overrollen. Chauffeurs van 7 AAT hebben al hun technische kennis voor dit moment bij elkaar gegaard. Ze slaan de vooreringen met quasi-deskundige blik gade. Eigenlijk zit er bij deze deskundigheid niet eens zo heel veel schijn. AAT-ers zijn van alles tegelijk en een beetje bruggenbouwer ook wel, zo langzamerhand.

— "Die binke kenne die brug hier nou wel legge, maar een knaak voor de kerel van ons, die 'm er het eerst uitrijdt. Ha, die Sjors, zijne bij jullie de scheermessies met die gleuffies ook al op?"

— "Ach welnee, man, maar voor wie zal ik me nou scheren? Toch vast niet voor dat handjevol militeairen hier"

Naast de brug dalen de infanteristen af naar de kali, verdwijnen even onder dicht gebladerte, en ploeteren later weer tegen de andere oever omhoog. Daar groepen ze even samen en verdwijnen dan over een glooiing in de weg. De brug komt in beweging en rolt voorwaarts. Een kleine honderd werklieden helpen mee duwen. Nu moet het lukken: "Plan, plan, niet zo vlug verdomme, want anders fietst-ie d'r af Nog een

tikje verder ja, kalm aan ja hij rust op de andere oever". Het regent weer onstuimig. Alles is alweer dóór en dóór nat. Er is vrij hevig vuur hoorbaar. De colonne voor de brug wacht zwijgend af. Een Mitchell ronkt over en verderop cirkelen jagers. 's Nachts om één uur heeft men het verste punt van gisteren opnieuw bereikt. Er komt weer gang in de affaire.

Zittend op de rand van je veldbed, kom je traag tot het besef dat je toch je schoenen zult moeten aantrekken, want door de voortdurende regens zijn erf en weg herschapen in een grote modderplas, waar je moeilijk op kousenvoeten doorheen kunt gaan. Het is nacht.

Het kost altijd even tijd voor je helemaal wakker bent. Toen ze je zojuist de klamboe van je gezicht trokken en je wakker schudden, verwenste je het leger en heel de wereld, omdat ze je geen ogenblikje rustig kunnen laten pitten. Met een hoofd vol slaap, zonder het minste greintje interesse, wring je je voeten in de hoge, slappe sluijschoenen van groen linnen, die bedekt zijn met strepen opgedroogde modder. Wrevelig pruts je wat aan de lange veters, die natuurlijk weer in de knoop zitten. Laat ook maar, straks zul je ze wel dichtrijgen. Je hebt geen idee van de tijd, en als een beschonkene glibber je door de modder naar de pendoppo, waar het tien voor half drie blijkt te zijn. Vaandrig Kraan heeft 't lang uitgehouden vandaag. Sergeant Janssen zit nog ijverig te tikken, er zal nog een bevel de deur uit moeten. De wacht zit rokend rond een grote kan bittere koffie te confereren, ze bespreken daar de gebeurtenissen van de afgelopen nacht, en peinzen op de toekomst.

De pendoppo hier, in Purwardja, ademt op het ogenblik dezelfde sfeer als een café na sluitingstijd. Overdag buigen zich de dominerende figuren van de Brigade over de grote stafkaarten.

Nu liggen er massa's peukjes en as verspreid op de vloer, een klein tafeltje prijkt met een stilleven; wit-émaille koffiekant, twee vuile glazen met een dikke laag drab op de bodem, bord met etensresten en een "Locomotief" van eergisteren.

Janssen is klaargekomen met zijn werk, en verdwijnt naar zijn bed.

Sergeant Post van de Verbindingsafdeling brengt een paar telegrammen, die net zijn binnengekomen. Het is stil hier. 3-11 R. I. zit op het ogenblik ergens tussen Goemiwang en Bandjarnegara.

Twee lichtbundels draaien de weg op, je kunt hier helemaal horen hoe bij het terugschakelen de kamraderen over elkaar knerschen.

Een sergeant meldt zich, en vertelt dat hij uit Purwardja is gekomen met een lading octaanbenzine voor de tank, die vanmiddag uit Kebumen is gearriveerd. Hij heeft zes soldaten gelift, van de Ost-compagnie van 4-6 R. I. die waren achtergebleven en nu willen proberen bij hun onderdeel te komen. Ze zetten zich

met veel geraas in een paar rieten stoelen, en maken het zich zo gemakkelijk mogelijk voor de nacht.

De rust keert weer en traag verglijden de uren. Tot de wacht zich gaat klaarmaken voor de aflossing en de vloer aanveegt; het loopt tegen zessen.

Bij het aanbreken van de dag bevond de voorhoede zich enkele kilometers voor Bandjarnegara. Men aarzelde. Waar was nu die vijand, die zich gisteren zo vervaarlijk weerde? Als hij niet weggetrokken was uit het Serajoedal, de bergen in, welke valstrikken had hij dan gespannen? Het bleef doodstil. De vliegers verschenen weer in de lucht en verleenden de steun, waarom verzocht was. Met ratelend boordgeschut scheerden ze over het voorterrein. Kolonel Breemouer kwam in zijn eentje per jeep naar voren en bekeek de situatie. De vliegtuigen hadden nu hun opdracht vervuld. De infanterie klom op de bren-carriers en reed Bandjarnegara binnen, om 08.30 Javatijd. De weg van de brug naar Bandjarnegara was op tal van plaatsen doorsneden met coupures van verschillende afmetingen. De opgezwollen lijken van de paarden, die gisteren in het zware vuur waren gedood, rieken kwalijk. De desa's onderweg waren verlaten geweest en slechts sporadisch vernield. De buitenwijken van Bandjarnegara evenwel waren niets dan geblakerde bouwvallen en dat bleef zo, het hele stadje door.

Veel van de afgebrande huizen schijnen aan Chinezen te hebben toebehoord, maar of die nu speciaal doelwit zijn geweest, valt moeilijk te zeggen. Republikeinse pamfletten, waarin de verschrikkingen van de Moeso-terreur in beeld worden gebracht, bedekken de resten muur en verder zijn er natuurlijk — in potlood geschreven — de bekende leuzen "sekali merdeka, tetap merdeka". Ergens op een hoek liggen en staan de resten van een plaatijzeren bouwsel, het gewestelijk kantoor van de Masjumi en de Sabillilah tevens. De gevangenis lijkt intact, er hangt wasgoed op de binnenplaats. Het smeult nog overal onder de verkoolde balken en de zwarte bladerverf. Maar er is geen levende ziel achtergebleven, alleen muggen, legio dikke blauwe muggen.

Een beeld om nooit te vergeten, in dit pasbezette plaatsje: een lange, smalle militair slentert langs de verkoolde ruïnes. Hij heeft zich klaarblijkelijk zojuist gemandied. Zijn natte haren glimmen en hij heeft een opmerkelijk grote, geel-witte handdoek om zijn heupen gebonden. Hij heeft slechts oog voor een volle, bloeiende roos, die hij in zijn linkerhand houdt. Hij slentert door Bandjarnegara en de krijg is hem zeer verre

Overste Bastiaanse, de Bataljonscommandant van 3-11 R. I. en luitenant Opdebeke, van 4-6 R. I., staan te stralen op het pleintje, voor de bioscoop van Wonosobo. Het is toch vlugger gegaan, dan ze gedacht hadden, de bezetting van dit stadje. De overste heeft van een Chinees, tot tijdelijke vervanging van zijn eigen verregende broek, een fraaie grijze pantalon geleend, die hem iets over de kuiten reikt. Het enige, waardoor de luitenant opvalt, is de ferme snor, die zijn bovenlip siert. De af-

gelopen dagen hebben niet veel gelegenheid tot scheren gegeven en nu heeft hij van de nood een deugd gemaakt. De figuur in sarong en toetoeptasje, die daar aan die bren-carrier knoeit, blijkt ook een der onzen te zijn De verwarrende invloed van de regen ten voeten uit!

"Man, ik zal je vertellen, dat ik d'r aardigheid in had, hé, toen we hier met die bren-carriers binnen kwamen", zegt de overste, "die laatste kilometers konden me niet vlug genoeg gaan en ik geloof, dat ik nou een beetje weet, hoe die Engelsen en Amerikanen zich gevoeld hebben, als ze een bevrijde stad binnentrokken. Al die Chinezen juichten en staken de duim op. Onderwijl zijn we nog, zonder dat we het wisten, over een bom van weet-ik-hoeveel kilo gereden, maar het was een trekbom en hij is d'r nou uit. Die mijnploeg heeft hier gewerkt als leeuwen!"

"En dan hebben we hier nog vier Nederlandse nonnetjes ontdekt van het doofstommen-instituut", vertelt luitenant Opdebeke, "toen die kerels van mij daar vanmorgen aankwamen, werden ze gewoon om de hals gevallen. Lekker is dat, bij zo'n baard van een week".

Proper Chinese jongelui in het wit spelen voor Rode Kruis en zijn bij de ingang van de stad bezig een stuk of drie sneuvelen van de Tentara af te voeren. Wonosobo biedt een minder troosteloze aanblik dan Bandjarnegara, waar zowat alles verbrand is. Ook hier zie je wel hele rijen huizen, waarvan alleen nog maar wat berookte puinhopen staan, maar er is toch ook veel gespaard gebleven. "Bakar", verbranden, staat er in rood op één van de ruïnes. Het kleine katholieke kerkje heeft nogal wat geleden. De Javaanse pastoor staat in zwarte toog, de blote voeten in sandalen, nog een beetje verwezen aan de poort. De zusters van het doofstommeninstituut zijn al weer bijgekomen van de emoties, die zij tot en met vanmorgen hebben doorstaan, en maken boterhammen met spiegelei klaar voor de uitgebreide visite, die bij hen neerstrijkt. Ze dragen nog de kleding, die ze in '38 uit Holland hebben meegenomen. Al die tijd is er geen aanvulling geweest. Het zijn de moeder-overste Geertruida de Wit uit St. Oedenrode, zuster Bonaventura Gomes uit Den Haag, zuster Augustina Arens uit Elst en zuster Canisia Meisner uit Küstrin, in de Russische zone van Duitsland. Gaat het goed, vragen ze, met koningin Wilhelmina eh Juliana? En hoeveel prinsesjes zijn er nu? Drie? O, vier; daar weten we hier niets van, moet u maar denken. En kunt u ons moederhuis in Den Bosch waarschuwen, Choorstraat 7? Zegt u maar, dat we de laatste dagen schrikbarend veel angst hebben gehad vanwege de vliegtuigen, maar dat we het tijdens de oorlog en in de republikeinse tijd altijd goed hebben gemaakt. We zouden moeten liegen, als we iets kwaads van de Republiek wilden zeggen. Ons huis is wel eens een enkele keer in beslag genomen door de Tentara, maar Soumokil van de Djawatan Sosial uit Magelang, Maria Ulfah Santosa, verder die dikke minister van

Gezondheid en uiteindelijk Soekarno persoonlijk hebben ons het hele huis weer terug bezorgd. Ja, daar was wat moed voor nodig om Soekarno op te zoeken, toen hij in het Diënghotel logeerde. Maar we werden erg vriendelijk ontvangen en hij sprak direct Nederlands met ons. We zien er op het ogenblik uit als als varkens met al die modderstreden, maar dat komt, omdat we gisteren met de kinderen de sawah's zijn ingetrokken, toen de Nederlandse vliegtuigen weer kwamen opzetten. Al eerder was het huis gemitrailleerd en het dak is aan alle kanten lek geschoten, maar er is gelukkig niemand getroffen. Eerst zijn we binnen gebleven, toen zijn we buiten gaan staan, maar ze trokken zich nergens wat van aan. Ten einde raad hebben we ons toen, met de kinderen aan de hand, in het veld verscholen, maar toen kwamen ze ook daar boven knallen. Vanmorgen, bij het aanbreken van de nieuwe dag, hadden we weer wat moed vergaard en we dachten, dat onze jongens nu wel gauw zouden komen. Maar daar komt me zo'n vent van de Djawa Barat, met zo'n lap om zijn hoofd, en die vertelt, dat hij zo meteen alles in brand zal steken. We waren de wanhoop nabij. Alles hadden we nu doorstaan en moesten we ons op het laatste ogenblik dan nog gewonnen geven? Maar juist op dat moment kwamen Goddank de eerste Hollandse jongens om de hoek, langs de weg hier.

De landrechter mr. Dardo, is de enige autoriteit, die achtergebleven is. Hij heeft in Nederland gestudeerd en is met een Nederlandse gehuwd. Voor de gelegenheid is hij in een bruin Europees colbert gestoken. Hij is de man, die de zusters altijd met raad en daad terzijde heeft gestaan. Het voormalige hoofdkwartier van de T. N. I.-commandant Sadikin is grondig uitgebrand. In de studio's Radio Republiek Indonesia, die in het gebouw van de regentschapsraad waren gevestigd, is een lichte bom ontploft. De meeste apparatuur is verdwenen of vernield. Wonderlijk genoeg is een uitgebreide collectie gramfoonplaten gespaard gebleven. In de grootste kamer staat een weegschaal. Ook het grote Diëng-hotel vertoont bomschade; in een van de kamers staat nog een restje ontbijt. Wie heeft er van gegeten en waarom is hij of zij niet klaar gekomen met de maaltijd? In de eetzaal treffen we een ingegraven trekbom aan. Overal in Wonosobo, en speciaal in dit hotel, hangt de door-dringend-muffe geur van natte kapok.

De mortiergranaten ploffen nog verderop in de bergen en de lucht betreft weer. 3-11 R. I. bezet de elektrische centrale, die volkomen intact is. Langs de aloon-aloon staan herdenkingspoorten ter gelegenheid van de 17e Augustus en er huppelt verschrikt wat zwart-bont Hollands melkvee rond, dat toebehoort aan de Chinezen. Vrij veel uitgebrande trucks staan op diverse plaatsen in de stad gestald. We gaan terug over de verlaten weg, waar zo opmerkelijk veel duiven klapwieken. Bewesten Bandjarnegara, waar de pioniers en de bulldozers al

goed werk aan de weg hebben gedaan, vliegen haveloos-bruine aasvogels met kromme grijze koppen omhoog, als we langs rijden. Voor de brug bij Djoho passeren we dokter Donner van het Nederlandse Rode Kruis, die vroeger met zijn Mobiele Team in Tegal zat. Hij komt het terrein verkennen. Drie Mobiele Teams worden in gereedheid gehouden om in de pas-geopende gebieden het beste te brengen, wat Nederland te geven heeft: gezondheid en regelmaat. De voorwaarden daartoe zijn nu haast geschapen. Het doel is nabij, lijkt het.

De Tweede Politie Actie was een merkwaardige actie. Nederland liet zijn strijdkrachten in actie komen om paal en perk te stellen aan de ernstige beproevingen, die een jonge natie ondervindt, als men haar wel de vrijheid van de staat predikt, doch verzuimt te wijzen op de gebondenheid van haar burgers. De Regering beoogde allerm minst een veldtocht te maken, omwille van schetterende fanfares en trotse wapenfeiten. Het aanvaldoel, dat haar op 19 December voor ogen stond, was geen pralende entree in de hoofdstad van een vijandige nabuurstaat, maar veel meer het samenbrengen van een innerlijk verscheurd volk rondom de idealen van hogere welvaart, meerdere veiligheid en grotere burgerzin. Er bestaat geen enkele rubriek, waarin zulke wapenfeiten ondergebracht kunnen worden. De strijd, die onze troepen aanboden, was een naamloze strijd voor de simpele dingen in andermans leven, en elke overwinning, die zij bevochten, was een victorie zonder naam.

De militaire maatschappij is er niet om een vergeten bestaan te leiden. Ootmoed en zelfkennis zijn schone deugden, maar zij ontsieren de krijgsman bijna evenzeer als een sleepsabel den kloosterling zou misstaan. Vaandels buigen met een verrukt blosje terneer, om zich te laten tooien met orden en lauwerkransen, soldatenborsten zwellen naar zijden roem en metalen eer en het blazen, o dat blazen, het hongert naar namen. Namen van uitheemse steden, woeste bergpassen, brede stromen en grimmige vestingen. Ah, ze benemen u welhaast de adem en dat is een reden temeer om ze aan te brengen op dat blazen, naar oud gebruik. Maar wat moet in vredesnaam de traditie aanvangen met een succes, dat geen naam heeft?

Wonosobo, Poerworedjo, Keboemen en Bandjarnegara. Dat zijn de namen, die de "W" Brigade zou kunnen voeren. Maar wat is daarin verdisconteerd aan afmattende patrouilles, lang nadat de doelen bereikt waren? Wat zegt zo'n naam over de geestkracht van een eenzame ordonnans, die zijn koplicht achterna jaagt om de verbindingen te handhaven? De ontseltenis, wanneer het eerste snipershot kraakt, de wrevel, als ook deze nacht weer wakend moet worden doorgebracht? Het radeloze verdriet, als je kameraad valt, de huivering van regen, kou en koorts? Wie maakt daar een dagorder voor, wie steekt daar de loftrompet over? Niemand. Ook de "W" Brigade niet. Zij zal zichzelf nimmer verloochenen, zij erkent geen andere maat-

staf dan de militair-strategische en met sierlijke krulletters schrijft zij de namen Wonosobo en Poerworedjo in haar wapenschild. Maar laten allen, die ver verwijderd bleven van de magische plaatsnamen in de republiek, en die in vergetelheid de wezenlijke strijd van het ogenblik vochten, bedenken, dat zij geëerd werden in een ganse Brigade, de "W" Brigade op Java, die de grote victorie zonder naam bevocht.

Oratio pro domo — Twee moeilijke kwartalen — De dood komt als een dief in de nacht — Stijl, de eenwen door — En een blij moraal aan het eind.

Het zou in een simpele kroniek als de onze niet passen om een waardebeplating toe te voegen aan het relaas van gebeurtenissen, die trouwens zelf een klare taal spreken. Djokja, dat op 19 December 1948 uit de lucht genomen was, werd op 28 Juni 1949 door de Nederlandse troepen ontruimd. De voltallige republikeinse regering, zoals die op 19 December in Nederlandse internering was gegaan, keerde enkele dagen na de ontruiming onder uitbundig vlagvertoon terug in de republikeinse hoofdstad. Met de op 19 December van al haar rechten vervallen verklaarde Republiek Indonesië werden onderhandelingen aangeknoopt, die op 7 Mei leidden tot het bekende Van Royen-Rum accoord en tot het vrijwillige ontslag van Dr. L. J. M. Beel als Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon. Op 25 Mei overleed te Batavia de Legercommandant, generaal S. H. Spoor, en hij werd enige tijd later opgevolgd door luitenant-generaal D. C. Buurman van Vreeden.

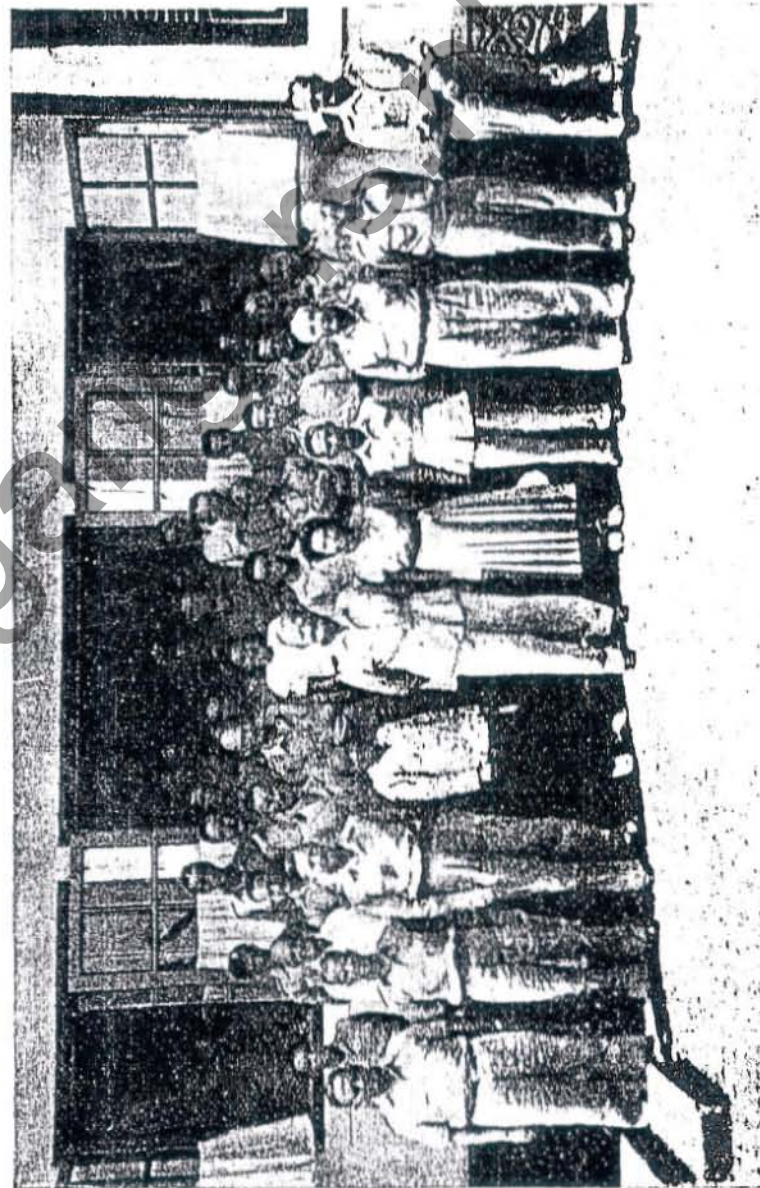
In Djokja en Batavia hielden federalistische en republikeinse Indonesiërs op het hoogste niveau besprekingen, welke leidden tot een vrij volledig onderling accoord. En in de nacht van 10 op 11 Augustus werd een overeenkomst tot het staken der vijandelijkheden van kracht tussen de Nederlandse strijdkrachten op Java en de T. N. L., welke door Dr. Beel op 19 December voor de radio al was opgeheven. Uit de ruïnes, die haar doodsbed hadden kunnen worden, steeg een herboren Republiek Indonesië omhoog, die door de handhaving van een eigen leger, eigen buitenlandse dienst en een eigen muntwezen in velerlei opzicht domineerde over de andere deelstaten, als wier belhamel zij naar 's Gravenhage kwam om op de Ronde Tafel Conferentie regelingen te treffen voor het overnemen van de volledige soevereiniteit over Indonesië. Wanneer men de vraag stelt, wát Nederland in de loop van 1948 en 1949 heeft moeten accepteren, dan luidt het antwoord: alles, wat het voordien als volstrekt onaanneemelijk had aangeduid. En wanneer men dan, zoals geschiedde bij het vertrek van enkele demobiliserende onderdelen uit Batavia, de lof voor deze inschikkelijkheid wenst toe te zwaaien aan Jan de soldaat, dan zal men deze opgewekte zwijger en briljante zwoeger toch zeker wel het recht gunnen om even zijn wenkbrauwen op te trekken en te mompelen. "Hij wèl!",

In de eerste zes maanden van 1949 verloor alleen de "W" Brigade 133 doden. De guerilla-strijd was niet altijd en niet overal even fel. De maand Januari was, om te beginnen bijzonder onrustig. Het zwaartepunt van de strijd lag vooral in de streek te Noorden en N. W. van Purwokerto, met name de gebieden langs de spoorweg Purwokerto-Bumiaju. De lijn werd bij herhaling opgebroken of gebarricadeerd en de passerende treinen ontvingen regelmatig vuur. Overal werden grotere en kleinere T. N. I.-concentraties waargenomen. Twee Brigades van de Divisie Siliwangi infiltreerden langs de Noord- en Zuidkant van de Slamet en trokken door naar West-Java. In Februari eisten de Zuidelijke sectoren meer de aandacht en ook in de regentschappen Bandjarnegara en Wonosobo kreeg 3-11 R. I. de handen vol, speciaal aan de convooiweg tussen deze beide plaatsen. Het dieptepunt van de ontwikkeling kwam in de derde week van Maart, toen in het regentschap Bumiaju de Darul Islam de kop opstak en de tegenstander in de buurt van Kebumen zijn inspanningen verdubbelde. Licht- en waterleiding werden gesaboteerd, soms onder de rook der grote steden, en vrijwel iedere dag was er een militaire begrafenis. Iedere dag bood welhaast het eendere beeld. Honderd man, staat er in de voorschriften, achter het stoffelijk overschot van een subaltern officier, en vijftig achter een onderofficier. Misschien waren het er minder, maar men kreeg de indruk, dat er véél meer waren, die volgden in de stille stoet naar het Ereveld. Ontroerend défilé: de ochtend straalde van zonneluister en de sawah's glansden in een teergroene verwachting. Een luwe wind ritselde in de bloemkransen op de weapon-carriers en hij streek langs de kogelgaten in de radiator. Er kwetterden vogels in de bomen en een hagedisje scharrelde langs de slootrand.

"De jongens zeiden; We hebben wel eens knijp gezeten, maar als de luit erbij was, klopte het wel", sprak de dominee. Maar nu lag er een klewang op de driekleur, die de kist van de luit in wijde plooiën dekte. En de jongens wisten niet goed, of ze hun baret zouden afzetten of ophouden.

"En wie zal zeggen, wat het verlies van die andere kameraad betekent voor zijn familie, zijn vrienden en zijn collegae", ging de veldprediker door. En achter vele strakke gezichten doemde het beeld op van een blonde knaap, lopend over de met zon bevelkte laan, die langs het Stafkwartier in Pekalongan leidde. Familie, die hem misschien al half en half thuis zag komen. Maar nu lag de aarde op hem te wachten, met een open muil vol rode vochtige schaduw.

"Ze zijn gevallen als helden", zei de kolonel, "met het wapen in de vuist en het front naar de vijand". Als helden! Wanneer wordt een mens held? Men zit op te snijden tegen zijn bekenden, men drinkt een borrel of rolt een sigaret, maar men blijft, die men is. Iemand maakt plannen, voert berekeningen uit en nog steeds treedt de heroïek zijn bestaan niet binnen. Maar eensklaps komt het moment, dat men zegt tegen een gewonde makker. "Neem die bren mee en maak dat je wegkomt, ik ben nu toch

Zondag 14 Augustus 1949 werd in de officiers-mess te Purwokerto het 25-jarig officiersjubileum van de Brigade-commandant gevierd. Op de eerste rij v.l.n.v. Majoor J. J. W. Berkhout (tweede van links), Resident E. M. Stok, Raden Ajoë Sapangat Kartanegara, Kolonel J. Bremoner, Mevrouw Stok, R. A. Sapangat Kartanegara (regent van Banjoemas), Luit. Kol. J. J. F. M. Jansen (Vakcommandant Purwokerto), Luit. Kol. R. Helmer (Commandant 425 B.I.) en Luit. Kol. J. Bastiaanse (Commandant 3-11 R.I.).

de klos". En de dood is gekomen als een dief in de nacht. Het aureool volgde pas later. Er ritselden bloemen op de baar en in Holland beet een vrouw op haar betraande lippen. Als helden zijn ze gevallen. Een vuursalvo scheurde de zonnige stilte. Een blanke reiger met oranje borst zeilde in waardige ontsteltenis weg door blauwe luchten

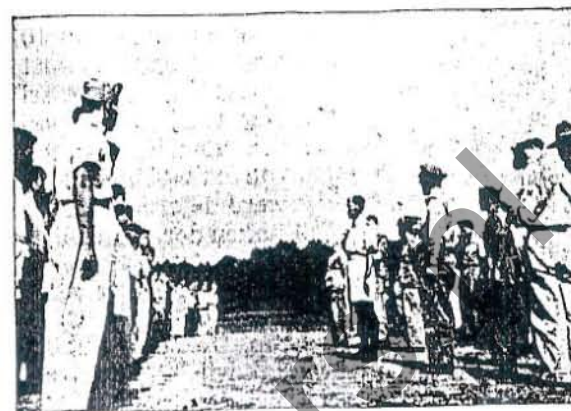
In het tweede kwartaal van 1949 werden allerlei wijzigingen in de discolatie noodzakelijk. De "T" Brigade ging Djokja ont-ruimen, het Bataljon 4-11 R. I., bijgenaamd de "Tokeh", werd opgeheven, en het gloednieuwe 425 B. I. kwam in de regent-schappen Bandjarnegara en Wonosobo de plaats innemen van 3-11 R. I., dat naar het Zuiden verhuisde. Majoor Van de Ven ging met 411 B. I. verder naar het Noorden en vestigde zich in Tegal. Het aantal beschietingen op de weg Purwokerto-Bumiaju nam enigszins af, nadat gedurende enige tijd al het gemotori-seerde verkeer verboden was geweest. In de nacht van 5 op 6 Juli viel een numeriek zeer sterke vijand de stad Purwokerto aan, maar het resultaat was minimaal. De toestand in de ge-bieden van het vroegere 4-11 R. I. ging vooruit en het jonge 425 B. I. weerde zich behoorlijk in de Noordelijke T. B. A. ge-bieden. Jonge onderdelen en beproefde bataljons, speciale troe-pen en parachutisten, Indonesische militairen en Nederlandse soldaten, van alles liep er rond en ieder deed, wat hij kon.

Vergeef het ons, lezer, als wij een ogenblik onze gedachten laten gaan over de krijgsman en zijn uiterlijke verschijnings-vorm, in de loop van vele eeuwen. Zijn koen gebaar en het la-conieke woord.

Indien wij ons niet bedriegen op het stuk van de Bijbelse his-torie, dan was de Filistijnse kampvechter Goliath gehuld in een "schubachtig pantsier", dat vijfduizend sikkelen kopers woog, en op zijn hoofd droeg hij een koperen helm. Hij zette een reus-achtige borst op en loeide tot het onaanzienlijke veedrijvertje David: "Kom maar eens even hier, dan zal ik je vlees aan de vogelen des hemels cadeau doen en aan de dieren des velds!" Even later ging hij voor de bijl, door het steentje uit de her-derstas

Vele jaren later was het de Spartaanse koning Leonidas, die de pas van Thermopylae dagenlang verdedigde tegen de over-macht van Xerxes. En toen de laatste snoefde, dat zijn pijlen de hemel zouden verduisteren, repliceerde Leonidas berustend, dat hij in dat geval wel in het donker zou verder strijden. "Lever je wapens uit", eiste Xerxes. "Kom ze maar halen", antwoorde Leonidas tot onuitputtelijk plezier van alle causeurs en kweke-lingen-met-acte in de daarop volgende eeuwen.

Denk eens aan die forse Noorderling, met zijn donkere mantel om de brede schouders en de hoed met wijde rand. Denk aan Odin met het ene oog, dat glinsterde als de Zon. Op het acht-voetige paard Sleipnir streefde hij de stormwind voorbij. Odin bluste de geweldigste vuren, stilte de storm en effende de baren. Zijn rondas en zijn spies, zijn strijdhamer en zijn strijdbijl blaften gelijk honden, huilden als wolven, en vielen de vijand woedender

Op 9 September 1949 werden bij Robertsari, in aanwezigheid van de militaire waarnemers, de krijgsgevangenen van de "W" Brigade en de T. N. I. tegen elkaar uitgewisseld. Hier spreekt de Majoor T. N. I. Brotoiswojo zijn manschap-pen toe.

waarschijnlijk naar zijn Courvoisier, "the Brandy of Napoleon". "Je bent gewond! merkte Bonaparte eensklaps op — "Neen", zei de jongen trots en met een laatste zweem vuur voegde hij eraan toe: "Ik ben gesneuveld, Sire!" en voor de voeten van zijn "chief", met een glimlach op het gelaat, "the boy fell dead"

Laten we het eerlijk bekennen: dat zijn geen verhalen uit de oude doos. Dat zijn geen "stories", waar we even goed buiten kunnen. Wij hunkeren nog net zo naar een beetje "grandeur" en wat heldenverering als de Spartanen, de Thespiërs en de le-gioenen van het Franse keizerrijk. We zouden alleen en beang-stigd overblijven, wanneer we b. v. van tijd tot tijd niet in een ervaren jungle-pas konden vervallen, en als we niet beschikten over dat veelbetekenende grijsje, van "ik-hoef je-zeker-niet-te-vertellen-wat-voor-ijzervreter-bloeddrinker-ik-eigenlijk-ben". We heten notoire tegenstanders met een weergaloos venijnige tinte-ling in het oog "mijn vriend Achmad", of "amice Roekman", om de schijn te wekken alsof wij het persoonlijk waren, die nog een bijzonder zuur appeltje met deze heren hadden te schillen. Want, nietwaar, ook hier is het "le ton, qui fait la musique".

De oogwenk, de handomdraai, de vloek en de zucht, de pijp en de zonnebril, de snor en de wandelstok, de baard soms en het verfromfaaide pakéan die worden ons zoveel begrijpelijker, wanneer wij denken aan die regels van Nijhoff:

Waar is de tamboer, waar is de muziek?
God heeft ons op den weg alleen gelaten,
ons lijf gaat breken en ons hart is ziek —
zingt van een ring en van liefde en van smart,
zingt van verachting voor een paar granaten!
Een goed soldaat heeft een groot kinderhart.

aan dan beer of
oeros. Odin, de
Allesverzen-
gende

Lees bij Ro-bert Browning nog maar eens het verhaal na van de geest-driftige bode, die de verove-ring van Ra-tisbon aan Na-poléon kwam melden. Napo-léon, die daar stond op een heuvel, wijd-beens, en met de hand in de revers, tastend

Natuurschoon in de buurt van Boemioe.

Nu gaat hij weer zijn eigen weg. Misschien wordt hij eveneens burger, misschien blijft hij, wat hij is. Is hij sterker geworden of zwakker? De kracht van Samson ging in zijn haren schuil. De militair puurt zijn geestelijke kwaliteiten uit een menigvuldigheid van factoren. Daar is in eerste plaats de afzondering, die hij zichzelf oplegt. Ik weet nog goed, hoe ik de eerste tien dagen van mijn militaire loopbaan doorbracht in een onrustig gedrentel aan de binnenzijde van een bijzonder doeltreffende prikkeldraadversperring. Dat was, om ons terstond en volkomen te doen wennen aan de pasvorm van 's Lands wapenrok en aan de bijzondere charmes van het kazerne-interieur en ik herinner me nog maar al te goed, dat het element van vrijwilligheid daarin niet zo bijster groot was. Maar de militair kent nog andere vormen van afzondering. Redenen van staatsveiligheid kunnen daar toe leiden, maar ook een doodgewone beroepstrots, zoals je die overal elders ontmoet. De ware militair koestert eenzelfde liefde tot zijn "métier" als iedere vakman. Je moet hem op een zeker ogenblik alleen laten met zijn zware mitrailleur, zijn "modellen-zestien" en met zijn stafkaart, zoals je een kind alleen laat met zijn blokken. Evenmin als een fruitkweker het kan verkroppen, dat zijn klanten komen aanzetten

In de nacht van 10 op 11 Augustus, kort nadat bij Bobotsari nog twee doden waren gevallen bij een convooibeschiëting, werd de order tot het staken der vijandelijkheden van kracht. Die dag ging de witte vlag van de UNCI in top. Op het ogenblik, dat wij dit schrijven, is de Ronde Tafel Conferentie in volle gang. De worsteling aan het roer is ten einde en de koers is duidelijk. De Nederlandse soldaat pakt zwijgend zijn ransel. Hier in Indonesië heeft hij op tal van plaatsen schouder aan schouder gestaan met de Nederlandse ondernemingsman, de Nederlandse technicus, de Nederlandse bestuursambtenaar.

met nieuwe theorieën aangaande de kruising van Californische ster-appelen en goudreinetten, evenmin verdraagt een militair het, dat men hem dwarsboomt bij het bepalen van zijn strategie, of dat men nieuwswijze opmerkingen maakt, die erop gericht zijn hem een gevoel van overbodigheid te geven. Want — en nu geraken we tot een zéér menselijke kant van de zaak — ook de gedachtengang van de militair vormt de ouverture tot de stelling van zijn volstrekte onmisbaarheid. Napoleon heeft zijn volgelingen nooit bozer gemaakt dan door de opmerking, dat zelfs de oorlog te belangrijk is om hem uitsluitend aan militairen over te laten. Men kan een herbergier doende zien met het beslechten van een dronkemansruzie, maar het is onbillijk om van den man te eisen, dat hij zitting zal nemen in een propaganda-commissie tot wering van het gebruik van alcoholische dranken.

Het leger wordt een vagevuur, wanneer de kameraadschap erin ontbreekt. En dat is de voornaamste reden, waarom de vrouw in het leger niet thuishoort. Want kameraadschap is, alle taalkundige bezwaren ten spijt, mannelijk. Chesterton geeft daar een onvergetelijke karakteristiek van: "De genegenheden, waar vrouwen in uitmunten, zijn zoveel intenser en machtiger, dat de loutere kameraadschap weggevaagd zou worden, als men die niet onderbracht en bewaakte in clubs, corpsen, regimenten en door feestmaaltijden. Niemand staat zelfs maar aan het begin van een begrijpen der kameraadschap als hij tegelijk niet een zekere hartelijke gulzigheid in eten, drinken of roken, een lawaaiërige materialisme aanvaardt, iets, dat vele vrouwen niets dan zwijnerij toeschijnt. Het mag iets hebben van een orgie of een sacrament, maar het is wezenlijk eigen aan kameraadschap. In den grond is het een verzet tegen de hooghartigheid van het individu. Ja zelfs het gezwets en gebrul erin is nederig. Aan die herrieschopperij ligt een dwaze bescheidenheid ten grondslag, een verlangen om de aparte ziel op te laten gaan in de massa van onbekommerde, bescheiden mannelijkheid. Het is een luidruchtige bekentenis van de zwakheid van alle vlees. Geen man moet zich te goed achten voor de dingen, die allen mannen gemeen zijn. Deze soort gelijkheid moet lichamelijk, grof en komisch zijn. We zitten niet alleen allemaal in het zelfde schuitje, maar we zijn allemaal zeeziek ook".

Om deel uit te maken van een leger heeft de vrouw te weinig kameraadschap en te veel liefde, te weinig verstand en te veel wijsheid. Ergens anders zegt Chesterton, waarom een leger in diepste wezen iets van een kloosterorde heeft. "De koude en zorgeloze eigenschap, kenmerkend voor de gezamenlijke genegenheid van mannen, sleept nadelen en gevaren met zich mee. Ze leidt tot spuwen, tot ruwe taal en ze moet tot dergelijke dingen leiden, zolang ze eerbaar blijft, dus tot op zekere hoogte moet kameraadschap lelijk zijn. Zodra bij mannenvriendschap schoonheid in 't geding komt, doet de reuk van iets walgelijks je de neusgaten dichtknijpen. Vriendschap moet fysiek vuil zijn, wil ze moreel schoon zijn. Ze moet zich thuis voelen in

hemdsmouwen. Teder, die onze onfortuinlijke jonge idealisten uit de kazernewoningen van Londens East End ooit gezien heeft, idealisten, die hun boorden kwijt raken in de was en leven van zalm in blik, zal ten volle begrijpen waarom door de wijsheid van St. Bernardus of St. Benedictus beslist werd, dat mannen, die zonder vrouwen moesten leven, niet zouden leven zonder regels. Een dergelijk soort kunstmatige precisie wordt verkregen in een leger en een leger moet dan ook op velerlei wijze kloosterachtig zijn: het bezit alleen het celibaat zonder de kuisheid".

Een belangrijk punt is ook de discipline, waar de militair onder gesteld is. De buitenstaander zal spoedig geneigd zijn om slaafsheid en discipline met elkaar te verwarren, en er zijn ook heel wat militairen geweest, die afdaalden tot de staat der maatschappelijk verongelijken, omdat ze niet begrepen, dat discipline het beste bewijs vormt voor de gelijkheid van alle mensen. Laat ik Chesterton maar weer eens citeren:

"Als het huis in brand staat, moet één persoon de brandweer opbellen, een comité kan ze niet opbellen. Als een kamp 's nachts overvallen wordt, moet iemand het bevel tot vuren geven, dan is er geen tijd om er over te stemmen. Dat is louter een kwestie van de fysieke beperkingen van tijd en ruimte, en helemaal niet van geestelijke beperkingen in de massa mensen, tot wie het bevel wordt gericht. Al waren alle mensen in het huis mensen met een zending, dan zou het toch nog beter zijn, dat ze niet allen tegelijk door de telefoon praatten, neen het zou zelfs beter zijn, dat de onnozeste man onder hen onderbroken sprak. Zelfs als een leger nu toevallig bestond uit niets dan Hannibals en Napoleons, zou het in geval van overrompeling toch nog beter zijn, dat ze niet allen tegelijk bevelen gaven. Neen, het zou zelfs beter zijn, indien de domste van hen allen de bevelen gaf. Zo zien we, dat de louter militaire subordinitie, wel verre van te berusten op de ongelijkheid der mensen juist op de gelijkheid der mensen berust. Discipline betekent niet, dat een bepaald persoon altijd gelijk heeft, als alle anderen ongelijk hebben, en dat we die persoon moeten zien te vinden en te kronen. Integendeel, discipline betekent, dat in zekere verschrikkelijke omstandigheden, waar snel gehandeld moet worden, de eerste de beste beter te vertrouwen is dan de menigte van allen samen. Militaire geest bestaat niet (zoals Carlyle dacht) in het gehoorzamen van de sterkste en wijste man. Integendeel, als militaire geest iets betekent, betekent deze het gehoorzamen aan de zwakste en domste man, en alleen, omdat hij één man is en niet duizend mannen. Onderwerping aan een zwak man is discipline. Onderworpenheid aan een sterk man is slechts slaafsheid".

Een verschil in morele waardigheid wordt door de discipline wel allerm minst aangegeven.

"Niemand zegt ooit, over een regiment sprekend, "Jullie majoor is zeer humoristisch en energiek; jullie kolonel is natuurlijk nog humoristischer en nog energieker". Als iemand een

Moe, vuil en bezweet, maar vier en een half jaar hield bij de moed erin, de Nederlandse soldaat in de tropen. (Sold. Van Heest van 1-11 R.I.).

gesprek uit de eetzaal weergeeft, zegt hij nooit "Luitenant Jones was heel geestig, maar natuurlijk minder dan Kapitein Smit". Het wezen van een leger is de idee van officiële ongelijkheid, gebaseerd op onofficiële gelijkheid. De Kolonel wordt niet gehoorzaamd, omdat hij de beste man is, maar omdat hij de Kolonel is".

Onderwerping aan de krijgstucht behoeft geenszins altijd de neerslachtige bezigheid te zijn, die men gemeenlijk hoort afschilderen op theorie-halfuurtjes en beëdigingen. Het is de deftige formule van de opluchting, die een wijs man ondervindt, wanneer hij zich eensklaps herrinnert, dat de verantwoordelijkheid voor de kosmos met al zijn dwaasheden en verschrikkingen niet op zijn schouders rust.

Uiteindelijk is niets zozeer aan te merken als een uiting van superioriteit als dienstbetoon en volgzzaamheid. Waarmee overigens niet gezegd wil worden, dat deze deugden louter verdoken hoogmoed zijn. In het goede Frankrijk van weleer werd een zekere Markies de Nesle belast met de verdediging van zijn land en eigenlijk was hij met de finesses van het geval niet helemaal op de hoogte. Toen dan ook zijn stafofficieren het advies gaven om een bepaald soort vestingen te bouwen, die de vorm van een halve maan hadden en daarom "demi-lunes" werden genoemd, riep hij volijverig uit: "Mijne Heren, in de dienst van Zijne Majesteit gaan we geen halve dingen doen, wij bouwen volle manen!"

Het zijn vooral de Duitsers geweest, die zich ontfermd hebben over de principes, waarvan de goede soldaat hoort uit te gaan. Prins Eugen liet opschrijven: "De eerste stelregel van de goede soldaat is altijd, dat hij er voor de rest van zijn leven van afziet zichzelf toe te behoren". Maar dat gaat er bij ons niet in. Er zijn op dit ondermaanse geen zaken, die doel in zichzelf zijn. En er is maar één manier om aan te nemen, wat de Duitse prins beweert, en dat is, door het begrip soldaat op te vatten als het opzicht, waaronder alle mensen, burger en militair, gelijk zijn: Strijders met het leven. Marcus Aurelius levert ons de slot-overweging:

"Spel, oorlog, angst, traagheid, slaafsheid, elke dag verbeuzelen deze dingen uw heilige voornemens. Doe niets tegen uw wil, niets met tegenzin. Laat geen voorwendsels uw gedachten verschonen. Wees niet los van tong of bemoeiziek in uw daden. Maar laat den God, die in uw binnenste regeert, weten dat hij over een man regeert: iemand, die zijn leven inricht, alsof hij elk ogenblik niets anders dan de klank van de bazuin verwacht, die hem oproept tot de terugtocht uit het leven".

PURWOKERTO, 30 NOVEMBER 1949.

OVERLEDEN MILITAIREN DER 11 BRIGADE OVER HET JAAR 1946.

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
1.	Sold.	Monfils, D.	201104000	5 April te Batavia
2.	Sold. I	Sinanu	44071	19 Mei overleden te Batavia
3.	Korp.	Verdarn, F.	200421001	18 Mei gesneuveld te Pesing
4.	Sold. I	Beerta, J. J.	220119000	"
5.	Sold.	Bergman, P.	230203002	"
6.	Sold.	Diepenveen, N. J.	211219000	"
7.	Sold.	Visser, G.	230428002	"
8.	Sold.	v. d. Brink, F. J.	260531004	"
9.	Sold. I	v. Erven, D.	220624002	23 Mei door ongeval in de dienst overleden
10.	Sold.	Klaassen, H.	190304	27 Maart aan bekomen verwondingen overleden
11.	Sold.	Neymeyer, D. J.	251020000	16 Mei door ziekte overleden
12.	Sold.	Speck, G. A.	150825001	13 Juni door ziekte overleden
13.	Sold.	Goudsbloem, W.	250629002	12 Juni aan bekomen verwondingen overleden te Batavia
14.	Sergt.	Visser, F. Th. M.	220910003	29 Juni gesneuveld te Tjiandjoer
15.	Korp.	Rambitan	39778	27 Juni gesneuveld te Tjiandjoer
16.	Majoor	v. d. Heuvel, M.		29 Juni gesneuveld te Padalarang
17.	Korp.	Kroos, M. B.	120813000	3 Juli aan bekomen verwondingen overleden te Patjet
18.	Sold.	v. d. Hoek, D. H.	210126002	6 Juli gesneuveld te Tjirandjang
19.	Sold.	v. Wees, B. P. F.	550237	12 Juli overleden tgv. motorongeval te Tjiandjoer
20.	Sold.	ter Schure, B. S. C.	200118001	12 Juli overleden te Bandoeng
21.	Korp.	Soemanta	32914	4 Juli aan bekomen verwondingen overleden
22.	Sold.	Jozeph	32763	7 Juli te Tjakoeng gesneuveld
23.	Sold.	Spin, B.	190220001	9 Juli door ziekte te Batavia overleden
24.	Sergt.	v. Rossum, J. C.	191003005	16 Juli gesneuveld te Tjiawi
25.	Sold.	Beverwijk, M.	270311002	16 Juli gesneuveld te Tjiawi
26.	Sold. I	Korf, D. N.	210515002	16 Juli gesneuveld te Tjiawi
27.	Sold.	Reyn, G.	220824004	17 Juli verdrinkings ongeval te Tjoegenang
28.	Sold. I	Seders, G. W.	201013002	16 Juli te Tjiawi gesneuveld
29.	2e Luit.	v. Rhooen, P. E.	4209	13 Juli te Tjimahi door ziekte overleden
30.	Sold.	Nooitmeer, J. J.		

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
31.	Sold.	v. Wandelen, J.	241113003	6 Juli door ziekte overleden
32.	Sold.	Ankone, J. J.	271105000	27 Juli te Tjandjoer gesneuveld
33.	Sold.	Tumansery	33447	28 Juli te Tjililitan gesneuveld
34.	Sold. I	Ngantung	22780	28 Juli te Tjililitan gesneuveld
35.	Sold.	Matulesy	88277	29 Juli aan bekomen hersenschudding te Tjandjoer overleden
36.	Korp.	v. Elderen, A. H. M.	250818209	31 Juli te Ardjasari gesneuveld
37.	Sold.	v. Foeken, J.	270202001	2 Augustus te Gekbrong gesneuveld
38.	Korp.	Stroobach, J.	240118002	3 Augustus aan bekomen verwondingen te Tjandjoer overleden
39.	Korp.	v. Veen, J.	160311001	14 Augustus gesneuveld te Tjirandjang
40.	Sold.	Eilers, P. J.	230603001	21 Augustus te Tjibeber gesneuveld
41.	Sold.	Boerman, G. J.	250720001	26 Augustus door ziekte in Tjandjoer overleden
42.	Sold.	Eppen, P.	240814007	27 Augustus te Tjibeber overleden
43.	Sold.	Besemer, C.	280126000	29 Augustus na ongeval te Tjandjoer overleden
44.	Sold.	Mondria, J.	210615002	3 September te Tjikalong-Koelon gesneuveld
45.	Sold. I	Brand, G.	110321000	Idem
46.	Sold.	de Haan, H. W.	181007003	28 September door ziekte te Tjandjoer overleden
47.	Kapt. Aalm.	Arnds, J. A. L.	—	17 Augustus door ziekte overleden
48.	Sold.	v. Essen, H. J.	210731000	18 October te Tjibeber gesneuveld
49.	Korp.	Trompetter, P.	221209001	27 October tijdens patrouille gesneuveld
50.	Korp.	Singodjojo	1489	26 October overleden te Buitenzorg
51.	Sold.	Daniël, H.	250421003	9 November door ziekte overleden
52.	Sold.	Schuurman, J.	240109002	18 November door ziekte te Tjimahi overleden
53.	Korp.	v. Dam, M. A. N.	230805002	28 November tijdens patr. gesneuveld en begraven te Buitenzorg
54.	Sold.	Boone, C.	260824004	29 November aan bekomen verwondingen overleden
55.	Sold.	Kamps, H.	091201000	14 December auto in ravijn gestort en begraven te Tjandjoer
56.	Sold. I	Pietersz, J. A. B.	180327001	20 December aan bekomen verwondingen auto-ongeval overleden en begraven te Tjandjoer

OVERLEDEN MILITAIREN DER „W” BRIGADE OVER HET JAAR 1947

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
1.	Sold. I	Tambariki Daniël	29489	8 Februari door ongeval met vuurwapen te Batavia overleden
2.	Sold. I	Soeradijo	35170	14 Februari tijdens patrouille gesneuveld en begraven te Batavia
3.	Sold.	Erven, J.	270430000	18 Februari te Gekbrong gesneuveld
4.	Sold. I	Bijker, J.	260603000	8 Maart overleden
5.	Sold.	Salman	35542	4 Maart te Bidaratjine overleden
6.	Sold.	Huybens, G. W.	260511000	3 April door ziekte overleden
7.	Sold.	Knol, H. J.	130203001	20 April door ziekte te Tjimal overleden
8.	Sold. I	Sitanapessy, J.	36265	17 April door auto-ongeval te Tjimahi overleden
9.	Sergt.	Proper, D. C.	221130002	24 April door auto-ongeval overleden en begraven te Bandung
10.	Korp.	Brandt, P.	270209002	2 Augustus te Tjomal gesneuveld
11.	Sold.	Meursing, H.	270618003	2 Augustus te Tjomal gesneuveld
12.	Sergt.	van Veen, P. G.	160113002	2 Augustus aan bekomen verwondingen tijdens actie te Tjomal overleden
13.	Vaandrig	Janssen, G. P. H.	250108004	3 Augustus zwaar gewond tijdens actie te Tjomal overleden
14.	Sold. I	Godschalk, W.	G. B. 597	4 Augustus te Margasari-Bandjaranjar gesneuveld
15.	Sergt.	Heyink, B. J.	210606000	3 Augustus te Batang gesneuveld
16.	Sold.	Tapi	43953	6 Augustus te Tegal overleden
17.	Sold.	Kronshorst, J.	260813006	9 Augustus op de weg Soemdan-Tomo gesneuveld
18.	Sergt.	Bletterman, G.	180221003	9 Augustus op de weg Soemdan-Tomo gesneuveld
19.	Sold.	Kreft, A.	260605099	28 Augustus door ziekte te Semarang overleden
20.	Sold.	Flipsen, P. W.	221007003	4 September door ongeval overleden en begraven te Semarang
21.	Sergt.	Sas, R.	231206004	3 September te Semarang overleden
22.	Kapt.	Dieperink, A. H. M.	140525001	27 Augustus te Taloen gesneuveld
23.	Sold.	Timmer, M.	210823001	27 Augustus te Taloen gesneuveld
24.	Korp.	Ruytenbeek, J. P.	96004	16 September te Keboelen gesneuveld
25.	Korp.	Horsten, J.	240305002	15 Augustus door ziekte overleden
26.	Sold.	Nagelhout, H.	270124005	9 September te Semarang overleden

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
27.	Sold. I	Alles, J. H.	210216003	9 September na verwondingen te Pekalongan overleden
28.	Sold. I	v. d. Veen, R. J.	190903003	20 September vermoord vermoedelijk te Bandung
29.	Sold. I	Haumahu, J. H. W.	239693	10 October na een verkeersongeval te Soemedang overleden
31.	Sold. I	Baat, F. D.	230228004	4 November te Tjikadjang gesneuveld
32.	Sold.	de Kleine, J.	270325033	4 November te Boemisari gesneuveld
33.	Sold.	Schijven, F. P.	260204019	5 November in de kali Tjiboe-lan verdronken
34.	Sold.	Jonckman, P. C.	230610000	13 November tijdens zwemmen verdronken
35.	Sold.	Binonkan	72-G	13 November te Randoedongkal gesneuveld
36.	Korp.	Oentoeng	43308	22 October vermist
37.	Sold.	Puway, H. B.	29050	18 November te Tjikadjang gesneuveld
38.	Sold.	Postma, A. A.	96975	18 November te Tjikadjang gesneuveld
39.	Sold. I	Simon, F. W.	96842	18 November te Tjikadjang gesneuveld
40.	Sold. I	Seeger, D. H.	261008002	23 November te Waboewoeng gesneuveld
41.	Sold.	de Jong, P. B.	271026003	26 November na bekomen verwondingen overleden
42.	Sergt.	Dongelmans, L. C.	191013004	2 December te Kertajasa gesneuveld
43.	Luit. Kol.	Broers, Th. J. A.	900120000	6 December bij beschieting gesneuveld Kv. 70-98
44.	Korp.	van Polen, O.	250214001	22 November bij beschieting door auto overreden te Singa-parna
45.	S. M. I.	van Rooyen, P.	141013000	18 December te Bandoeng overleden
46.	Sold. I	van Ouwendijk, L.	270825000	25 December na bekomen verwondingen te Tjirehon overleden
47.	Sold.	Janssen, C. H.	220528003	25 December te Panawangan gesneuveld
48.	O. W. I.	Horsman, H. L. H.	170628003	22 December op landmijn gereden te Tjillmoes
49.	Korp.	v. d. Wielen, J. A. P.	260107104	22 December op landmijn gereden te Tjillmoes
50.	Sold.	v. d. Brugge, J. C. J.	250618106	23 December te Kawalit gesneuveld
51.	Sold.	van Gent, C. E.	250103131	idem
52.	Sold.	Paaymans, L. J.	210702005	idem
53.	Sold. I	Niehuis, P. V.	261216149	idem
54.	Sold.	Prenger, H. A.	260512000	31 December bij patrouille gesneuveld

OVERLEDEN MILITAIREN DER "W" BRIGADE OVER HET JAAR 1948

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
1.	Korp.	Broos, J. A.	240723015	22 Januari aan bekomen verwondingen overleden Cheribon
2.	Sold.	Ouwerkerk, L.	270902194	24 Januari te Tjempaka gesneuveld
3.	Sold.	van Rijswaard, A.	270405199	26 Januari te Djamblang gesneuveld
4.	Sergt.	van Vroonhoven, F.	200828006	10 Februari omgekomen bij vliegtuigongeval
5.	Owmr.	Grijn, H. H.	120804001	13 Februari te Waled-Dessa gesneuveld
6.	Sold. I	de Jager, L.	261009006	5 Maart ten Z. van Telakka gesneuveld
7.	Sold.	Verheg, A. B.	260829006	6 Maart ten Z. van Telakka gesneuveld
8.	Sold.	de Graaf, A.	251221039	12 Maart te Cheribon overleden
9.	Sergt.	Weening, A.	150730000	9 April te Cheribon overleden
10.	Korp.	Holtjer, H.	250121001	13 April te Tasikmalaja gesneuveld
11.	Sold. tkl.	Pantouw, J.	K. 12468913	19 Mei te Tegal overleden
12.	Vdg.	Hogeweg, H.	220813002	11 Juni te Semarang overleden
13.	Sold. tkl.	Defretes	54715043	16 Juni te Slawi overleden
14.	Sold. tkl.	Haumahu	44714672	6 Juni te Semarang overleden
15.	Sergt.	Flohr, J.	99514	26 Juni te Krawang gesneuveld
16.	Res. 2e Lt.	van Luyk	241126008	21 Juni te Soenarsi gesneuveld
17.	Sold.	Scheepers, H. W.	250825110	13 Augustus te Kalimati gesneuveld
18.	Sold. I	Jansen, W. A. M.	250430178	7 September ten Z. W. van Pengarasan gesneuveld
19.	Korp.	v. d. Heyden, A. J.	250728159	12 September te Tjoreng gesneuveld
20.	Sold.	Leyssen, J. H.	250430167	22 September te Pemalang gesneuveld
21.	OVG Ekl.	de Jong, J.	170312005	24 September te Proepoeg overleden
22.	Sold.	Spann, A. H.	250827032	1 November door ongeval met vuurwapen te Tegal overleden
23.	Sold.	de Zeeuw, G. C.	200620001	5 November door ziekte te Semarang overleden
24.	1e Luit.	van Andel, A.	—	16 November te Margasari gesneuveld
25.	Sold.	Lantang, A.	K. 12468891	Idem
26.	Sergt.	Kitapong, E.	30136	18 November te Semarang overleden
27.	Sold.	Pasman, Th. J.	250116121	1 December te Tegal overleden
28.	Sold.	de Kock, J.	251209106	19 December te Poetjang gesneuveld
29.	Sold. I	Theunissen, W. A.	251027120	19 December te Poetjang gesneuveld
30.	Sold. I	Jonkers, P. P. G.	250916153	21 December te Margasari gesneuveld
31.	Korp.	Mansveld, E.	271016156	23 December te Banjoemas overleden
32.	Sold.	Soejono	14821089	20 December te Karanglo gesneuveld

**OVERLEDEN MILITAIREN DER "W" BRIGADE OVER
HET JAAR 1949**

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
33.	Sold.	Kuypers, W.	270827064	24 December te Bobotsari gesneuveld
34.	Sold.	Boons, W. A.	261121159	Idem
35.	Sold.	Clement, J. J. H.	270225052	Idem
36.	Sold. I	van Delft, C.	270109155	Idem
37.	Sold.	Gilhuys, R. H.	K. 94716220	24 December te Kalisalak gesneuveld
38.	Sold. I	Ratmadja	40399	26 December te Boemijoe gesneuveld
39.	Sold.	Istika	10567010	26 December te Boemijoe gesneuveld
40.	Sold.	Bakker, C.	280402330	31 December te Boemijoe gesneuveld
41.	Sold.	Ngadjo	10467010	26 December te Boemijoe gesneuveld
42.	Sold. I	Sanbardi	16471	29 December tijdens actie gesneuveld
43.	Sold.	Tegelaar, J. J.	250207154	19 December nabij Kp. Gemuruh gesneuveld
44.	Sold.	Aarts, M. J.	260102046	Idem
45.	Wmr.	Ponssen, O.	270204011	Idem
46.	Sold.	Palar, W.	11957	24 December te Keboemen gesneuveld.

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
1.	Korp.	Partowidjojo	29760	2 Januari tijdens actie gesneuveld
2.	2e Luit.	v. d. Berg de Bruyn	250529083	2 Januari te Adjibarang
3.	Sold.	Bravenboer, J.	261125017	3 Januari te Poerbolonggo
4.	Sold.	Koster, J.	280517063	2 Januari gewond en 3 Januari overleden Hosp. Pekalonga
5.	Sold.	v. Zogge, M. J.	260403123	4 Januari te Randoedongkal
6.	Sold.	v. Hugten, J. K.	261224027	6 Januari te Modjakerta
7.	Korp.	v. d. Knaap, A.	261002242	6 Januari tussen Boemijoe e Adjibarang
8.	Sold.	de Haas, C. A.	261003040	9 Januari te Keboemen
9.	Sold.	Bervoets, J. B.	281214511	6 Januari te Boemijoe
10.	Sold. I	Mangi	2407	9 Januari te Tjiglagah
11.	Sold. I	Soekoer	28143	9 Januari te Tjiglagah
12.	Sold.	Tira	39952	12 Januari te Gandroengmango
13.	Korp.	Brinkman, J.	11469010	17 Januari te Dawoehan
14.	Sold. I	Kurstjens, A.	250518055	18 Januari te Krasak
15.	Sold. I	Poengoet	35953	19 Januari te Krasak
16.	Sold.	Pateman	280219275	17 Januari te Kesesi
17.	Sold.	Holstein, C. J.	270611037	20 Januari te Adjibarang
18.	Korp.	Klock, G. H.	230420001	19 Januari te Keboemen
19.	Sold.	Bleekman, W. B.	260130063	19 Januari te Keboemen
20.	Sold.	v. d. Eerenbeemt, F. A.	270811055	19 Januari te Keboemen
21.	Sold.	Goossens, M.	270425076	19 Januari te Keboemen
22.	Sold.	v. Hassel, G.	260916124	19 Januari te Keboemen
23.	Sold.	v. d. Heuvel, W. L.	260621033	19 Januari te Keboemen
24.	Sold.	v. d. Heyden, W. L.	270714064	19 Januari te Keboemen
25.	Korp.	Mawijkere	19740	17 Januari in Hosp. Banjumas
26.	Sergt.	Lubbi, G.	270831124	23 Januari te Djatinggarang
27.	Sold. I	Badoel	11931	24 Januari te Oengaran
28.	Sold. I	Pas, A.	280702212	27 Januari te Kaligoewa
29.	Sold. I	Alowies, J.	280725390	27 Januari in Hosp. Banjumas
30.	Korp.	Mullwijk, Th.	261107056	29 Januari in Hosp. Banjumas
31.	Sold. I	Gieben, J. W. M.	250827053	31 Januari te Koetoeardjo
32.	Korp.	Bogaard, B.	260720028	6 Februari tussen Karangpoc tjoeng en Wangon
33.	Sold.	Boeyen, P. G.	260531031	6 Februari tussen Karangpoc tjoeng en Wangon
34.	Sold.	Ratoen	19065	5 Februari verkeersongeval Banjoemas
35.	Sold.	v. d. Spoel, W.	280916043	13 Februari te Wanasari
36.	Sold.	v. Hoof, C. L. B.	261212083	5 Februari te Wanasari
37.	1e Luit.	Rhemrev, R. W. V.	270630008	18 Februari te Boemijoe
38.	Sergt.	Avontuur, J.	11467090	18 Februari te Mersi
39.	Sold.	Aris	14710098	18 Februari te Mersi
40.	Sold.	Apri	281208032	18 Februari te Mersi
41.	Sold.	Kroes, H.	124720187	25 Februari te Besito
42.	Sold.	Dana	281203424	25 Februari in Hosp. Banjumas
43.	Sold.	Dernison, W. F. B.	260824196	19 Februari te Boemijoe
44.	Sergt.	Jansen, G. W.	16710	25 Februari te Keboemen
45.	Sold. I	Sanardja	200108015	25 Februari te Karangmiri
46.	Sergt.	Bremmers, A. W.	270805018	27 Februari te Sokawangi
47.	Sold. I	Rietveld, C.	250606033	24 Februari te Garong
48.	Sergt.	Gademan, R. H.	270416100	1 Maart te Keboemen
49.	Sergt.	Berendsen, N.		1 Maart te Keboemen

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
50.	Sold.	Ju, A.	280130453	1 Maart te Keboemen
51.	Sold.	van Wilgen, L.	280822451	1 Maart te Keboemen
52.	Sold.	Vermeulen, J.	280107450	1 Maart te Keboemen
53.	Sold.	Huysman, J.	280509516	1 Maart te Keboemen
54.	Sold.	de Jong, M. B.	281017303	1 Maart te Keboemen
55.	Sold. I	Agterdenbosch, P. A.	261222022	4 Maart te Ketanggoengan
56.	Sergt.	Harsma, J. M.	270514142	9 Maart te Ganboe Kidoel
57.	Korp.	Hannewijk, G. W. A.	281004004	17 Maart te Sawangan
58.	Sold.	Koning, A.	260130112	17 Maart te Sawangan
59.	Sold.	Voskuyl, J. H.	280222395	19 Maart te Adjibarang
60.	Sold.	de Win, A. M. M.	271015232	22 Maart te Gribig
61.	Sold. I	Nagtzaam, C.	260722056	22 Maart te Grandoeng
62.	Sold. I	Marsidi	7442	23 Maart te Djoerangmangoe
63.	Sold. I	Boegel	15707	23 Maart te Ungaran
64.	Sold. I	Nagoe Rafel	24790	28 Maart te Sidamoetih
65.	Sergt.	Djoemadi	17203	29 Maart te Bawang
66.	Sold.	Siroen	33684	29 Maart te Idem
67.	Sold.	Keming	43299	29 Maart te Idem
68.	Sold. I	Dariman	10068	29 Maart te Idem
69.	Sold. I	Seekles, J.	280831491	30 Maart te Poerholinggo
70.	Sold. I	v. Nispen, W.	231608000	29 Maart te Doplang
71.	Sold.	Carelsz, J. F.	K. 4462009	29 Maart te Idem
72.	Sergt.	Soedar	14636	2 April in Hosp. Semarang
73.	Sold. I	Tidjan	9320	31 Maart in Mil. Hosp. Semarang
74.	Korp.	Riri	39277	2 April te Banjumas
75.	Maj.	Venema, F. T.	100903009	9 April te Denasari
76.	Sold.	Adipawiro	1922	9 April te Wanasari
77.	Sold.	Soselisa, A. D. J.	K. 24713494	11 April te Poerwokerto
78.	Sold.	Swalen, J. G.	260511158	11 April te Poerwokerto
79.	2e Luit.	Bloemen, K. J. M.	240610017	11 April te Adjibarang
80.	Sold. I	Theuns, N. J. D.	280329307	12 April te Bandarhardja
81.	Sold.	Poutsma, A.	250217163	14 April in Hosp. Pekalongan
82.	Sold.	Sanders, S. C.	260117230	10 April te Kebotjoran
83.	Sold.	Temon	41264	13 April te Karanggoede Koelon
84.	Sold.	Oemaran	15151	29 Maart te Gombong
85.	Sold.	Meyerhof, D.	280811065	17 April te Solang
86.	Sold. I	Pfaff	11469033	15 April te Banjumas
87.	Sold. I	v. d. Zee, C.	250414072	22 April te Wagon
88.	Sold. I	Amatsardi	24043	21 April te Wanasari
89.	Sold. tkl.	Kadar	32606	20 April te Randegan
90.	Sold. tkl.	Goetoe	11728	20 April te Randegan
91.	Sold. tkl.	Sidjar	32790	20 April te Randegan
92.	Sold. I	Disan	7433	20 April te Randegan
93.	Sold.	Nakim	33461	20 April te Randegan
94.	Sold.	Soenoes	43325	20 April te Randegan
95.	Sold. I	Partopawiro	15953	20 April te Randegan
96.	Sold. I	Leatinia	19870	20 April te Randegan
97.	Sold.	Masiman	15838	20 April te Randegan
98.	Sold.	Soetomo	30794	20 April te Randegan
99.	Sold. I	Kawan	21435	20 April te Randegan
100.	Sold.	Sitanggang	35906	20 April te Randegan
101.	Sold.	Legiman	27709	20 April te Randegan
102.	Sold.	Tan Tjiauw Eng	109621A	21 April te Wanasari
103.	Sold. I	Visser, G. C.	260120160	24 April in Hosp. Banjumas
104.	Sold. I	Siahallatua, D. T.	26646	12 Mei te Karanggoede I
105.	Sold.	Kock, A. G. v. d.	281110247	4 Mei te Boemiajoe
106.	Sold. I	Karmin	17187	3 Mei te Peturuh
107.	Sold. tkl.	Senen bin Kromosemito	K. 104717235	3 Mei te Mandalanggoe

Nr.	Rang	Naam en voorletters	Legernr.	Datum en plaats van overlijden
108.	Sold.	Kreunen, A.	270317183	9 Mei te Pekalongan
109.	Sold.	Djohari bin Saat	K. 104718341	10 Mei door auto-ongeval
110.	Sold.	Rieken, P. L.	260021054	12 Mei te Proepoeg
111.	Sold. I	Roekel, C. H.	250107137	17 Mei te Madjenang
112.	Sold. I	Verstegen, H.	251112072	19 Mei te Bodjonegoro
113.	Sold. I	Senen	22886	19 Mei te Kedoengrandoe
114.	Sold.	Golverdingen, T.	271001183	28 Mei te Karanggintoeng
115.	Sold.	van Beek, Th. C.	270829222	28 Mei te Karanggintoeng
116.	Sold.	van Thiel, S. J.	280817517	12 April te Bandjarnegara
117.	Sold. I	Koi	11467133	13 Juni te Karanganjari
118.	Sold.	Sahroen	11467157	13 Juni te Karanganjari
119.	Sold.	Lim Oey Liang	1479889	13 Juni te Karanganjari
120.	Sold.	Hooven, C. P. J.	260119041	8 Juni te Ketajasa
121.	Sold.	Luben, V.	K. 11468450	14 Juni te Limbangan
122.	Sold. I	van der, J. P. H.	280519752	15 Juni te Silulung
123.	Sold.	Decker, H.	280401060	15 Juni te Silulung
124.	Sold. I	Bedenax, J. B.	280105724	16 Juni te Kedalan
125.	Sold. tkl.	Slamet	15892	19 Juni te Goejangan
126.	Sold. I	Samamin	15275	19 Juni te Goejangan
127.	Sold.	Griensven, v. J. A.	251013118	21 Juni te Karanglo
128.	Sold.	v. Happen, M.	250927020	21 Juni te Karanglo
129.	Sold.	v. Dongen, A. J.	270815067	21 Juni te Karangraoe
130.	Sold. I	Celle, J.	250521066	24 Juni te Banjumas
131.	Sold.	Bos, L.	280613758	19 Juni te Panembangan
132.	Sold.	Servaas, E. C.	280324426	19 Juni te Panembangan
133.	Sold.	de Bruyn, J. A.	280111122	29 Juni te Bandjarnegara
134.	Sold.	Nieuwenhuis, K.	280528035	30 Juni onbekend
135.	Sold.	Wienen, J.	271227067	30 Juni te Semarang
136.	Sold. I	Swinkel, H. P.	280528694	19 Juni te Panembangan
137.	Sold. I	Scholten, P. L. H.	270901051	3 Juli te Marongan
138.	Vdg.	van Eck, M.	280828211	3 Juli te Marongan
139.	Sold. I	de Boer, J.	251120166	6 Juli te Tjilebang
140.	Sold. tkl.	Pardi	22573	11 Juli in Hosp. Banjumas
141.	Sold. tkl.	Oei Kie Hong	K. 64715069	14 Juli in Kampement van Poerholinggo
142.	Sold.	Lelieveld, F. H.	280126483	16 Juli te Poerwokerto
143.	Sold. I	Bangsawikrama	70901	17 Juli te Tjilatjap
144.	Sold. tkl.	Ramelan	35559	22 Juli te Kalisetro
145.	1e Luit.	Blaauw, J.	201111014	22 Juli te Bandjasan
146.	Sold.	Linssen, P. H.	260729065	24 Juni op weg Madjenang-Karangpoetjoeng
147.	Sergt.	Soepir	15535	6 Augustus te Kroja
148.	Sergt.	Goedemans, J.	260420176	8 Augustus te Djetois
149.	1e Luit.	Frenks, A. A.	1370649	12 Augustus te Bodjongsari
150.	Sold.	Sprey, R.	270525064	12 Augustus te Bodjongsari
151.	Sold. tkl.	Sangwoerin	29130137	20 Augustus in Hosp. Banjumas
152.	Sold. I	Kastanom	10962	24 Augustus te Kalisalam
153.	Sold.	Kiewiet	270525102	28 Mei 1949 vermist
154.	Sold.	Hootsen, A.	260717118	14 September 1949 stoffelijk over
155.	Sold. tkl.	Sadrack	24712695	schot uitgeleverd door T.N.I
				11 Augustus te Karangpelem
				22 October tijdens patrouille b
				Ketenger verdronken

Bij de samenstelling van dit boek werd gebruik gemaakt van gegevens uit:

"Een jaar "W"Brigade" door Kapt. Inf. KNIL H. J. Ansems
"Enkele hoofdpunten uit het Regeringsbeleid te Londen
1940 - 45" door Prof. Mr. P. S. Gerbrandy
"Het Indonesisch Probleem — De feiten" door Dr. G. H.
Overdijkink
"Keesing's Historisch Archief"
"Warak", Orgaan der "W"Brigade.

Alle foto's zijn afkomstig van de Dienst voor Legercontacten.

Gedrukt op de persen van
G. C. T. van Dorp & Co. N. V.
te Semarang.